

DE HYPOTHECAIRE INSCHRIJVING

1. De hypothecaire inschrijving heeft in ons rechtssysteem nog altijd een belangrijke en noodzakelijke functie. Het is pas door de inschrijving dat de hypotheek uitwerking krijgt tegenover derden en dat zij rang neemt. Zij dient in hoofdzaak ter bescherming van de rechten van de schuldeisers. In het raam van de notariële praktijk is de hypothecaire inschrijving van grote betekenis. De notaris moet voor een zo snel mogelijke realisatie van de hypothecaire inschrijving zorgen, rekening houdend met alle wettelijke voorschriften. De wet van 4 augustus 1992 op het hypothecair krediet heeft een belangrijke wijziging aangebracht in artikel 90 van de Hypotheekwet. De geldingsduur van de bestaande en niet-doorgehaalde inschrijvingen evenals van de nieuwe inschrijvingen is daardoor verlengd van vijftien tot dertig jaar en dit met ingang van 1 januari 1993. Bij die gelegenheid is het passend even stil te staan bij de ontwikkeling die de hypothecaire inschrijving heeft doorgemaakt in de loop van de tijd en wat haar betekenis is in ons actueel Belgisch recht. In deze bijdrage worden eerst de essentialia in verband met de hypothecaire inschrijving in herinnering gebracht. Vervolgens wordt dieper ingegaan op de recente wetwijziging en op de dientengevolge gewijzigde gestandaardiseerde modellen. Ten slotte wordt stilgestaan bij de vraag naar de toepassing in de tijd van het gewijzigde artikel 90 van de Hypotheekwet.

I. ALGEMENE KIJK OP DE HYPOTHECAIRE INSCHRIJVING

A. Begripsomschrijving en algemeen historisch overzicht

2. De hypothecaire inschrijving is de rechtshandeling waardoor bepaalde voorrechten of hypotheekentzij conventionele of wettelijke of testamentaire, openbaar worden gemaakt door het afschrijven van het borderel in het register der inschrijvingen op het hypotheekkantoor¹. Kenmerkend voor het hypotheekrecht is dat het een combinatie is van enerzijds een voorkeurrecht en anderzijds een volgrecht. De hypotheekstelling betekent niet het vestigen van een zelfstandig recht op de zaak, maar het verschaffen van een positie als bevoorrecht schuldeiser. De hypotheekhouder heeft over het goed waarop de hypotheek rust, geen zelfstandige heerschappij, evenmin als ieder ander schuldeiser. Bij een eventuele uitwinning en de daaruit volgende verdeling van de opbrengst, zal hij vóór de andere schuldeisers geplaatst worden en zal hij het recht hebben om ook van derde verkrijgers (onder algemene titel of te kwader trouw) te eisen dat zij het goed ter uitwinning aan hem overlaten².

Pas door de inschrijving krijgt de hypotheek uitwerking tegenover derden. Tussen partijen is de inschrijving van geen belang. Door deze vorm van publiciteit is de hypothecaire

schuldeiser bevoegd om een bevoorrechte plaats in te nemen onder de schuldeisers van zijn schuldenaar. Indien geen inschrijving geschiedt, kan de hypotheek niet worden tegenovergeworpen aan derden. Derden hoeven zich niet te bekommeren om bestaande, niet-ingeschreven hypotheekentz, ook niet als zij persoonlijk kennis zouden hebben van de hypotheek. Niet-ingeschreven hypotheekentz kunnen dus door derden als niet bestaande worden beschouwd³. Op deze strenge regel bestaat evenwel inzake hypotheekentz één uitzondering, namelijk de occulte hypotheek tot invordering van de successierechten (art. 86, W. Succ.). Wat de voorrechten betreft, zijn het voorrecht van de gerechtskosten in burgerlijke zaken en het voorrecht van de verzekeraar van alle publiciteit vrijgesteld⁴.

De openbaarmaking maakt alleen het recht bekend. Zij schept zelf geen recht. Aldus maakt de publiciteit een nietige hypotheek niet geldig en wordt een geldig recht niet door een nietige publiciteit aangetast⁵.

3. Reeds in het oude Egypte kwamen omstreeks 3000 vóór Christus zakelijke zekerheden voor die veel kenmerken vertoonden van onze huidige hypotheekentz. Het waren de veelvuldig voorkomende begrafenisrenten die gevestigd werden op bepaalde goederen ter uitvoering van de erediensdienst ten gunste van de overledene. Zij werden bij een soort authentieke akte vastgesteld, vervolgens geregistreerd en ten slotte opgetekend in de registers van het kadaster⁶. Ook bij de oude volkeren van het Oosten vinden wij sporen van de hypotheek en de hypothecaire inschrijving. Zo was het bij de Elamieten, de Sumeriërs en de Babyloniërs de gewoonte dat een geldschieter, als waarborg voor de terugbetaling van een lening, een zakelijke zekerheid eiste op een onroerend goed. Om deze openbaar te maken, werd een paal op dat onroerend goed ingeslagen, waarin de naam van de begunstigde werd gebeiteld. De Hebreërs kenden eveneens een soort hypotheek die met enige publiciteit gepaard ging. Uiteindelijk zijn het de Atheners die de benaming «hypotheek» hebben uitgedacht. De oudste vorm van onroerend pand nam de vorm aan van een verkoop met recht van wederinkoop. De openbaarmaking gebeurde op ongebouw-

³ Cass., 21 februari 1991, *R.W.*, 1991-92, 293. Zie CATTARUZZA, J., «Wijze van inschrijving van de voorrechten en hypotheekentz», in *Voorrechten en hypotheekentz, Artikelsgewijze commentaar met overzicht van rechtspraak en rechtsleer*, Antwerpen, Kluwer, 1992, Hyp.W. art. 85-3; LEDOUX, J., «Les sûretés réelles», *J.T.*, 1987, 327; WEYTS, L., *Notarieel Fiscaal Recht, Deel 2, De aangifte van nalatenschap*, Antwerpen, Kluwer, 1986, 35-36. Hierbij moet opgemerkt worden dat terwijl de persoonlijke kennis van de niet-ingeschreven hypotheek niet relevant is, dit daarentegen wel relevant is voor overschrijvingen. Zo belet de kwade trouw die uit de persoonlijke kennis van een niet-overgeschreven akte kan voortvloeien, dat derden het ontbreken van de overschrijving kunnen opwerpen.

⁴ HEURTERRE, P., «Overzicht van rechtspraak (1977-1990). Voorrechten en Hypotheekentz», *T.P.R.*, 1992, 1409-1410; SCHUERMAN, L., «De nieuwe wet op de landverzekeringen», *R.W.*, 1992-93, 731.

⁵ DELVA, W., *o.c.*, 168.

⁶ CUO, E., *Manuel des Institutions Juridiques des Romains*, Parijs, Librairie Plon, 1928, 663 en 666; VAN ZEGHBROECK, J.G., *o.c.*, 1-7.

¹ DIRIX, E. en DE CORTE, R., *Zekerheidsrechten*, Antwerpen, Kluwer, 1989, 258, nr. 517; DELVA, W., *Voorrechten en hypotheekentz*, Gent, Story-Scientia, 1977, 163.

² VAN ZEGHBROECK, J.G., *Onderzoek naar de structuur en de werking der hypotheekbewaaringen*, Wommel, Seghe, 1991, 33.

de onroerende goederen door middel van grenspalen, terwijl op gebouwen houten tabletten werden aangebracht. In de vroegste fase werd de datum van hypotheekvestiging niet erop vermeld aangezien het onroerend goed slechts eenmaal bezwaard kon worden. Later evolueerde men ter bevordering van de kredietverlening naar de hypotheek als bezitloos pand. Het gevolg hiervan was dat opeenvolgende data van hypotheekvestiging op de grensstenen werden aangebracht. De Griekse hypotheek verleende noch voorkeurrecht noch volgrecht maar een voorwaardelijk eigendomsrecht op termijn.

In het Romeinse recht komt ook een zakelijk zekerheidsrecht voor dat verwantschap vertoont met de hypotheek. Dit was oorspronkelijk de «fiducia», een verkoop met recht van wederinkoop. Dit maakte later plaats voor het «pignus», dat als bezitloos pandrecht op onroerende goederen reeds in de klassieke tijd de benaming «hypotheca» kreeg. De vestiging van de Romeinse hypotheek gebeurde evenwel louter contractueel en zonder enige publiciteit. De schuldeiser was volledig overgelaten aan de goede trouw van de schuldenaar-pandgever⁷.

Wegens het kerkelijk verbod geld uit te lenen tegen een rente, kwamen er in de Middeleeuwen geen bedongen hypotheeken voor. Dit verbod werd omzeild door de grondrenten. Krachtens het plakkaat van Keizer Karel V van 10 mei 1529 konden onroerende goederen alleen nog gehypothekeerd worden «voor den Rechter ende ter Plecken daer die goederen gelegen zijn». Anders was de hypotheek waardeeloos⁸. In het begin van de achttiende eeuw waren de hypotheekakten volgens het gewoonterecht onderworpen aan de plechtigheid van de «devoirs ou oeuvres de loi». De rang werd bepaald volgens de datum van de inschrijving in de openbare registers die gehouden werden ter griffie van de landsheerlijke rechtbanken. Het is pas met het Edict van juni 1771 dat bij elke rechtbank een hypotheekbewaring werd opgericht in de moderne zin van het woord.

De Franse revolutionaire periode was doorslaggevend inzake de hypothecaire inschrijving. Na een eerste mislukte poging om een nieuw hypothecair wetboek te creëren bij decreet van 9 messidor jaar III (27 juni 1795), kwam onder het directoire op 11 brumaire jaar VII (1 november 1798) een nieuwe wet op het hypothecair stelsel tot stand. De hypotheeken werden voortaan openbaar gemaakt door inschrijving. Zij namen slechts rang bij de inschrijving in de registers van de hypotheekbewaarder. Terwijl de publiciteit georganiseerd bij het decreet van het jaar III zakelijk was, koos het nieuw hypothecair wetboek van het jaar VII voor de persoonlijke publiciteit. De Code Napoléon nam in 1804 in boek III, titel XVIII inzake Voorrechten en Hypotheeken omtrent de hypothecaire inschrijvingen grosso modo de wet van 11 brumaire jaar VII over. Tijdens het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden bleef het Franse systeem in ons land behouden. Ook onder het Belgisch bestuur bleef het stelsel voortbestaan krachtens een besluit van het Voorlopig Be-

wind van 17 januari 1831. Het is pas door de fundamentele wet van 16 december 1851 – tot op heden nog altijd van kracht – dat het door de Code Napoléon ingestelde hypothecaire stelsel volledig werd vervangen.

B. Verschillende vormen van hypotheeken

4. Vóór de Hypotheekwet van 16 december 1851 kende ons recht vier soorten hypotheeken: de conventionele, de wettelijke, de gerechtelijke en de testamentaire hypotheek. In 1851 werd de gerechtelijke hypotheek afgeschaft.

De conventionele (of bedongen) hypotheek wordt gevestigd door authentieke akte of door een in rechte of voor notaris erkende onderhandse akte. De gewaarborgde schuldvordering mag daarentegen voortspruiten uit een onderhandse akte. De volmachten bij een akte tot hypotheekvestiging moeten authentiek zijn indien de schuldenaar vertegenwoordigd wordt door een lasthebber. De schuldeiser anderszijds mag vertegenwoordigd worden door mondelinge lastgeving of door sterkmaking. Een dergelijke hypotheek mag alleen worden toegestaan door wie bekwaam is om te vervreemden (art. 73 Hyp.W.).

De wettelijke hypotheek daarentegen vindt haar oorsprong in diverse wetten⁹. Evenals de conventionele hypotheek neemt zij pas rang na haar inschrijving. Bij de wettelijke hypotheek is de inschrijving evenwel verplicht.

Ten slotte is er nog de testamentaire hypotheek die door de erflater kan worden gevestigd in overschillig welk testament (eigenhandig, internationaal of authentiek). Om de inschrijving te krijgen, moet een expeditie van het authentiek testament worden overgelegd. Bij een niet-authentiek testament moet een expeditie worden overgelegd van het eigenhandig of internationaal testament, bezorgd door de notaris die door de voorzitter van de rechtbank gelast is het testament in bewaring te ontvangen zodat het deel uitmaakt van zijn minuten. Een dergelijke hypotheek waarborgt alleen de in het testament gemaakte legaten en kan absoluut niet aangewend worden als waarborg voor gewone schuldvordering. Het testament moet de specialisatie van het bedrag en van de gehypothekeerde goederen bevatten. Door deze hypotheek krijgt de legataris geen voorrang op de schuldeisers van de overledene, zelfs niet op de gewone. Daarentegen verleent zij hem voorrang op de schuldeisers van de erfgenaam die belast is met de uitvoering van het leegaat. Hij krijgt ook voorrang op de andere legatarissen van de overledene.

C. Hoe geschiedt de hypothecaire inschrijving

5. Terwijl de inschrijving op verzoek de algemene regel is, vormt de ambtshalve inschrijving de uitzondering. Het principe van de ambtelijke inschrijving in geval van overschrijving van akten van overdracht en aanwijzing van onroerende goederen waarvan de prijs of een deel ervan niet betaald is, is door de wet van 16 december 1851 behouden gebleven. Sindsdien bepaalt art. 36 Hyp.W. de mogelijkheid dat de hypotheekbewaarder door een uitdrukkelijk beding

⁷ CUO, E., o.c., 664-676; DECLAREUIL, J., *Rome et l'organisation du droit*, Parijs, La Renaissance du Livre, 1924, 300-304; MACOURS, G., *Beginselen van het Romeins Recht*, Kortrijk, Katholieke Universiteit Leuven – Campus Kortrijk, 1984, 259; VAN OVEN, J.C., *Leerboek van Romeins Privaatrecht*, Leiden, E.J. Brill, 1948, 166-182.

⁸ DE CLERCK, J.B., *Commentariën op de Leenrechten*, Gendt, Petrus de Goesin, 1771, 377-379; VAN ZEGHBROECK, J.G., o.c., 10-12.

⁹ Cass., 20 oktober 1955, *R.W.*, 1956-57, 1065; LEDOUX, J., o.c., 324-325; WEYTS, L., o.c., 35-36.

in de akte van die verplichting ontslagen wordt¹⁰. Slechts voor vier categorieën voorrechten kan een ambtshalve inschrijving plaatsvinden: van de verkoper, van de ruiler, van de schenker en van de deelgenoot. Deze overschrijving, die geldt als inschrijving, is nuttig ter voorlichting van derden, maar heeft geen invloed op het bestaan van het recht¹¹.

Krachtens de artikelen 27, 1°, en 35 Hyp.W. is de hypotheekbewaarder verplicht van ambtswege inschrijving te nemen wanneer de prijs niet volledig is voldaan. Doet hij dat niet, dan bestaat het voorrecht toch ten aanzien van derden. De hypotheekbewaarder zal, indien zijn nalatigheid schade zou veroorzaken, verplicht zijn deze te vergoeden. De inschrijving heeft, conform het recent gewijzigde artikel 90 Hyp.W., een geldingsduur van dertig jaar. Wanneer de verkoper de hypotheekbewaarder uitdrukkelijk ontslagen heeft van ambtshalve inschrijving, kan het verlies van het voorrecht dat eruit volgt en dus ook van de rechtsvordering tot ontbinding, opgeworpen worden door iedere derde, zelfs door een gewone schuldeiser of de curator van het faillissement van de koper.

Het voorrecht van de ruiler is van gelijke aard als dat van de verkoper. Het heeft betrekking op de betaling van de opleggen, op de vergoedingen wegens de overwaarde en ook op de vaste som die bij de akte mocht zijn bepaald als schadeloosstelling voor het geval van uitwinning (art. 27, 2°, Hyp.W.).

De schenker is, op het geschonken goed, bevoorrecht voor de geldelijke lasten of andere begrote prestaties die aan de begiftigde zijn opgelegd (art. 27, 3°, Hyp.W.). Ingeval de schenking een beding ten voordele van een derde bevat, neemt de hypotheekbewaarder in de praktijk ambtshalve inschrijving ten voordele van de schenker.

Art. 27, 4°, Hyp.W. omvat het voorrecht ten gunste van de medeërfgenamen of deelgenoten. Dit voorrecht is van toepassing op alle akten van verdeling ongeacht de oorzaak van de onverdeeldheid (erfenis, gemeenschap, vennootschap, aankoop in onverdeeldheid,...) alsook op de akte van ouderlijke boedelverdeling, op de met een verdeling gelijkgestelde akten (bv. de veiling ten voordele van een deelgenoot), op de akte van afstand door een deelgenoot aan zijn medeëigenaar van al zijn rechten in het goed, kortom op alle akten die een einde maken aan de onverdeeldheid en beheerst worden door art. 883 B.W.

1° Door wie wordt de inschrijving gevorderd

6. Opdat men de inschrijving van een hypotheek kan verrichten, is vereist dat de betrokken persoon de bevoegdheid heeft tot het verrichten van daden van bewaring. Er is dus geen bijzondere bekwaamheid vereist. Iedereen die er belang bij heeft mag de hypotheek laten inschrijven. Dit zijn onder andere: de hypothecaire schuldeiser zelf, zijn rechtverkrijgende, zijn volmachtdrager, de schuldeiser van de houder van het hypotheekrecht (art. 1166 B.W.), zelfs een

derde kan het. Het is immers voldoende dat hij er belang bij heeft (art. 83 Hyp.W.)¹². Daarnaast zijn er personen die de hypotheek moeten laten inschrijven. Dit zijn onder andere de notaris en de curator.

De notaris die de hypotheekakte opstelt, is verantwoordelijk voor het nemen van de inschrijving. Het behoort tot de normale ambtsopdrachten van de notaris. Hij hoeft hier toe geen afzonderlijke of uitdrukkelijke opdracht te krijgen. Het is interessant de oorsprong van deze verplichting tot inschrijving door de notaris van naderbij te bekijken. In tegenstelling tot hetgeen het geval is bij de overschrijving, bestaat er voor de notaris geen enkele wettelijke of reglementaire verplichting tot het vervullen van de formaliteit der inschrijving na het verlijden van een akte houdende hypotheekstelling. Reeds in de tweede helft van de negentiende eeuw bestond in de rechtsleer de tendens die aan de notaris de verplichting toeschrijft. Dit standpunt werd vooral ingenomen wanneer de notaris te maken had met personen die in de materie onwetend waren of die onvoldoende in staat waren om hun belangen veilig te stellen. Hieruit is allengs de opvatting gegroeid dat, op basis van de algemeen gangbare praktijk, het nemen van de hypothecaire inschrijving voor de notaris een vast gebruik is of zelfs daaruit volgend, een plicht is geworden. Heden ten dage wordt de plicht tot het nemen van de inschrijving algemeen aanvaard. De grondslag van deze verplichting wordt, bij gebrek aan wettelijke regeling, gezien als stilzwijgend mandaat, gebruik, plicht als raadsman,... Omtrent het feit of deze verplichting een inspanningsverbintenis dan wel een resultaatsverbintenis is, bestaat daarentegen geen eensgezindheid¹³.

De curator(s) van een faillissement moet(en) de inschrijving nemen voor de nog te nemen inschrijvingen ten voordele van de gefailleerde en voor de inschrijving van de wettelijke hypotheek ten voordele van de gefailleerde boedel (art. 487 Faill.W.).

2° Waar gebeurt de inschrijving

7. Artikel 82 Hyp.W. bepaalt dat de inschrijvingen moeten gebeuren op het hypotheekkantoor van het arrondissement waar de met een hypotheek bezwaarde goederen zijn gelegen. Door deze regeling wilde de wetgever de toegang tot de hypotheekbewaringen vergemakkelijken voor de hypothecaire schuldeisers alsook voor hen die erin geïnteresseerd zijn hypothecaire certificaten te lichten. Indien de ge-

¹² DELVA, W., o.c., 168-169; DIRIX, E. en DE CORTE, R., o.c., 259, nr. 520; VANDENBERGHE, H., *Voorrechten en Hypotheken*, Leuven, Wouters, 123.

¹³ Gent, 11 juli 1935, *Rev. Prat. Not.*, 1936, 120, noot J.V.d.V.; Antwerpen, 21 mei 1985, *Rev. Not. B.*, 1985, 612; Brussel, 10 maart 1988, *Rev. Not. B.*, 1988, 370; DE PAGE, H., *Traité*, VII, nr. 719; GENIN, A., «*Traité des hypothèques et de la transcription*», in *Rép. Not.*, X, Privilèges et hypothèques, nr. 2024; HEURTERRE, P., «*Overzicht van rechtspraak (1977-1990). Voorrechten en Hypotheken*», *T.P.R.*, 1992, 1455; LEDOUX, J., o.c., 330; VAN ASSCHE, J., *Handboek van den notaris*, I, Gent, W. Rogghé, 1865, 440; VERSCHRAEGEN, H., VAN OVERLOOP, H. en LAMOT, L., «*Kritische analyse van gebruikelijke clausules in leningsakten*», in *Kredietverlening en hypotheekleningen*, Koninklijke Federatie van Belgische Notarissen (red.), Antwerpen, Kluwer, 1992, 222-236. Anders is het omtrent de hernieuwing: Fr. Cass., 26 juni 1984, *Rec. Gén. Enr. Not.*, 1990, 248.

¹⁰ KOKELENBERG, J., *De onroerende voorrechten*, Leuven, Acco, 1975, 408; VAN ZEGHBROECK, J.G., o.c., 13.

¹¹ HEURTERRE, P., «*Overzicht van rechtspraak (1977-1990). Voorrechten en Hypotheken*», *T.P.R.*, 1992, 1422-1426; KOKELENBERG, J., o.c., 331-335; WEYTS, L., *Opstellen van notariële akten, Deel 1*, Leuven, Acco, 1992, 131.2 en 136.2-144.

hypothekeerde goederen binnen het ambtsgebied van verschillende arrondissementen gelegen zijn, zal de inschrijving moeten worden gevorderd in elk van die arrondissementen. Een inschrijving van een hypotheek in een verkeerd arrondissement wordt als nietig beschouwd. Dit heeft tot gevolg dat de hypotheek niet kan worden tegengeworpen aan derden ¹⁴.

3° Wanneer geschiedt de inschrijving

8. De inschrijving kan genomen worden vanaf de vestiging van de hypotheek. Het verdient aanbeveling omtrent het tijdstip van inschrijving zeer voorzichtig te zijn en aldus de publiciteit zo snel mogelijk tot stand te brengen. Op die wijze vermindert men het risico dat men in de rangorde na andere schuldeisers komt te staan die sneller tot publiciteit zijn overgegaan. Bij bedongen hypotheeken ontstaat het recht om de hypotheek in te schrijven zodra de authentieke akte van hypotheekvestiging verleden is ¹⁵. De inschrijving van expedities van hypotheecaire akten verleden voor Belgische notarissen is mogelijk ongeacht het tijdstip van registratie (artt. 29 en 173 W.Reg.) ¹⁶.

Het is opmerkelijk, en wellicht soms nuttig voor de praktijk, dat de inschrijving van een hypotheek mogelijk is ofschoon deze verleend is door de eigenaar van een onroerend goed alvorens de overschrijving heeft plaatsgehad van de aan hem eigendomoverdragende akte. Een dergelijke hypotheek zal evenwel pas aan derden kunnen worden tegengeworpen vanaf de overschrijving van de eigendomstitel van de hypotheekgever ¹⁷.

Naast de regel dat een inschrijving kan gebeuren zodra het hypotheekrecht is ontstaan, is er ook het principe dat de inschrijving gedurende dertig jaar na de hypotheekvestiging kan geschieden. Dertig jaar is immers de langste verjaringstermijn.

Op die termijn van dertig jaar bestaan evenwel een aantal afwijkingen ¹⁸:

a) *In geval van overlijden van de schuldenaar-hypotheekgever.* Artikel 82, tweede lid, Hyp.W. bepaalt dat drie maanden na het overlijden van de schuldenaar geen inschrijving meer genomen kan worden. De reden hiervan is dat een snelle en evenwichtige afhandeling van de erfenis beoogd wordt. Het niet-reageren van de schuldeisers mag dit doel niet in de weg staan. Het is immers, alvorens de nalatenschap te verwerpen of te aanvaarden, voor de erfopvolgers van groot belang te weten of de onroerende goederen van de erfflater al dan niet hypothecair bezwaard zijn. Gedurende die drie maanden kan volgens art. 86 Hyp.W. de inschrijving gevorderd worden tegen de overledene. Op de in art. 82, tweede lid, Hyp.W.

¹⁴ CATTARUZZA, J., o.c., *Comm.Voor.Hyp.*, art. 82-3; DELVA, W., o.c., 169; DIRIX, E. en DE CORTE, R., o.c., 259, nr. 521.

¹⁵ CATTARUZZA, J., o.c., *Comm.Voor.Hyp.*, art. 82-3.

¹⁶ *Ibid.*, art. 82-3.

¹⁷ *Ibid.*, art. 82-4; VAN TRICHT, S., «Vraagbaak», in *Kredietverlening en hypotheekleningen*, Koninklijke Federatie van Belgische Notarissen (red.), Antwerpen, Kluwer, 1992, 329-330. Deze opvatting wordt niet gedeeld door DE PAGE, H., *Traité*, VII, nr. 391.

¹⁸ CATTARUZZA, J., o.c., art. 82-4; DELVA, W., o.c., 169; DIRIX, E. en DE CORTE, R., o.c., 260, nr. 525; LENS, M., «De hypotheecaire leningen», in *Een woning kopen en verkopen*, MEULEMANS, B. (red.), Leuven, Acco, 1991, 207; VANDENBERGHE, H., o.c., 124.

geponeerde drie-maandenregel, bestaan evenwel uitzonderingen om voorrangrechten rechtsgeldig in te schrijven. Enerzijds is er het recht van de schuldeisers en legatarissen om boedelscheiding te vragen binnen zes maanden na het opvallen van de nalatenschap. Anderzijds is er de wettelijke hypotheek van het O.C.M.W., die te allen tijde rechtsgeldig ingeschreven kan worden ten opzichte van de erfgenamen of de legatarissen van de begunstigde.

b) *In geval van overschrijving van de vervreemdingsakte van het onroerend goed.* Op grond van art. 112, tweede lid, Hyp.W. kan geen hypotheek meer worden ingeschreven na de vervreemding van het te hypotheekeren onroerend goed indien die vervreemding is overgeschreven. Elke latere inschrijving blijft zonder uitwerking tegen de vorige eigenaar aangezien een hypotheek op andermans zaak onmogelijk is ¹⁹.

c) *In geval van beslag.* Vanaf het ogenblik van het bewarend beslag, zo bepaalt art. 1444 Ger.W., kan een daarna verrichte inschrijving van een hypotheek niet worden tegengeworpen aan de beslagleggende schuldeiser, ook al was de hypotheek reeds voordien gevestigd. Omtrent uitvoerend beslag bepaalt art. 1577 Ger.W. dat, vanaf de overschrijving van het beslag, of van het voorafgaand bevel, een daarna verrichte hypothecaire inschrijving niet kan worden tegengeworpen aan de beslagleggende schuldeiser, noch aan de derden bedoeld in art. 1575 Ger.W., ook al was de hypotheek reeds vroeger gevestigd. Bij zowel bewarend beslag als uitvoerend beslag heeft men telkens te maken met een relatieve onmogelijkheid. De beschikkingsonbevoegdheid waartoe beslag leidt, geldt slechts ten opzichte van die eerste schuldeiser die beslag heeft gelegd. Een laattijdige hypotheek telt bijgevolg wel tegenover latere, andere schuldeisers ²⁰.

d) *In geval van faillissement.* Vanaf de faillietverklaring van de schuldenaar kan op grond van art. 447 Faillissementswet en art. 82, derde lid, Hyp.W. geen inschrijving meer genomen worden met uitzondering van de wettelijke hypotheek ten voordele van de gefailleerde boedel (art. 487 Faill.W.). Daarnaast regelt artikel 447, tweede lid, Faill.W. de facultatieve nietigverklaring van de hypotheeken die, meer dan vijftien dagen na hun vestiging, binnen de verdachte periode worden ingeschreven. Krachtens artikel 445 Faill.W. zijn de hypotheeken die gevestigd worden tijdens de verdachte periode tot waarborg van vroeger aangegane schulden, nietig.

e) *In geval van gerechtelijk akkoord.* In beginsel kan de schuldenaar geen hypotheek meer laten vestigen en evenmin kan een dergelijke hypotheek nog worden ingeschreven. Wel kunnen voordien gevestigde hypotheeken nog worden ingeschreven. Schuldeisers die over een nog niet ingeschreven wettelijke hypotheek beschikken, kunnen door deze hypotheek te laten inschrijven geen rechten verkrijgen die kunnen worden tegengeworpen aan oude schuldeisers ²¹.

¹⁹ Cass., 11 februari 1973, *R.W.*, 1971-72, 183; Cass., 28 mei 1976, *J.T.*, 189; *R.W.*, 1976-77, 114.

²⁰ Zie nader: *A.P.R.*, tw. *Beslag*, 409, nrs. 810 e.v.

²¹ HEURTERRE, P., «Overzicht van rechtspraak (1977-1990). Voorrechten en Hypotheeken», *T.P.R.*, 1992, 1450; Cass., 17 oktober 1980, *R.W.*, 1980-81, 2063; Brussel, 23 maart 1983, *R.W.*, 1983-84, 91.

4° De wijze waarop de inschrijving geschiedt

9. De artikelen 83 en 84 Hyp.W. regelen de formaliteiten die nageleefd moeten worden bij een hypothecaire inschrijving. De hypotheekvestiger moet aan de hypotheekbewaarder een authentieke uitgifte van de hypotheekvestigingsakte bezorgen (dit hoeft niet noodzakelijk de grosse in uitvoerbare vorm te zijn), alsook twee op zegel gestelde bordellen. De hypothecaire inschrijving zelf bestaat er dan in dat het borderel letterlijk wordt afgeschreven in het register van inschrijvingen. Met de terhandstelling van de authentieke uitgifte wordt nagestreefd dat de hypotheekbewaarder nagaat of geen inschrijvingen worden gevorderd zonder recht of titel. De hypotheekbewaarder kan een verzoek tot inschrijving weigeren indien de hem overgelegde uitgifte niet authentiek is of indien de authentieke uitgifte klaarblijkelijk geen geldige hypotheekvestiging inhoudt.

Het is belangrijk voor ogen te houden dat de hypotheekbewaarder in het raam van de inschrijvingen geen actieve rol speelt. Hij neemt gewoon op wat hem wordt aangeboden. Bij de doorhaling is zijn taak veel actiever en zal hij, ter bescherming van de rechten van de schuldeiser(s), eerst onderzoeken alvorens de ingeschreven hypotheek door te halen.

Bij wettelijke hypotheek wordt geen authentieke expeditie van de hypotheekakte overgelegd omdat hiervan geen akten bestaan. Andere bescheiden moeten worden overgelegd, zoals het verslag van de beraadslaging van de familieraad bij minderjarigen en ontzetten; evenzo het bevel van de voorzitter van de rechtbank in het geval van de gehuwde vrouw. Daarnaast bepaalt art. 89 Hyp.W. dat voor de inschrijving van de wettelijke hypotheek van de Staat, de provincies, de gemeenten en de openbare instellingen twee borderellen op zegel gesteld, volstaan²². De borderellen zijn samenvattingen van de akte van hypotheekvestiging die de gegevens bevatten die in het raam van de inschrijving publiek gemaakt moeten worden. Er zijn twee borderellen vereist omdat één van de borderellen met onderaan de bevestiging van de inschrijving samen met de uitgifte van de titel aan de verzoeker wordt teruggegeven. Het ander borderel wordt door de hypotheekbewaarder ingehouden. Aldus heeft de verzoeker het bewijs van de door hem verzochte inschrijving met alle nodige gegevens mocht hij later de inschrijving wensen te vernieuwen. De hypotheekbewaarder van zijn kant is op die manier beveiligd wanneer later zou blijken dat hij ingeschreven heeft wat op zijn borderel vermeld is, al strookt dit niet met de akte noch met het ander borderel dat de verzoeker bezit. Want, indien er verschil is tussen de tekst van het borderel en de tekst van de inschrijving, is de hypotheekbewaarder aansprakelijk voor de eventuele schade die daaruit zou kunnen voortvloeien. Derden kunnen alleen kennis nemen van de tekst zoals die opgenomen is in het register der inschrijvingen. Zij krijgen de borderellen niet te zien. De hypotheekbewaarder is wettelijk niet verplicht de juistheid van de borderellen te controleren, noch na te gaan of er volledige overeenstemming bestaat tussen beide borderellen. Dit valt onder de verantwoordelijkheid van de notaris die de inschrijving vordert. De hypotheekbewaarder is alleen verplicht na te gaan of er klaarblijkelijk een recht van hy-

potheek bestaat²³. De inhoud van de borderellen is geregeld in de artikelen 80, 83, 86, 87 en 89 Hyp.W. Het borderel moet wel overeenstemmen met de akte van hypotheekvestiging.

Naast de voorafgaande en algemene vereisten en formaliteiten moet thans even worden ingegaan op de uiteindelijke fase binnen de muren van het hypotheekkantoor. Aangezien op één zelfde dag tal van akten worden aangeboden ter overschrijving, inschrijving of kantmelding, kan dit alles materieel niet op dezelfde dag verricht worden. Daarom worden alle neergelegde stukken ingeschreven in het register van neerlegging, ook bekend als het register nr. 70, geregeld bij art. 124, 1°, Hyp.W., dat zijn oorsprong vindt in de wet van 28 ventôse jaar XII (19 maart 1804). Hierin wordt, naast beknopte aanduidingen ter identificering van de overgelegde stukken, ook de volgorde van neerlegging vermeld. Veiligheidshalve wordt een duplicaat van dit register bijgehouden, bekend onder nr. 70bis. Binnen dertig dagen na afsluiting moet dit duplicaat worden neergelegd ter griffie van de burgerlijke rechtbank van een ander arrondissement²⁴. De uiteindelijke inschrijving gebeurt in het register der inschrijvingen van voorrechten en hypotheek, bekend onder het nr. 71, waarin de inschrijvingsborderellen worden afgeschreven. Dit werk gebeurt nog steeds op dezelfde manier als bij de inwerkingtreding van de Hypotheekwet. Het afschrijfwerk wordt uitbesteed aan kopiïsten, die op sierlijke, haast kalligrafische wijze volledig met de hand de teksten afschrijven in het register. Elke bladzijde van het register is verticaal onderverdeeld in drie delen. Het middengedeelte is bestemd voor de eigenlijke inschrijvingen. De linkerkant dient voor de vermeldingen bepaald in de artikelen 5 en 84 Hyp.W., en de veranderingen van woonplaats vermeld in art. 88 Hyp.W. De verandering van woonplaats is het enige dat aan de inschrijving veranderd kan worden zonder verbeterende inschrijving. De rechterkant is bestemd voor de doorhalingen van inschrijvingen, de vermeldingen die ten onrechte geschrapte inschrijvingen herstellen en de vermeldingen van verzet en van opheffing inzake kredietopeningen ingevolge art. 80, vierde, vijfde en zesde lid Hyp.W.²⁵

5° De sancties bij overtreding van de pleegvormen

10. Als belangrijk uitgangspunt geldt dat de geldigheid van de hypotheekakte en die van de hypothecaire inschrijving afzonderlijk van elkaar beoordeeld moeten worden. Een nietige hypotheekakte kan niet geldig gemaakt worden door een geldige inschrijving maar anderzijds kan ook een nietige inschrijving geen invloed hebben op de geldigheid van de hypotheekakte²⁶. Art. 85 Hyp.W. bepaalt dat niet-naleving van de in de artikelen 83 en 84 Hyp.W. opgelegde formaliteiten alleen dan nietigheid van de inschrijving tot gevolg hebben wanneer daaruit nadeel voor derden ontstaat. De nietigheid heeft een relatief karakter. Zij kan alleen door

²³ DELVA, W., *o.c.*, 174; DIRIX, E. en DE CORTE, R., *o.c.*, 259, nr. 522; LEDOUX, J., *o.c.*, 330.

²⁴ DIRIX, E. en DE CORTE, R., *o.c.*, 59, nrs. 125-126; VAN ZEGHBROECK, J.G., *o.c.*, 19.

²⁵ VAN ZEGHBROECK, J.G., *o.c.*, 21.

²⁶ DIRIX, E. en DE CORTE, R., *o.c.*, 261, nr. 526.

²² DELVA, W., *o.c.*, 172; VANDENBERGHE, H., *o.c.*, 125.

de benadeelde derde worden aangevoerd. Belangrijk in dit verband is het feit dat, ofschoon verbetering van een inschrijving mogelijk is, de verbeterde inschrijving slechts de rang inneemt van de datum waarop de verbetering is aan gebracht.

D. De gevolgen van de hypothecaire inschrijving

11. Terwijl de hypothecaire inschrijving tussen partijen van geen belang is – zij brengt immers alleen financiële gevolgen met zich mee zodat volgens de algemene regel van art. 91 Hyp.W. de kosten ten laste zijn van de schuldenaar tenzij het tegendeel is bedongen²⁷ – betreft de hypothecaire inschrijving alleen de verhouding tot derden. Aan derden kan een niet-ingeschreven hypotheek niet worden toegeworpen, ook al kende de derde het bestaan ervan²⁸.

De hypothecaire inschrijving creëert ook voor de hypothecaire schuldeiser een volgrecht tegen de derde-verkrijger. Aldus kan deze schuldeiser zijn rechten handhaven op het onroerend goed. Ingevolge art. 1563 Ger.W. kan de hypothecaire schuldeiser slechts andere onroerende goederen van zijn schuldenaar aanspreken als die onroerende goederen waarop hij een hypotheek heeft, ontoereikend zijn. Deze bepaling beperkt dus de executierechten van de hypothecaire schuldeiser. Thans wordt door rechtsleer en rechtspraak overwegend aangenomen dat art. 1563 Ger.W. niet van openbare orde is²⁹.

De hypothecaire inschrijving is ook zeer belangrijk in het raam van het faillissement. De eerst ingeschreven hypothecaire schuldeiser kan immers als separatist tot uitwinning overgaan ongeacht de stand van het faillissement³⁰.

De datum van de hypothecaire inschrijving speelt een zeer belangrijke rol bij de rangbepaling³¹. Bij samenloop van verschillende hypotheeken bepaalt art. 81 Hyp.W. dat de rangorde bepaald wordt volgens de datum van inschrijving. Indien verschillende hypotheeken op dezelfde dag worden ingeschreven, dan zijn zij van gelijke rang. Op dit punt is het passend even te vergelijken met het Nederlandse recht waar de oplossing voor gelijktijdige inschrijvingen geheel verschillend is met het Belgische recht. Bij gelijktijdige inschrijvingen wordt de rangorde er bepaald door de volgorde van de dagen waarop de ter inschrijving aangeboden akten zijn opgesteld en, indien deze op dezelfde dag zijn opgesteld, door

²⁷ DELVA, W., *o.c.*, 173. Bij conventionele hypotheeken schiet de inschrijver de kosten voor. Bij de wettelijke hypotheeken heeft de hypotheekbewaarder een verhaal op de schuldenaar. Bij de wettelijke hypotheek van de minderjarigen en onbekwamen heeft de voogd een regres op de ex-pupil. Bij de wettelijke hypotheek van de pachter, zijn de inschrijvingskosten ten laste van de pachter. Bij overschrijving die tot ambtshalve inschrijving leidt, zijn de kosten ten laste van de verkrijger.

²⁸ DE PAGE, H., *Traité*, VII, nr. 543.

²⁹ Cass., 3 mei 1985, *R.W.*, 1985-86, 175, met conclusie proc.-gen. E. Krings, *Arr.Cass.*, 1984-85, nr. 529, *T.Not.*, 1985, 135. Zie ook: *A.P.R.*, tw. *Beslag*, 392, nr. 767 e.v.

³⁰ Onder de term «separatist» verstaat men de hypothecaire, de pandhoudende en de bijzonder bevoorrechte schuldeisers die ongeacht de stand van het faillissement kunnen overgaan tot uitwinning.

³¹ DIRIX, E. en DE CORTE, R., *o.c.*, 265, nr. 537-541; LENS, M., *o.c.*, 208.

de volgorde van de tijdstippen waarop elk van die akten is opgesteld³².

Bij samenloop van hypotheeken en voorrechten die publiciteit vereisen om tegenwerpbaar te zijn, is de datum van inschrijving het criterium om de voorrang te bepalen. Bij voorrechten die geen publiciteit vereisen, bepaalt art. 12 Hyp.W. dat de voorrechten voorrang hebben op de andere schuldeisers, zelfs de hypothecaire schuldeisers. De ambtshalve inschrijving heeft altijd voorrang op de conventionele ten laste van dezelfde schuldenaar. Toch is het mogelijk via een overeenkomst van rangafstand of van ranggelijkheid af te wijken van art. 81 Hyp.W. Aldus kunnen hypothecaire schuldeisers ten aanzien van elkaar de rangorde wijzigen. Zo een overeenkomst heeft geen gevolgen voor het hypotheekcontract. Bovendien heeft een dergelijke rangafstand alleen gevolgen voor de betrokken partijen. Derden kunnen er geen voor- of nadelen van ondervinden.

E. De geldingsduur van de hypothecaire inschrijving

1° Wettelijke duur

12. Door de wet van 4 augustus 1992 op het hypothecaire krediet is artikel 90 Hyp.W. ingrijpend gewijzigd door de verlenging van de geldingsduur van de hypothecaire inschrijving van vijftien tot dertig jaar. Dit punt wordt uitvoerig behandeld in het tweede gedeelte van deze uiteenzetting dat specifiek handelt over de nieuwigheden aangaande de hypothecaire inschrijving.

2° De vernieuwing van de hypothecaire inschrijving

13. Door de beperking in de tijd van de geldingsduur van een inschrijving heeft de wetgever beoogd het werk van de hypotheekbewaarder te verlichten alsook te voorkomen dat bepaalde goederen bezwaard blijven door nutteloos geworden inschrijvingen omdat er geen doorhaling gevraagd is³³. Daarom zal de hypothecaire schuldeiser vóór het verval van de inschrijving de vernieuwing van de inschrijving vorderen van de hypotheekbewaarder. Aldus blijft de inschrijving gehandhaafd met behoud van haar oorspronkelijke rang. Indien daarentegen geen vernieuwing gevorderd wordt, kan de hypotheek niet meer worden toegeworpen aan derden, zelfs indien zij het bestaan ervan kennen. Tussen partijen blijft de hypotheek daarentegen bestaan zolang de hoofdschuld bestaat³⁴. Omtrent de vraag wie de vernieuwing vordert, wordt een onderscheid gemaakt tussen enerzijds de vernieuwing gevorderd door de belanghebbende en anderzijds de gevallen van ambtshalve vernieuwing door de hypotheekbewaarder als bepaald in art. 90bis Hyp.W.

De vernieuwing van een inschrijving vindt plaats in dezelfde kantoren waar de inschrijving gebeurde. Te dien einde stelt de schuldeiser aan de hypotheekbewaarder twee op zegel gestelde borderellen ter hand conform de vereisten van art. 83 Hyp.W. Opdat de vernieuwing de eerste inschrijving

³² HEUFF, W., *Hypotheek*, Deventer, Kluwer, 1986, 29.

³³ DELVA, W., *o.c.*, 175.

³⁴ *Ibid.*, 175; LENS, M., *o.c.*, 209; VANDENBERGHE, H., *o.c.*, 128. Notariële aansprakelijkheid inzake hernieuwing: Fr. Cass., 26 juni 1984, *Rec.Gén.Enr.Not.*, 1990, 248.

kan handhaven, moet aan twee voorwaarden voldaan zijn: ten eerste moet zij gevraagd worden vóór het verval van de eerste inschrijving; ten tweede moet zij een nauwkeurige aanwijzing bevatten van de vernieuwde inschrijving. Indien aan beide voorwaarden niet voldaan is, geldt de vernieuwing als eerste inschrijving met rangverlies tot gevolg. In een beginsel arrest van 11 oktober 1894 heeft het Hof van Cassatie een duidelijke keuze gemaakt omtrent de betekenis van de vernieuwing van de inschrijving³⁵. Het Hof meent dat de vernieuwing volledig op zichzelf beoordeeld moet worden met uitzondering van het behouden van de oorspronkelijke rang. Dit heeft tot gevolg dat de geldigheid van de vernieuwing op zichzelf beoordeeld wordt. De nietigheid van een eerste nietige inschrijving zal derhalve niet beletten dat een (geldige) vernieuwing plaatsvindt. Verder houdt de vernieuwing de hypotheek in stand in het voordeel van wie de vernieuwing vraagt en niet van de initiële inschrijvers. De hypothecaire staten moeten aldus alleen de vernieuwingen bevatten³⁶.

3° De doorhaling

14. De doorhaling is de rechtshandeling die tot gevolg heeft dat, ingevolge een kantmelding, de hypothecaire inschrijving ophoudt te bestaan voor de toekomst³⁷. De regeling van de doorhaling en de vermindering van de hypothecaire inschrijvingen is te vinden in de artikelen 92 tot 95 Hyp.W. Deze tamelijk strikte regeling heeft als hoofdbedoeling de belanghebbende schuldeiser te beschermen tegen een eventuele doorhaling zonder zijn medewerking. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen een gehele en gedeeltelijke doorhaling en een vrijwillige, gerechtelijke en ambtshalve doorhaling³⁸. Een volledige doorhaling heeft de volledige ongedaanmaking van de hypothecaire inschrijving tot gevolg voor het gehele bedrag op alle goederen. Onder een vermindering wordt een gedeeltelijke doorhaling verstaan. Een dergelijke doorhaling slaat op bepaalde goederen waarop de hypotheek rust en/of op een deel van het gewaarborgd bedrag. Een vrijwillige doorhaling of vermindering geschiedt wanneer de belanghebbende partijen toestemmen in een akte van opheffing. Het is dus een eenzijdige rechtshandeling. Onder de belanghebbende partijen zijn de schuldeiser, zijn erfgenamen of rechtsverkrijgenden, soms beide echtgenoten begrepen (art. 1418, sub 2, b, B.W.). Hierin zijn evenwel niet begrepen de schuldenaar noch de hoofdelijke medeschuldenaar, tenzij deze de schuldeiser betaald heeft en aldus wettelijk gesubrogeerd is in de rechten van de hypothecaire schuldeiser (artt. 1214 en 1251, 3°, B.W.)³⁹.

De akte van opheffing moet authentiek zijn (art. 93 Hyp.W.). Omtrent de bekwaamheid die vereist is voor de opheffing, wordt een onderscheid gemaakt tussen de opheffing vóór en die na de betaling van de schuld. Meestal geschiedt de opheffing na de betaling van de schuld. De doorhaling wordt dan beschouwd als kwijting. Het gaat hier dus om een daad van beheer. Indien de opheffing plaatsvindt vóór de betaling van de schuld, is een beschikkingsbevoegdheid vereist. Een dergelijke opheffing kan immers het geheel of gedeeltelijk verlies van rang tot gevolg hebben en eventueel ook het geheel of gedeeltelijk verlies van de zekerheid. De gerechtelijke doorhaling of vermindering geschiedt krachtens een vonnis. De rechtbank moet hiertoe een bevel geven wanneer de inschrijving plaatshad zonder wettelijke grond of wanneer zij gegrond was op een titel die hetzij onregelmatig, hetzij vervallen of gekweten was, of wanneer de hypotheekrechten op wettelijke wijze zijn tenietgegaan. Deze opsomming in art. 95 Hyp.W. is evenwel niet limitatief⁴⁰. De doorhaling kan in rechte afgedwongen worden als de hypotheek of de inschrijving geen reden van bestaan heeft. De gerechtelijke doorhaling kan door iedere belanghebbende gevorderd worden. Dit zijn de schuldenaar, de derde-verkrijger, de gewone schuldeiser, de later ingeschreven schuldeiser,... Het is de rechtbank van de plaats waar de inschrijving gedaan is, die bevoegd is tenzij anders bedongen is (art. 94 Hyp.W.). De procedure wordt gevoerd tegen de ingeschreven schuldeiser of zijn rechtsverkrijgende(n). Ten slotte is er nog de ambtshalve doorhaling die door de hypotheekbewaarder wordt uitgevoerd als hij ten onrechte tot een inschrijving is overgegaan (art. 134 Hyp.W.). Indien hiervoor reeds attesten zouden zijn afgeleverd, zal de hypotheekbewaarder trachten de aanvrager ervan op de hoogte te brengen om op die manier zijn aansprakelijkheid zoveel mogelijk te beperken. Wat de vrijwillige doorhaling betreft, moet nog even de klemtoon gelegd worden op het bijkomende vereiste van uitdrukkelijkheid. Artikel 92, derde lid, Hyp.W. vereist dat de last tot doorhaling uitdrukkelijk is en dit vooral omwille van controlezekerheid voor de hypotheekbewaarder ten aanzien van wie de doorhaling gevorderd wordt. Indien de wilsuiting niet uitdrukkelijk is, kan de hypotheekbewaarder die geen doorhaling heeft uitgevoerd, niet aansprakelijk gesteld worden (art. 130 Hyp.W.). Mocht hij evenwel een doorhaling verrichten ondanks de niet-uitdrukkelijke wilsuiting, dan kan een dergelijke doorhaling niet worden vernietigd. Dit vereiste van uitdrukkelijkheid is ook van toepassing op de volmacht.

Het kan gebeuren dat een hypothecaire inschrijving is doorgehaald maar dat deze doorhaling daarna door een rechter nietig wordt verklaard wegens een fout, hetzij van de hypotheekbewaarder, hetzij van de notaris of van beiden samen ofwel wegens een latere vernietiging van de titel waarop de doorhaling gegrond was. In het arrest van 16 maart 1950 koos het Hof van Cassatie resoluut partij voor de oorspronkelijke schuldeiser die zich door de doorhaling

afkomstig uit het Romeinse recht, de zogenaamde «venia aetatis», de ontvoogding tussen 18 en 25 jaar waardoor de keizer of diens gemachtigde de «pubes minor» in rechtspositie vrijwel gelijkstelde met de «maior XXV annis» (DE MEYERE, P., *Romeins recht*, Gent, VLG-Publicaties, 1992, 20-21).

⁴⁰ Beslagn. Kortrijk, 6 april 1983, *T.Not.*, 1989, 119, noot VANBEYLEN, K.

³⁵ Cass., 11 oktober 1894, *Pas.*, 1894, I, 300, *Rec.Gén.Enr.Not.*, 12346.

³⁶ DIRIX, E. en DE CORTE, R., *o.c.*, 270, 554.

³⁷ *Ibid.*, 272, nr. 556; DELVA, W., *o.c.*, 179; VANDENBERGHE, H., *o.c.*, 128.

³⁸ DELVA, W., *o.c.*, 179; DIRIX, E. en DE CORTE, R., *o.c.*, 272, nr. 558; LENS, M., *o.c.*, 209; T'KINT, F., *Sûretés*, Brussel, Larcier, 1991, 316-317; VANDENBERGHE, H., *o.c.*, 128.

³⁹ Cass., 22 mei 1969, *R.W.*, 1969-70, 381; DELVA, W., *o.c.*, 180. Hoewel in het notarieel en in het hypothecair taalgebruik de term «handlichting» heel frequent voorkomt, is in dit werk geopteerd voor de correcte term «opheffing» (VAN HAVER, J., *Correcte rechtstaal*, Brussel, Swinnen, 1987, 72 en 118). De term handlichting is

benadeeld zag in zijn rechten. Wanneer een doorhaling niet wordt verklaard, wordt zij geacht nooit te zijn verricht, zelfs niet ten aanzien van derden te goeder trouw⁴¹.

Hoewel de taak van de hypotheekbewaarder eigenlijk passief is, is zijn taak evenwel actief op het vlak van de doorhalingen. Hij zal een heel scherpe controle uitoefenen en heel nauwkeurig de vormelijke geldigheid van de vordering tot doorhaling nagaan. De rechtmatige belangen van de ingeschreven schuldeisers mogen immers niet geschonden worden. Anders zou de verantwoordelijkheid van de hypotheekbewaarder ten zeerste in het gedrang komen.

F. Inschrijving bij faillissement

15. Krachtens artikel 447 Faill.W. kan na het faillissement geen rechtsgeldige hypothecaire inschrijving meer plaatsvinden op straffe van nietigheid. Deze nietigheid slaat echter niet op de vernieuwing van een vroeger geldig aangegane hypothecaire inschrijving en ook niet op de bijkomende inschrijving voor interesten⁴². Op dit principe van art. 447 Faill.W. bestaan twee uitzonderingen. De curator heeft krachtens art. 487 Faill.W. een wettelijke hypotheek op alle onroerende goederen van de gefailleerde in het belang van de gezamenlijke schuldeisers. Het is volkomen logisch dat deze wettelijke hypotheek slechts ingeschreven kan worden na het faillissement. De curator moet er echter voor zorgen dat zijn wettelijke hypotheek wordt ingeschreven vóór de wettelijke hypotheek van de ontvanger der directe belastingen. De wettelijke hypotheek van de ontvanger der directe belastingen vormt de tweede uitzondering. Indien de hypothecaire inschrijving evenwel genomen wordt tijdens de verdachte periode of tien dagen ervoor, dan kan zij nietig verklaard worden ingeval meer dan vijftien dagen verlopen zijn tussen de hypotheekakte en de inschrijving (art. 447, tweede lid, Faill.W.). Verder is vereist dat door deze tardiviteit aan de andere schuldeisers schade berokkend is of dat zij misleid werden omtrent de vermogenstoestand van de gefailleerde⁴³.

II. NIEUWIGHEDEN BETREFFENDE DE HYPOTHECAIRE INSCHRIJVING

16. Door de wet van 4 augustus 1992 op het hypothecair krediet is een kleine, maar niettemin belangrijke wijziging aangebracht aan de geldingsduur van de hypothecaire inschrijving. Daarnaast is ook de op vrijwillige basis tot stand gekomen standaardisatie van de aanvraag van de hypotheekstaat en het inschrijvingsborderel een uiting van het streven naar een zo efficiënt mogelijke hypothecaire publiciteit.

⁴¹ Cass., 16 maart 1950, *R.W.*, 1949-50, 1408; DE PAGE, H., VII, nr. 826 e.v.; DIRIX, E. en DE CORTE, R., o.c., 277, nrs. 570-571; HEURTERRE, P., «Overzicht van rechtspraak (1971-1976). Voorrechten en Hypotheken», *T.P.R.*, 1978, 1231, nr. 147; VANDENBERGHE, H., o.c., 131. *Contra*: GENIN, E., o.c., nrs. 2256-2262.

⁴² Brussel, 1 april 1970, *Rec.Gén.Enr.Not.*, 1972, 106, met noot; Brussel, 19 juni 1973, *Rec.Gén.Enr.Not.*, 1975, 148; DIRIX, E. en DE CORTE, R., o.c., 267, nr. 542; DE PAGE, H., o.c., VII, nr. 786.

⁴³ Luik, 2 december 1971, *Jur.Liège*, 1971-72, 257; Kh. Luik, 15 april 1980, *Jur.Liège*, 1980, 258, noot FRANÇOIS, P.; DIRIX, E. en DE CORTE, R., o.c., 268, nr. 546.

A. Verlenging van de geldingsduur van vijftien tot dertig jaar

17. Artikel 58 van de wet van 4 augustus 1992 op het hypothecair krediet heeft artikel 90 van de Hypotheekwet gewijzigd. De geldingsduur van de hypothecaire inschrijvingen wordt van vijftien op dertig jaar gebracht. Deze verlenging van geldingsduur wordt gemotiveerd door de overweging dat een groot aantal hypothecaire kredieten een langere looptijd hebben dan vijftien jaar. De bedoeling van de wetswijziging is dus de moeilijkheid van de vernieuwing te vermijden. Het zou volgens de intentie van de wetgever voor de kredietondernemingen een grote werkbesparing tot gevolg moeten hebben en voor de kredietnemer een kostenbesparing, aangezien veel minder vernieuwingen nodig zijn⁴⁴.

18. Als gevolg van de verdubbeling van de geldingsduur van de hypothecaire inschrijving tot dertig jaar, zullen in de toekomst heel wat minder vernieuwingen van inschrijvingen gebeuren. Veel leningen en kredietopnemingen hebben immers een looptijd van twintig tot vijfentwintig jaar.

Daarentegen zullen er wellicht meer opheffingen gegeven moeten worden aangezien inschrijvingen die ondanks het tenietgaan van de gewaarborgde verbintenis in de registers van het hypotheekkantoor worden behouden, zo vlug mogelijk opgeruimd moeten worden. Immers, het gehele of gedeeltelijke tenietgaan van de hoofdverbintenis, bijvoorbeeld door betaling, heeft wel het gehele of gedeeltelijke tenietgaan van de tot zekerheid gevestigde hypotheek tot gevolg. Dit tenietgaan doet evenwel de hypothecaire inschrijving niet verdwijnen. Onder de vroegere regeling met een geldingsduur van vijftien jaar was vooral het verval van de inschrijving na die periode de interessantste manier om de inschrijving ongedaan te maken. Zij maakt het immers mogelijk zonder kosten en zonder formaliteiten een overbodig geworden inschrijving te verwijderen. Er zal dus nu meer een beroep gedaan worden op de andere, duurdere doorhalings-technieken om zo de kredietwaardigheid van de eigenaar te verzekeren of om na verkoop het goed vrij en onbelast te kunnen leveren. Bovendien leidt het voortbestaan van nutteloos geworden inschrijvingen tot overbodige kosten bij het uitreiken van hypothecaire getuigschriften, tot tijdrovende opzoekingen voor de notaris om deze getuigschriften aan de realiteit aan te passen, tot kostenbezwarende betekeningen bij verkoop of beslag aangezien alle ingeschreven schuldeisers in de procedure betrokken moeten worden, en ook tot het voortbestaan van een fiscaal vermoeden van eigendom onder andere voor de heffing van de successierechten (art. 108, 2°, W. Succ.)⁴⁵.

Door de nieuwe regeling zal de problematiek omtrent artikel 90, tweede en derde lid Hyp.W., namelijk het geval waarin het onroerend goed verkocht wordt na de inschrijving en een vernieuwing nodig is bij het verstrijken van de geldingsduur, veel minder aan bod komen. Indien de hypo-

⁴⁴ MEULEMANS, B. en LENS, M., «De invoering van een nieuw statuut voor de hypothecaire lening», *Notarieel en Fiscaal Maandblad*, 1992, 272-273; VITS, P., «De conventionele hypotheek», in *De nieuwe wet op het hypothecair krediet*, Antwerpen, Kluwer, ter publicatie; WERDEFROY, F., *De wet van 4 augustus 1992 op het hypothecair krediet en de hypotheekbewaringen*, onuitg. getypte tekst, 1992, 16.

⁴⁵ RENS, J.L., «De wet op het hypothecair krediet», *T.Not.*, 1993, 27; WERDEFROY, F., o.c., 17.

theaire schuldeiser na de verkoop van het gehypothekeerde goed zijn rechten wenst te handhaven tegen de verkrijger, zal hij gewoonweg tegen deze laatste bij het verstrijken van de dertigjarige geldingsduur een vernieuwing vragen. Terwijl er onder de vorige regeling inzake geldingsduur van de inschrijving alleen voor de wettelijke hypotheek ten aanzien van onbekwaamverklaarden en in krankzinnigengesticht geplaatsten een uitzondering bestond, daar deze pas na dertig jaar verviel, worden thans alle hypothecaire inschrijvingen gelijk behandeld. Voortaan hebben alle hypothecaire inschrijvingen, zonder enige uitzondering, dezelfde geldingsduur van dertig jaar. Toch mag men niet uit het oog verliezen dat de hypotheekbewaarder ten aanzien van de hier juist vermelde wettelijke hypotheek, de plicht heeft te zorgen voor de ambtshalve vernieuwing.

19. Het Belgisch recht wordt gekenmerkt door een tendens naar een steeds langere geldingsduur van de hypothecaire inschrijving. Krachtens een besluit van het Voorlopig Bewind van 17 januari 1831 bleef het bestaande stelsel van publiciteit op het hypotheekkantoor voor overschrijvingen en inschrijvingen verder bestaan. De regeling van de hypothecaire inschrijvingen was nog grotendeels die welke was uitgewerkt in de wet van 11 brumaire jaar VII (1 november 1798) en welke grosso modo overgenomen werd door de Code Napoléon (= Burgerlijk Wetboek) door de wet van 28 ventôse jaar XII (19 maart 1804) in boek III, titel XVIII over de Voorrechten en Hypotheken⁴⁶. Artikel 2154 van het toenmalige Belgisch Burgerlijk Wetboek bepaalde dat de hypothecaire inschrijvingen een geldingsduur hadden van tien jaar⁴⁷. Die geldingsduur van tien jaar werd als volgt gemotiveerd: «Pendant dix années. Le renouvellement de l'inscription a été exigé, parce que si elle eût duré autant que l'action, qui, interrompue par des minorités et des citations en justice, eût pu se prolonger indéfiniment, il fût devenu impossible au conservateur de se retrouver dans une foule de registres qu'il lui aurait fallu conserver, toutes les fois qu'on lui aurait demandé un certificat d'inscription»⁴⁸.

Ofschoon dit artikel in het Burgerlijk Wetboek behouden was, gold evenwel nog steeds de wet van 22 december 1828 uitgevaardigd onder het Nederlands Bewind. Deze wet schafte het vereiste af van vernieuwing van de inschrijvingen en bepaalde dat de inschrijvingen hun kracht zouden behouden zonder enige vernieuwing. Aangezien dit tot een opeenhoping van inschrijvingen had geleid, werd door de wet van 12 augustus 1842 deze Nederlandse wet afgeschaft en schakelde men terug over op het systeem van art. 2154 B.W.⁴⁹. De wet van 16 december 1851 – thans nog altijd van kracht – heeft dat door de Code Napoléon ingestelde hypothecaire stelsel volledig vervangen. De hypothecaire inschrijving gold vanaf toen voor vijftien jaar, behoudens voorafgaande vernieuwing met een zelfde termijn (art. 90 Hyp.W.). Door de wet van 4 augustus 1992 op het hypothecair krediet is de geldingsduur thans op dertig jaar gebracht. Het positieve

aan deze wijziging is dat de hypothecaire schuldeiser zich gedurende dertig jaar geen zorgen hoeft te maken over het behoud van zijn zekerheid en zijn rang ten opzichte van eventuele andere schuldeisers en dat aldus veelal geen bijkomende kosten van vernieuwing nodig zijn. Evenwel moet ook gewezen worden op het feit, dat hoe langer de geldingsduur van de inschrijving wordt, hoe minder hij een nuttig opruimingseffect sorteert en hoe meer kostenbezwarend en werkvergend hij is. Men zal dus ertoe gedwongen worden een beroep te doen op andere en duurdere doorhalingstechnieken. Aangezien veel kredietopeningen en leningen slechts een looptijd hebben van twintig à vijfentwintig jaar, zal men in de toekomst wellicht dikwijls een beroep moeten doen op deze doorhalingstechnieken. Dit zal in vergelijking tot de vorige wettelijke regeling veelal nieuwe bijkomende kosten betekenen ofschoon de bedoeling van de wetgever precies het tegenovergestelde was.

Uit tellingen door de Administratie kan worden afgeleid dat van alle genomen inschrijvingen voor minstens tachtig procent na vijftien jaar geen vernieuwing meer werd gevraagd. Wat de langlopende leningen van gespecialiseerde kredietmaatschappijen betreft, zal het aantal vernieuwingen wel duidelijk hoger zijn geweest. Toch moet, wat dit laatste betreft, erop gewezen worden dat vooral de langlopende leningen door middel van periodieke aflossingen terugbetaalbaar zijn en dat zij bijgevolg steeds vernieuwd werden voor een bedrag ver beneden de oorspronkelijke inschrijving.

Het ware dus wellicht voorzichtiger geweest en meer in overeenstemming met de doelstelling van de wetgever – namelijk kosten- en werkbesparing – indien men de geldingsduur van de hypothecaire inschrijving slechts had verlengd tot twintig jaar met mogelijkheid tot vernieuwing. Een andere door sommigen voorgestelde, doch rekening houdend met de hierboven geschetste ontwikkeling in het Belgisch recht, minder goede oplossing ware geweest de geldingsduur van de hypothecaire inschrijving te laten samenvallen met de looptijd van de lening, eveneens met mogelijkheid tot vernieuwing⁵⁰.

Op die manier zou de geldingsduur van de inschrijving overeenstemmen of grotendeels overeenstemmen met de duur van de hypothecaire leningen en kredietopeningen en zouden geen kosten hoeven te worden gemaakt om de inschrijving door te halen of om ze te vernieuwen. Daarnaast zouden de inschrijvingen in de hypothecaire registers meer aansluiten bij de realiteit.

Door de wijziging van artikel 90 Hyp.W. is evenwel een tegenstrijdigheid ontstaan met artikel 97 Vennootschappenwet. Volgens dit laatste artikel moet de inschrijving van een door een vennootschap verleende hypotheek tot zekerheid van een lening in de vorm van obligaties vernieuwd worden door die vennootschap vóór het einde van het veertiende jaar. Doet de vennootschap dit niet, dan heeft elke obligatiehouder het recht de inschrijving te vernieuwen. In het licht van het nieuwe artikel 90 Hyp.W. kan op dit ogenblik niet zomaar geredeneerd worden dat de vernieuwing door de vennootschap nu moet gebeuren vóór het einde van het negenentwintigste jaar. Aldus zal de wetgever best ook zo

⁴⁶ VAN ZEGHBROECK, J.G., o.c., 12.

⁴⁷ Artikel 2154 C.c.: «Les inscriptions conservent l'hypothèque et le privilège pendant dix années, à compter du jour de leur date; leur effet cesse, si ces inscriptions n'ont été renouvelées avant l'expiration de ce délai».

⁴⁸ ROGRON, J.A., *Les Cinq Codes Expliqués*, Brussel, Librairie de Jurisprudence de H. Tarlier, 1836, 424.

⁴⁹ KOKELENBERG, J., o.c., 400-408; ROGRON, J.A., o.c., 424.

⁵⁰ LELEU, Y. en VANSTAEN, M., «De wet van 4 augustus 1992 – Filosofie, krachtlijnen, doelstellingen», *Notarius-Actueel*, 1992, 94; RENS, J.L., «De wet op het hypothecair krediet», *T.Not.*, 1993, 27.

vlug mogelijk artikel 97 Venn.W. aanpassen. In afwachting van deze wijziging moet de vennootschap op basis van de letterlijke tekst van voormelde artikelen 97 Venn.W. en 90 Hyp.W. de inschrijving vernieuwen vóór het einde van het veertiende jaar, anders heeft elke obligatiehouder het recht de inschrijving gedurende de resterende zestien jaar te vernieuwen.

Naast de hierboven geschetste tegenstrijdigheid, kan ook de vraag gesteld worden of hypothecaire inschrijvingen met zo een lange looptijd wel opportuun zijn in de handelswereld. Ook dit kan misschien in overweging genomen worden bij een eventuele wijziging van art. 97 Venn.W.

B. Nieuwe modellen: hypothecair getuigschrift – borderellen

20. In gemeen overleg tussen de Belgische Vereniging voor Onroerend Krediet, de Koninklijke Federatie van Belgische Notarissen – vertegenwoordigd door de Commissie Hypotheken –, de ambtenaren van het hoofdbestuur van de Registratie en de B.T.W., alsmede de voorzitter van de hypotheekbewaarders is een standaardisatie tot stand gekomen van «de aanvraag van de hypotheekstaat» en «het inschrijvingsborderel»⁵¹. De bedoeling was tot een standaardisatie te komen om aldus door uniformisering de goede werking van de hypotheekkantoren te bevorderen en de formaliteiten te vereenvoudigen. Deze nieuwe modellen zullen gangbaar zijn in alle hypotheekkantoren van het gehele Rijk. De uniformisering zal bijdragen tot vereenvoudiging en vermindering van eventuele fouten. Deze stap naar standaardisatie inzake vorm en inhoud van de aanvraagformulieren werd wenselijk en noodzakelijk geacht. Dit kan alleen maar bijdragen tot een gemakkelijker, snellere en goedkopere werking en dienstverlening van het hypotheekkantoor, wat op zijn beurt ook de werking van het notariaat ten goede zal komen. De aanpak van de inschrijvingsborderellen is eveneens toe te juichen. Aangezien artikel 83 Hyp.W. geen beperking inhoudt ten aanzien van de clausules die in het inschrijvingsborderel moeten worden opgesomd, was hieromtrent een verkeerde opvatting gegroeid. Met een op hol geslagen vindingrijkheid verplichtten verschillende kredietinstellingen de notarissen om allerlei clausules in dergelijke borderellen op te nemen. Zij gingen er vanuit dat, hoe meer clausules aan de hypothecaire openbaarheid worden toevertrouwd, des te beter de rechten van derden beschermd zullen zijn. Hopelijk zal deze aanpassing een positieve uitwerking hebben.

III. DE TOEPASSING VAN ARTIKEL 90 HYP.W. IN DE TIJD

21. Naar aanleiding van de wijziging van art. 90 Hyp.W. betreffende de geldingsduur van de hypothecaire inschrijving rees onmiddellijk de vraag naar het toepassingsgebied. Op welke hypothecaire inschrijvingen is de nieuwe duur van dertig jaar van toepassing?

Volgens F. Werdefroy is de nieuwe bepaling natuurlijk van toepassing op alle nieuwe inschrijvingen die genomen

worden na de inwerkingtreding van de wet maar ook op alle op dat ogenblik nog bestaande en niet-doorgehaalde hypothecaire inschrijvingen. Aldus wordt de geldingsduur van deze laatste soort inschrijvingen met vijftien jaar verlengd. Hij motiveert zijn opvatting door erop te wijzen dat voor de contracten het principe geldt dat de wetgeving die van kracht is op het ogenblik van het contract ook bepalend is voor de verdere juridische structuur, tenzij de nieuwe wet het uitdrukkelijk anders bepaalt of indien de openbare orde in het gedrang komt. De geldingsduur van hypothecaire inschrijvingen is geen contractuele zaak. Zij ontsnapt aan de contractuele bevoegdheid der partijen en raakt de openbare orde. Verder meent F. Werdefroy dat, zolang de geldingsduur van de inschrijving niet verstreken is, de bezwaarde eigenaar zich hieromtrent niet op een verkregen recht kan beroepen. Hij verwijst naar de moderne rechtspraak en rechtsleer die ervoor pleiten om het principe van de niet-retroactiviteit te beperken tot de rechtshandelingen en toestanden die juridisch voltrokken zijn onder de vroegere wet. Daarentegen worden de toekomstige gevolgen van een onder de vorige wet ontstane rechtstoestand beheerst door de nieuwe wet. Uit dit alles concludeert F. Werdefroy dat de geldingsduur van de inschrijving geregeld wordt door de bepalingen van deze nieuwe wet van 4 augustus 1992 en dat aldus alle hypothecaire inschrijvingen, waarvoor bij de inwerkingtreding van de wet nog geen verval ingetreden is, een geldingsduur krijgen van dertig jaar te rekenen vanaf de datum van de inschrijving⁵².

In zijn *Algemeen deel* schrijft prof. W. Van Gerven dat een nieuwe wet onmiddellijke en exclusieve toepassing vindt op de rechtsverhoudingen die op het ogenblik van het inwerking treden van de nieuwe wet aan het ontstaan of aan het tenietgaan zijn. Een wet heeft geen retroactieve werking en grijpt aldus niet in, in de toestanden die reeds onder de vroegere wet verkregen zijn. Zij kan en zal wel wijziging brengen, ook wat betreft de zich vormende of tenietgaande rechtsverhoudingen, in de nog niet vervulde vereisten door bijvoorbeeld de voorwaarden ervan te wijzigen of zelfs door nieuwe vereisten verplicht te stellen. Aldus zal een verjaringstermijn die nog niet verstreken is, door een nieuwe wet verlengd kunnen worden⁵³. Ook H. De Page schrijft in dezelfde zin: «Les prescriptions accomplies au moment de l'entrée en vigueur de la nouvelle loi demeurent acquises. Les prescriptions en cours tombent sous l'empire de la loi nouvelle et seront donc allongées ou abrégées d'autant»⁵⁴.

Specifiek inzake de hypothecaire publiciteit schreef de Franse auteur Baudry-Lacantinerie: «Les lois qui assujettissent à des formalités nouvelles la conservation d'un droit réel, sont applicables à tous les droits de cette nature déjà existante. Ainsi les créanciers hypothécaires dont le titre serait antérieur à la loi exigeant de nouvelles conditions de publicité, seraient eux-mêmes tenus de s'y soumettre»⁵⁵. In dezelfde zin schrijft P. Roubier in zijn standaardwerk over de materie: «Les lois qui tendent à établir la publicité de toute

⁵² WERDEFROY, F., *o.c.*, 18.

⁵³ VAN GERVEN, W., *Algemeen deel*, Gent, Story-Scientia, 1987, 68-69.

⁵⁴ DE PAGE, H., *Traité*, I, 344, nr. 232.

⁵⁵ ROUBIER, P., *Le droit transitoire*, Parijs, Editions Dalloz et Sirey, 1960, 274 en 304-305.

⁵¹ X, «Nieuw model voor aanvraag van hypotheekstaten», *Notarius-Actueel*, 1992, 19.

une catégorie de situations juridiques sont en général munies de la rétroactivité»⁵⁶.

Ook de recente rechtsleer die de nieuwe wet op het hypothecair krediet bespreekt, gaat bijna unaniem in dezelfde richting van onmiddellijke toepassing op de nog niet tenietgegane inschrijvingen die ontstaan zijn onder de geldingskracht van de vroegere regeling⁵⁷.

In dit verband moet ook verwezen worden naar de parlementaire vraag die op 14 oktober 1992 hieromtrent door

volksvertegenwoordiger S. De Clerck gesteld werd aan minister M. Wathelet. In een voorlopig schrijven verwijst de minister eveneens naar H. De Page en P. Roubier. In zijn antwoord meent de minister dat de verlenging van de geldingsduur tot dertig jaar toepasselijk is zowel op de hypothecaire inschrijvingen genomen na de inwerkingtreding van de wet als op de inschrijvingen die ervoor genomen waren en die nog niet afgelopen zijn. De minister besluit door te wijzen op een ontwerp van interpretatieve wet in voorbereiding met als doel de duidelijkheid en de rechtszekerheid te bevorderen⁵⁸.

Jan BYTTEBIER

⁵⁷ LELEU, Y. en VANSTAEN, M., o.c., 94; VAN ROYEN, A., «De wet van 4 augustus 1992 op het hypothecair krediet. Een overzicht van de nieuwe wet en haar krachtlijnen», *Notarius*, 1992, 391-392.

⁵⁸ *Vr. en Antw., Kamer*, 1992-93, 30 november 1992, 2673 en 4 januari 1993, 3094 (Vr. nr. 82 S. De Clerck).

⁵⁶ BAUDRY-LACANTINERIE, G., *Traité*, I, Parijs, 1907, 130, nr. 153.

RECHTSPRAAK

ARBITRAGEHOF

6 MEI 1993

Voorzitter: de h. Melchior

Rapporteurs: de hh. Delruelle en Boel

Advocaten: mrs. Van Bunnan en De Geyter loco De Bruyn

Inkomstenbelastingen – Bedrijfsvoorheffing – Berekening – Verschillende regels voor gezinnen met één of met twee beroepsinkomens – Grondrechten – Gelijkelijkheid

Door verschillende regels voor te schrijven voor de berekening van de bedrijfsvoorheffing voor de gezinnen met één of met twee beroepsinkomens, heeft de wetgever rekening gehouden met de specifieke situatie waarin elke categorie zich bevindt.

Dat neemt niet weg dat de regels voor de berekening van de voorheffing zo dicht mogelijk de regels voor de berekening van de belasting moeten benaderen. Het Hof zou een verschil in die berekeningsregels evenwel slechts kunnen kritiseren indien dat verschil duidelijk is.

V.Z.W. A.

Arrest nr. 34/93

I. Onderwerp van de vordering

Bij verzoekschrift van 23 januari 1992, aan het Hof gezonden bij op 24 januari 1992 ter post aangetekende brief en ter griffie ontvangen op 27 januari 1992, vordert de V.Z.W. A. de vernietiging van artikel 40, 2°, van de wet van 20 juli 1991 houdende begrotingsbepalingen, bekendgemaakt in het *Belgisch Staatsblad* van 1 augustus 1991.

...

III. De bestreden bepaling

De wet van 20 juli 1991 houdende begrotingsbepalingen is bekendgemaakt in het *Belgisch Staatsblad* van 1 augustus 1991.

De bestreden bepaling luidt als volgt:

«Art. 40: Met uitwerking op de data van hun respectieve inwerkingtreding, zijn bekrachtigd:

1° (...)

2° het koninklijk besluit van 2 januari 1991 tot wijziging van het koninklijk besluit van 4 maart 1965 tot uitvoering van het Wetboek van de inkomstenbelastingen, op het stuk van de bedrijfsvoorheffing.»

...

IV. In rechte

...

B.1. De verzoekende partij is van oordeel dat de aangevochten bepaling, die het koninklijk besluit van 2 januari 1991 bekrachtigt, de regels van gelijkheid en niet-discriminatie schendt in zoverre dat koninklijk besluit schalen omvat – bijlagen (I en II) – die ertoe leiden dat ten laste van de gezinnen die slechts één beroepsinkomen hebben of waarvan het tweede beroepsinkomen lager ligt dan het huwelijksquotiënt, een bedrijfsvoorheffing wordt ingehouden die hoger is dan de verschuldigde belasting.

Uit een vergelijking van de bepalingen van de wet van 7 december 1988 houdende hervorming van de inkomstenbelasting en wijziging van de met het zegel gelijkgestelde taken, en de door de aangevochten wet bekrachtigde bepalingen blijkt dat ten aanzien van de gezinnen die slechts één beroepsinkomen hebben of een tweede beroepsinkomen dat lager ligt dan het huwelijksquotiënt, de regels voor de berekening van de bedrijfsvoorheffing niet volledig overeen-

stemmen met de regels voor de berekening van de belasting, zodat als voorheffing hogere bedragen worden ingehouden dan de verschuldigde belasting. Volgens de verzoekende partij is een dergelijke voorheffing een gedwongen lening die niets uit te staan heeft met het begrip «belasting» zelf. De stelling van de Ministerraad volgens welke de voorheffing geen belasting is maar gewoon een vooruitbetaling op een nog niet vastgestelde belasting, kan in geen geval in aanmerking worden genomen.

B.2. De grondwettelijke regels van de gelijkheid en de niet-discriminatie sluiten niet uit dat een verschil in behandeling tussen bepaalde categorieën van personen zou worden ingesteld, voor zover voor het criterium van onderscheid een objectieve en redelijke verantwoording bestaat. Het bestaan van een dergelijke verantwoording moet worden beoordeeld, rekening houdend met het doel en de gevolgen van de bestreden maatregel en met de aard van de in het geding zijnde beginselen; het gelijkheidsbeginsel is geschonken wanneer vaststaat dat geen redelijk verband van evenredigheid bestaat tussen de aangewende middelen en het beoogde doel.

De artikelen 6 en 6bis van de Grondwet hebben een algemene draagwijdte. Zij verbieden elke discriminatie, ongeacht de oorsprong. Zij zijn ook van toepassing in fiscale aanlegenheden. Dat beginsel is trouwens bekrachtigd bij artikel 112 van de Grondwet, dat een toelichting of een bijzondere toepassing is van het algemene gelijkheidsbeginsel dat is geformuleerd in artikel 6 van de Grondwet.

B.3. Door verschillende regels voor te schrijven voor de berekening van de voorheffing voor de gezinnen met één of met twee beroepsinkomens, heeft de wetgever rekening gehouden met de specifieke situatie waarin elke categorie zich bevindt: in de gezinnen met twee inkomen wordt iedere echtgenoot belast op de eigen beroepsinkomen; in de gezinnen met één inkomen wordt afgeweken van de regel van de progressiviteit van de belasting door een deel van het inkomen van een van de echtgenoten aan de andere toe te wijzen.

Ten gunste van laatstgenoemde categorie heeft de wetgever aldus in zekere mate een fictie ingevoerd in de berekening van de belasting.

De twee categorieën van gezinnen zijn, vanwege die specificiteit, niet vergelijkbaar als het erom gaat de regels betreffende de berekening van de belasting en van de voorheffing te beoordelen.

B.4. Dat neemt niet weg dat zowel voor de ene als voor de andere categorie de wetgever voor de berekening van de voorheffing niet mag voorzien in regels die ertoe zouden leiden dat een voorheffing wordt ingehouden die overdreven hoger ligt dan de verschuldigde belasting. De regels voor de berekening van de voorheffing moeten zo dicht mogelijk de regels voor de berekening van de belasting benaderen.

Het Hof zou een verschil in die berekeningsregels evenwel slechts kunnen kritiseren indien dat verschil duidelijk is. Het dient immers de moeilijkheden in aanmerking te nemen die eigen zijn aan het fiscaal recht dat, om redenen van doeltreffendheid en kosten, geen rekening kan houden met de grote verscheidenheid van de individuele situaties.

B.5. De eerste grief van de verzoekende partij heeft betrekking op de berekening van de aanslag voor de eerste inkomensschijf. Terwijl de wet van 7 december 1988 houdende hervorming van de inkomstenbelasting en wijziging van de

met het zegel gelijkgestelde taksen, de eerste inkomensschijf met een wettelijk geïndexeerd bedrag van 137.000 frank van belasting vrijstelt, belast de aangevochten bepaling die eerste inkomensschijf tegen 26,5% maar trekt van de jaarbelasting een bedrag van 66.780 frank af.

Dat verschil leidt tot een hogere jaarlijkse voorheffing van (137.000 fr. x 2 x 26,5% =) 72.610 fr. min 66.780 fr., zijnde 5.830 fr. Een dergelijke inhouding kan niet worden geacht overdreven hoger te liggen dan de belasting, rekening houdende met wat is gezegd onder B.3. De onevenredigheid tussen de belasting en de voorheffing is niet van die aard dat het Hof ze kan kritiseren.

B.6. De tweede grief van de verzoekende partij heeft betrekking op het maximumbedrag van het huwelijksquotiënt dat beperkt is tot 198.900 frank voor de berekening van de voorheffing in plaats van het wettelijk geïndexeerd maximumbedrag van 281.000 frank. Die maatregel, die het voordeel van het huwelijksquotiënt beperkt, kan worden verantwoord door het feit dat op het ogenblik van de inning van de voorheffing twijfel kan bestaan over de wijziging, in de loop van het jaar, in de beroepssituatie van de echtgenoot die geen inkomen heeft. Pas op het einde van het jaar kan worden vastgesteld of de twee echtgenoten al dan niet beroepsinkomens hebben gehad. Het is in beginsel pas op dat ogenblik dat een beroepsinkomen in de vorm van huwelijksquotiënt aan de echtgenoot kan worden toegewezen.

Wanneer de wetgever, ondanks die moeilijkheid, het huwelijksquotiënt in aanmerking neemt voor de berekening van de voorheffing, kan hij, in acht genomen wat is gezegd onder B.3, het voordeel ervan beperken tot een bedrag dat niet onredelijk lijkt.

B.7. De derde grief van de verzoekende partij betreft de toepassing, op de gezinnen met een tweede beroepsinkomen dat lager ligt dan het huwelijksquotiënt, van de bedrijfsvoorheffingsschaal die is voorgeschreven voor gezinnen met twee inkomen, terwijl de wet van 7 december 1988 hun de mogelijkheid biedt de regel van het huwelijksquotiënt te genieten. Die maatregel kan worden verantwoord om dezelfde redenen als die welke zijn aangevoerd sub B.6, namelijk de moeilijkheid om in de loop van het jaar te bepalen of het voordeel van het huwelijksquotiënt op het einde van het jaar al dan niet zal kunnen worden toegekend.

B.8. In haar verzoekschrift vordert de verzoekende partij overigens de vernietiging van de bepaling op grond dat die ertoe strekt de bij artikel 107 van de Grondwet ingestelde wettigheidstoetsing te verlammen en haar aldus een aan alle burgers toegekende essentiële jurisdictionele waarborg ontnemt. Daarbij baseert zij zich op arrest nr. 16/91 van het Arbitragehof van 13 juni 1991, waarbij artikel 29 van de wet van 20 juli 1990 is vernietigd.

B.9. De aangevochten bepaling is genomen met toepassing van artikel 23 van de wet van 20 juli 1990, dat bepaalt: «§ 1. De bedrijfsvoorheffing wordt vastgesteld volgens de aanduidingen van de schalen opgesteld door de Koning. (...)

§ 3. De Koning zal bij de Wetgevende Kamers, onmiddellijk indien zij in zitting zijn, zoniet bij de opening van de eerstvolgende zitting, een ontwerp van wet indienen tot bekrachtiging van de ter uitvoering van dit artikel genomen besluiten.»

De bij artikel 23, § 3, van de wet van 20 juli 1990 ingestelde procedure van bekrachtiging bij wet is niet in strijd met de

artikelen 6 en 6bis van de Grondwet doordat zij de controle van de wetgever op de uitoefening van de machtiging die hij aan de Koning geeft, verstevigt. Aangezien de bestreden bepaling is genomen met toepassing van die bepaling, kan zij dus niet worden geacht tot voorwerp te hebben de bij artikel 107 van de Grondwet ingestelde wettigheidstoetsing te verlammen.

B.10. Artikel 40, 2°, van de wet van 20 juli 1991 houdende begrotingsbepalingen schendt de artikelen 6 en 6bis van de Grondwet niet.

HOF VAN CASSATIE

3e KAMER – 14 SEPTEMBER 1992

Voorzitter: de h. Marchal

Rapporteur: de h. Parmentier

Openbaar ministerie: de h. Leclercq

Advocaten: mrs. Draps en De Bruyn

Deskundigenonderzoek – Opdracht van de deskundige – Overdracht van rechtsmacht

Art. 11, eerste lid, Ger.W., dat bepaalt dat de rechter zijn rechtsmacht niet kan overdragen, is van openbare orde.

De rechter vermag niet een deskundige te gelasten advies te geven over de gegrondheid van de vordering.

L. t/ J.

Gelet op de bestreden arresten, op 28 juni 1989 en 23 januari 1991 door het Arbeidshof te Luik gewezen;

Over het middel: schending van de artikelen 11, 962 en 963 van het Gerechtelijk Wetboek,

...

Over de door verweerder opgeworpen grond van niet-ontvankelijkheid hierin bestaande dat het middel nieuw is:

Overwegende dat het middel het arbeidshof verwijt dat het, door zijn arresten van 28 juni 1989 en 23 januari 1991, zijn rechtsmacht heeft overgedragen, nu het de deskundige gelast een advies te geven over de gegrondheid van de eigenlijke vordering en eiseres op grond van dat advies tot het betalen van achterstallig loon en schadevergoeding veroorzaakt;

Overwegende dat artikel 11, eerste lid, van het Gerechtelijk Wetboek, dat bepaalt dat de rechter zijn rechtsmacht niet kan overdragen, van openbare orde is;

Overwegende dat het tot staving van een cassatieberoep in burgerlijke zaken aangevoerd middel, dat gegrond is op wettelijke bepalingen die de openbare orde raken, ontvankelijk is zelfs als het niet aan de appelrechter is voorgelegd en deze evenmin daarover op eigen initiatief heeft beslist;

Dat de grond van niet-ontvankelijkheid niet kan worden aangenomen;

Over het middel:

Overwegende dat het arrest van 28 juni 1989 de deskundige de in het middel weergegeven opdracht geeft en dat het arrest van 23 januari 1991 op grond van de beoordelingen

van de deskundige beslist dat eiseres aan verweerder achterstallig loon en schadevergoeding moet betalen;

Overwegende dat het arbeidshof door de deskundige te gelasten te «zeggen (...) wat (verweerders) statuut was», zich niet ertoe heeft beperkt de deskundige te gelasten vaststellingen te doen of een technisch advies te geven, maar hem de opdracht heeft gegeven een advies te geven over de gegrondheid van de vordering; dat het vervolgens uitspraak heeft gedaan over het bodemgeschil met overname van dat advies;

Dat de arresten de artikelen 11 en 962 van het Gerechtelijk Wetboek schenden;

...

HOF VAN CASSATIE

3e KAMER – 18 JANUARI 1993

Voorzitter: de h. Marchal

Rapporteur: de h. Boes

Openbaar ministerie: de h. Lenaerts

Advocaat: mr. Simont

Arbeidsongeval – Dodelijk ongeval – Ascendenten – Rente – Belangrijkste kostwinner – Begrip – Totaal inkomen – Bron

De feitenrechter beslist wettig dat, voor de beoordeling van het begrip «belangrijkste kostwinner» in art. 20bis W.A.O., de afweging dient te gebeuren van het aandeel van het slachtoffer van een dodelijk arbeidsongeval in het totaal inkomen van de ascendenten op het ogenblik van het ongeval, en dat het slachtoffer hun belangrijkste bron van inkomsten moet zijn geweest.

N.V. U. t/ Fonds voor Arbeidsongevallen

Gelet op het bestreden arrest, op 30 juli 1991 door het Arbeidshof te Antwerpen gewezen;

Over het middel: schending van artikel 20bis van de wet van 10 april 1971 betreffende de arbeidsongevallen,

doordat het arrest het hoger beroep van verweester ontvankelijk en gegrond heeft verklaard en eiseres heeft veroordeeld tot betaling aan verweester van een bedrag van 3.055.147 fr. te vermeerderen met de interesten o.m. op grond: «dat artikel 20bis bepaalt dat voor de bloedverwanten in opgaande lijn de rente verschuldigd is tot op het ogenblik waarop de getroffene de leeftijd van 25 jaar bereikt zou hebben, tenzij zij het bewijs leveren dat de getroffene voor hen de belangrijkste kostwinner was; dat te dezen wijlen Frans V. niet gehuwd was en evenmin descendenten naliet; dat hij woonachtig was te L., onder hetzelfde dak als zijn moeder J.S.; dat Frans V. op de datum van zijn overlijden méér dan 25 jaar oud was; dat ten aanzien van de hiervoor vermelde wettelijke bepalingen de kernvraag dan ook is of Frans V. de belangrijkste kostwinner voor zijn moeder was; dat op datum van het overlijden het gezin was samengesteld uit J.S., Frans V., Robert V. en Paul V.; dat uit de overgelegde stukken blijkt dat de inkomsten van de gezinsleden de volgende waren:

- 25.168 fr. (overlevingspensioen van J.S.)
- 36.000 fr. (nettoloon Frans V.)

- 26.737 fr. (nettoloon Robert V., broer van de getroffene)
- 30.575 fr. (nettoloon Paul V., eveneens broer van de getroffene)
- 118.480 fr. totaal;
- ...

dat uit de afschriften van de bankrekening van de getroffene blijkt dat er aan de Generale Bank doorlopend opdracht was gegeven om maandelijks 10.000 fr. over te hevelen naar zijn renteboekje; dat tevens rekening dient te worden gehouden met de kosten van onderhoud van Frans V. (eten, drinken, was, kleding enz.); dat (de tot bindendverklaring opgeroepen partijen) beweren dat de twee medeïnwonende broers Robert en Paul van de getroffene hun loon niet afstonden daar zij zelf leningen dienden af te betalen onder meer voor hun wagen; dat deze bewering volstrekt onlogisch en onaanvaardbaar is; dat het ondenkbaar is dat deze twee broers geen frank zouden hebben afgedragen, zelfs niet voor de kosten van hun onderhoud; dat zij bovendien beiden in het onderhavige geding betrokken zijn en geen enkel bewijsstuk overleggen van de beweerde leningen die zij dienden af te betalen; dat in verband met het voorafgaande dient te worden vastgesteld dat een onderzoek werd verricht door de inspecteur van (eiseres) en dus niet door de diensten van (verweerster), zoals (de tot bindendverklaring opgeroepen partijen) ten onrechte beweren; dat J.S. aan die inspecteur verklaarde dat de inwonende zonen Robert en Paul haar integraal hun loon afgaven en dat zij wekelijks een som van 1.500 fr. kregen voor eigen verbruik; dat S. ook nog sommige kosten van deze twee zonen betaalde zoals sigaretten, benzine, drank enz.; dat (eiseres), de arbeidsongevallenverzekeraar, geen enkel belang heeft in het geding zodat de aantekeningen van haar inspecteur als een objectieve weergave van de verklaringen van S. dienen te worden aanvaard en trouwens redelijkerwijze kunnen worden geaccepteerd; dat J.S. aan de verzekeringsinspecteur nog verklaarde dat benevens de 10.000 fr. bestemd voor het renteboekje, de rest van het loon op de bankrekening stond en dat zij maandelijks als gevolmachtigde van die rest gemiddeld 13.000 fr. afhaalde naargelang de vereisten; dat het feit dat uit de bankafschriften blijkt dat herhaaldelijk een som van 20.000 fr. werd afgehaald, niet bewijst dat die afhalingen bestemd waren voor J.S. en door haar werden verricht; dat niet alle rekeninguittreksels worden overgelegd zodat trouwens betrouwbare gegevens hieruit niet kunnen worden afgeleid; dat, gezien alle voorgaande vaststellingen, zeker niet aanvaard kan worden dat Frans V. de belangrijkste kostwinner was voor zijn moeder in de zin van artikel 20bis van de Arbeidsongevallenwet; dat zijn bijdrage minder hoog was dan het overlevingspensioen van de moeder en dan het aan de moeder afgestaan gedeelte van het loon van ieder van de medeïnwonende broers;

...

Overwegende dat, luidens artikel 20bis van de Arbeidsongevallenwet, de in artikel 15 van deze wet bedoelde rente aan de bloedverwanten in opgaande lijn verschuldigd is tot op het ogenblik waarop de getroffene de leeftijd van 25 jaar zou hebben bereikt, tenzij die ascendenten het bewijs leveren dat de getroffene voor hen de belangrijkste kostwinner was;

Overwegende dat de appelrechters wettig beslissen dat «de beoordeling van het begrip `belangrijkste kostwinner' dient te gebeuren door afweging van het aandeel van de getroffene in het getotaliseerd inkomen (van de ascendenten) op het ogenblik van het ongeval» en dat, om te kunnen besluiten tot de hoedanigheid van belangrijkste kostwinner, «dit aandeel de belangrijkste bron van het inkomen van de bloedverwanten in opgaande lijn moet zijn (en hun) voornaamste geldelijke steun»;

...

NOOT—Zie ook Arbh. Antwerpen, afd. Hasselt, 12 februari 1992, *R.W.*, 1992-93, 160.

HOF VAN CASSATIE

3e KAMER — 25 JANUARI 1993

Voorzitter: de h. Marchal

Rapporteur: de h. Parmentier

Openbaar ministerie: de h. Leclercq

Veiligheidscomité — Sociale verkiezingen — Kandidaat — Ontslagen werknemer — Kandidatuur — Geldigheid — Beschermingsperiode — Aanvang

De werknemer die in strijd met art. 1bis, § 2, Veiligheidswet is ontslagen, mag alleen als kandidaat worden voorgedragen indien hij ontslagen is tijdens de periode die begint te lopen vanaf de dertigste dag voorafgaande aan de aanplakking van het bericht dat de verkiezingsdatum vaststelt.

V. en A.B.V.V. t/ N.V. F. e.a.

Gelet op het bestreden vonnis, op 18 juni 1991 door de Arbeidsrechtbank te Brussel gewezen;

Over het middel: schending van de artikelen 1, *bbis*, en *1bis*, §§ 2, 3 en 4, van de wet van 10 juni 1952 betreffende de gezondheid en de veiligheid van de werknemers, alsmede de salubriteit van het werk en van de werkplaatsen,

doordat het vonnis voor recht zegt dat de eerste eiseres «niet als kandidaat voor de sociale verkiezingen mag worden voorgedragen en dat haar naam van de kieslijsten moet worden geschrapt» en aan de eisers hun tegenvordering tot schadevergoeding ontzegt, om alle redenen die in de bladen 3 tot 9 van het vonnis zijn vermeld, die geacht worden thans volledig te zijn overgenomen,

terwijl, krachtens artikel 1, *bbis*, van de wet van 10 juni 1952, elke werknemer die in strijd met de bepalingen van artikel *1bis*, § 2, is ontslagen, als kandidaat mag worden voorgedragen; voormeld artikel *1bis*, § 2, betrekking heeft zowel op de afgevaardigde die tijdens de in § 3 bedoelde beschermingsperiode is ontslagen, als op de kandidaat die is ontslagen tijdens de in § 4 bedoelde beschermingsperiode; uit de samenhang van die bepalingen valt af te leiden dat volgens artikel 1, *bbis*, de in strijd met artikel *1bis*, § 3, ontslagen afgevaardigde kan worden voorgedragen; het vonnis, waarin wordt vastgesteld dat verweerster de arbeidsovereenkomst van de eerste eiseres in strijd met artikel *1bis*, § 3, heeft beëindigd tijdens de beschermingsperiode die zij genoot als verkozen afgevaardigde bij het comité voor veiligheid en ge-

zondheid, maar waarin niettemin wordt beslist dat zij niet rechtsgeldig als kandidaat kon worden voorgedragen, de artikelen 1, *bbis*, *junctis 1bis*, §§ 2 en 3, schendt, doordat het deze niet wil toepassen op het erin bedoelde geval en dus eveneens artikel *1bis*, § 4, schendt doordat het dit op een ander geval toepast dan dat waarop het betrekking heeft (schending van alle in het middel aangewezen wettelijke bepalingen):

Overwegende dat, ingevolge artikel 1, § 4, *bbis*, vierde lid, van de wet van 10 juni 1952 betreffende de gezondheid en de veiligheid van de werknemers, alsmede de salubriteit van het werk en van de werkplaatsen, de werknemer die in strijd met de bepalingen van artikel *1bis*, § 2, is ontslagen, mag worden voorgedragen als kandidaat bij de verkiezingen voor het comité voor veiligheid, gezondheid en verfraaiing van de werkplaatsen ;

Dat de wetgever met die bepaling, die de goede werking van het comité voor veiligheid en gezondheid beoogt, ongeldigverklaring heeft willen vermijden van de voordracht als kandidaat van een werknemer die zijn ontslag zou hebben gekregen tijdens de beschermingsperiode die begint te lopen van de dertigste dag voorafgaande aan de aanplakking van het bericht dat de verkiezingsdatum vaststelt en van wie de arbeidsovereenkomst vóór die datum zou zijn beëindigd, op grond dat hij niet voldoet aan de voorwaarde van artikel 1, § 4, *bbis*, eerste lid, 3°, en derde lid, namelijk dat hij op de datum van de verkiezingen in de onderneming is tewerkgesteld ;

Overwegende dat uit voormelde bepalingen volgt dat de werknemer die in strijd met artikel *1bis*, § 2, is ontslagen, alleen als kandidaat mag worden voorgedragen indien hij is ontslagen gedurende de periode die begint te lopen van de dertigste dag af voorafgaande aan de aanplakking van het bericht dat de verkiezingsdatum vaststelt ;

Dat het middel volgens hetwelk de werknemer als kandidaat mag worden voorgedragen, ongeacht het tijdstip waarop hij wordt ontslagen, faalt naar recht ;

...

HOF VAN CASSATIE

3e KAMER – 1 FEBRUARI 1993

Voorzitter : de h. Marchal

Rapporteur : de h. Verougstraete

Openbaar ministerie : de h. Lenaerts, procureur-generaal

Advocaten : mrs. Dassesse en Houtekier

Collectieve arbeidsovereenkomst – Binding – Gebonden werkgever – Individuele werknemers – Verzet – Niet-ondertekening

Een naar inhoud en vorm geldige c.a.o. is bindend voor de werknemers van een gebonden werkgever. De omstandigheid dat individuele werknemers zich tegen de overeenkomst verzetten en ze niet ondertekenen, doet daaraan geen afbreuk.

S. t/ W. en De H.

Gelet op het bestreden arrest, op 20 december 1991 door het Arbeidshof te Brussel gewezen ;

Over het eerste en het zesde onderdeel van het middel : schending van de artikelen (...) 1108, 1109, 1126, 1129 (...) 1319, 1320, 1322, (...) 1349, 1350, 1352 (...) 2044 van het Burgerlijk Wetboek, 5, 9, 12, 14, 19 van de wet van 5 december 1968 betreffende de collectieve arbeidsovereenkomsten en de paritaire comités (...),

doordat het arrest – na het bewezen zijn aan de zijde van eiseres van een voortgezet misdrijf, te weten de niet-betaling van dubbel vakantiegeld op de variabele elementen van het loon, te hebben aanvaard – vaststelt «dat de C.A.O. werd aangegaan op het niveau van de onderneming, buiten elk paritair comité; dat als ondertekenende partijen, naast de werkgever, de volgende vakorganisaties zijn opgetreden : het A.C.V., de A.C.L.V.B. en het A.B.V.V.; dat de C.A.O. handelt over de problematiek van de berekening van het dubbel vakantiegeld, waarbij 1) wordt gesteld dat voortaan de wettelijke regeling zal worden toegepast, nl. het opnemen van de variabele elementen van het loon in het dubbel vakantiegeld voor de bedienden, 2) een regeling wordt uitgewerkt voor de vergoeding van de in het verleden geleden schade, welke op forfaitaire wijze wordt vastgesteld», en desaan-gaande besluit «dat (eiseres) moet worden ingevolgwd wanneer zij, met verwijzing naar artikel 5 van de C.A.O.-wet van 5 december 1968, stelt dat een C.A.O. geldig tot stand kan komen ook als ze niet door alle vertegenwoordigende vakorganisaties werd ondertekend ; eveneens wanneer zij stelt dat de overeenkomst bindend is voor alle werknemers van een gebonden werkgever ; (...) doch vervolgens niettemin beslist «dat, om al de bovengenoemde redenen en om alle andere dienstige redenen in het bestreden vonnis aangehaald, de eerste rechter terecht de nietigheid heeft vastgesteld van de C.A.O. van 2 april 1987 ten aanzien van (verweerders), althans wat betreft het gedeelte ervan betrekking hebbende op de vergoeding van de eerder geleden schade», en diens-tengevolge eiseres, met bevestiging van het vonnis a quo, veroordeelt tot betaling aan verweerders van het door hen gevorderde, zowel in hoofdsom, interesten als kosten, om de motieven, wat de regeling tot vergoeding van de in het verleden geleden schade betreft, «dat, indien de werknemers, in casu (verweerders), eventueel kunnen overeenkomen af te zien van hun recht op betaling, zij het van openbare orde, zodra de termijn van betaling verstreken is of vanaf het ogenblik dat het misdrijf is voltrokken, niettemin de vraag blijft of de soortgelijke afstand eveneens kan blijken uit de tekst van een C.A.O. waartegen zij zich steeds hebben verzet en zijn blijven verzetten en welke zij niet ondertekend hebben ; dat het in dit verband nuttig is op te merken dat de betrokkenen reeds vóór het tot stand komen van de C.A.O. een rechtsvordering bij de arbeidsrechtbank hadden ingeleid tot betaling van het volledig bedrag van de eerder opgelopen schade, welke vordering achteraf gehandhaafd bleef ; dat, hoe het ook zij, de werkgever zelf blijkbaar tot de bevinding kwam dat de tekst van de C.A.O. niet volstond om het recht op betaling van de geleden schade van (verweerders) te beperken ; dat hij immers op 9 september 1987 aan elk van zijn werknemers een schrijven zond, met berekening van het bedrag dat hij als schadevergoeding wilde betalen ; dat (eiseres) dit schrijven besluit als volgt : `De uit-

kering gebeurt echter op voorwaarde dat u vóór 22 september aanstaande, het afschrift van dit schrijven ondertekend terugstuurt met vermelding 'voor akkoord' aan het 'Departement Personeelsadministratie en Sociale Zaken'. Hierdoor verklaart u het vermelde bedrag te aanvaarden tot slot van alle rekening, in het algemeen van alle achterstallen van gewone en dubbele vakantiegeden, en verleent u aan de S., zonder enig voorbehoud, een algemene en volledige ontlasting voor de eventuele gehele periode voorafgaand aan het begin van de terugwerkende kracht, en dit in overeenstemming met het artikel 2.2 van de betreffende collectieve arbeidsovereenkomst'; dat, zoals (verweerders) stellen, uit bovenstaand schrijven gericht aan de personeelsleden van S. duidelijk blijkt 'dat er in de bedrijfsconventie van 2 april 1987 geen vergoeding werd opgedrongen aan de betrokken werknemers, maar dat, via een individueel voorstel tot dading, met mogelijkheid tot weigering, gepoogd werd het conflict uit de wereld te helpen'; dat niet wordt betwist dat (verweerders) het bedoelde 'akkoord' niet gegeven hebben, en derhalve evenmin de gevraagde 'algemene en volledige ontlasting' voor de gevorderde bedragen; dat (eiseres) dan ook ten onrechte stelt 'dat de handhaving van de vorderingen van (verweerders) indruisen enerzijds tegen de tot 1985 aangehouden houding (afwezigheid van elk protest) en anderzijds tegen de bepalingen van de C.A.O., alsmede tegen de erin vervatte afstand, waarop niet meer kan teruggekomen worden'; dat (eiseres) zelf immers de afstand afhankelijk heeft gemaakt van het individueel akkoord van de (verweerders)»,

...

Wat het eerste onderdeel betreft :

Overwegende dat, krachtens artikel 19.4 van de C.A.O.-wet, de naar inhoud en vorm geldige collectieve arbeidsovereenkomst bindend is voor de werknemers van een gebonden werkgever ;

Dat de omstandigheid dat individuele werknemers zich verzetten tegen de overeenkomst en de overeenkomst niet ondertekenen, hieraan geen afbreuk doet ;

Overwegende dat het arrest aanneemt dat de collectieve arbeidsovereenkomst geldig tot stand is gekomen en in beginsel bindend is voor alle werknemers van eiseres, maar oordeelt dat «de afstand (van de verweerders niet) kan blijken uit de tekst van een C.A.O. waartegen zij zich steeds hebben verzet en zijn blijven verzetten en welke zij niet ondertekend hebben»;

Dat het arrest aldus artikel 19.4 van de genoemde wet schendt ;

Dat het onderdeel gegrond is ;

Wat het zesde onderdeel betreft :

Overwegende dat het arrest, dat zegt dat volgens de brief van 9 september 1987 eiseres zelf «de afstand afhankelijk heeft gemaakt van het individueel akkoord van de (verweerders)», aan die brief door eiseres aan haar personeelsleden gericht die slechts het akkoord vroeg van de personeelsleden betreffende hun individuele afrekening, een uitlegging geeft die met de bewoordingen ervan niet verenigbaar is ;

Dat het onderdeel gegrond is ;

...

RAAD VAN STATE

7e KAMER — 28 JANUARI 1993

Voorzitter : de h. Tacq

Staatsraden : mevr. Vrints en mevr. Tulkens

Auditeur : de h. Bovin

Advocaten : mrs. Denys, Aerts loco Taelman en Vancoillie

Onteigening — Spoedprocedure — Controle over de dringende noodzakelijkheid

Wanneer een gemeentebestuur zeventien maanden na de bekendmaking in het Belgisch Staatsblad van de machtiging om over te gaan tot onteigening bij dringende noodzakelijkheid de gerechtelijke onteigeningsprocedure nog niet heeft ingezet en geen buitengewone omstandigheid die vertraging rechtvaardigt, bewijst dit dat de onteigening niet dringend was.

Van. N. t/ Vlaamse Gewest e.a.
nr. 41.810

Gezien het verzoekschrift dat advocaat M. Denys op 23 juni 1992 namens Van N. heeft ingediend om de nietigverklaring te vragen van het besluit van 30 november 1990 waarbij de Gemeenschapsminister van Ruimtelijke Ordening en Huisvesting: 1) de beslissing van 29 augustus 1989 van de gemeenteraad van Beveren alsmede het daarbijkomende plan (twee bladen) goedkeurt wat betreft de rooilijnen en de onteigening te algemene nutte voor de buurtweg nr. 36, Essendreef genaamd, 2) erkent dat het algemeen nut vordert dat de percelen die op dit plan met een gele kleur zijn aangeduid onmiddellijk in bezit worden genomen, en 3) de gemeente Beveren machtigt om tot onteigenen over te gaan met toepassing van de rechtspleging bij dringende omstandigheden, bepaald bij de wet van 26 juli 1962, gewijzigd bij de wet van 7 juli 1978 ;

Gelet op het arrest nr. 40.094 van 13 augustus 1992 waarbij de schorsing van de tenuitvoerlegging van het ministerieel besluit van 30 november 1990 wordt bevolen ;

...

Overwegende dat verzoeker o.m. als middel doet gelden dat artikel 1 van de wet van 26 juli 1962 betreffende de rechtspleging bij hoogdringende omstandigheden inzake onteigening ten algemene nutte, geschonden werd «doordat de onteigening wordt toegestaan bij hoogdringende omstandigheden terwijl er in casu geen enkele hoogdringendheid bestaat, daar uit de stukken duidelijk blijkt dat de bedoeling om over te gaan tot de onteigening reeds bestond in 1978 en daar het onteigeningsbesluit, waarvan nu gewag wordt gemaakt, ook reeds drie jaar oud is»;

Overwegende dat de verwerende en de tussenkomenende partij tevergeefs daartegen inbrengen dat geen gebrek aan hoogdringendheid afgeleid kan worden uit de feiten en omstandigheden uit «de tijd tussen het bestreden besluit en het indienen van een verzoekschrift tot annulatie»; dat, integendeel, precies uit de traagheid waarmee de tot onteigening gemachtigde overheid de onteigening uitvoert o.m. door het instellen van de gerechtelijke fase ervan, afgeleid kan worden dat de onteigening niet zulk een graad van hoogdrin-

genschap vertoonde dat een toepassing van de spoedprocedure, vastgesteld in de wet van 26 juli 1962, om in het bezit van de betrokken onroerende goederen te worden gesteld, verantwoord was; dat de tussenkomen partij voorts beoogt dat zij na machtiging tot onteigening te hebben gekregen de procedure voor het verkrijgen van de bouwvergunning heeft aangevat, herhaalde pogingen ondernomen heeft om met verzoeker alsnog tot een minnelijke regeling te komen en in de loop van de maand mei 1992 contact heeft opgenomen met het bevoegde aankoopcomité te Gent met het oog op het aanvatten van «de gerechtelijke onteigening»; dat zij aan de Raad enkel de kopie van deze bouwvergunningen heeft bezorgd, waarvan twee betrekking hebben op gebouwen op te trekken aan de Gravendreef en één op een gebouw op te trekken aan de Groendreef;

Overwegende dat de verwerende en de tussenkomen partij er niet toe komen te doen aannemen dat het laten verstrijken van een termijn van ongeveer zeventien maanden, zijnde de tijd verlopen tussen de bekendmaking van het bestreden besluit in het Belgisch Staatsblad van 31 januari 1991, en 23 juni 1992, d.i. de dag waarop verzoeker de zaak bij de Raad aanhangig heeft gemaakt, zonder dat laatstgenoemde partij is overgegaan tot het instellen van de gerechtelijke onteigeningsprocedure en ter rechtvaardiging van die vertraging enige buitengewone omstandigheid aantoonde, er niet in redelijkheid op wijst dat de onteigening niet hoogdringend noodzakelijk was; dat het middel gegrond is;

Overwegende dat de andere aangevoerde middelen, mochten zij eveneens ontvankelijk en gegrond zijn, tot geen ruimere vernietiging kunnen leiden dan het gegrond bevonden middel; dat een vernietiging op grond van dat middel de verwerende partij ertoe noopt het gehele onderzoek met betrekking tot de onteigening te herbeginnen, en haar in beginsel verhindert een beroep te doen op de toepassing van de procedure bij dringende omstandigheden; dat de verzoevende partij niet aantoonde dat de andere ingeroepen middelen nog dienstig ingeroepen zouden kunnen worden tegen een mogelijk vervangend onteigeningsbesluit; dat er geen grond bestaat om in te gaan op verzoekers vraag om die andere middelen of sommige ervan te onderzoeken,

(Volgt vernietiging)

NOOT – Naar het einde van het misbruik van de onteigening «bij hoogdringende noodzakelijkheid»?

1. *Probleemstelling.* – De overheid beschikt over twee technieken om over te gaan tot onteigening: enerzijds de «gewone» onteigeningsprocedure (wetten van 17 april 1835 en 27 mei 1870); anderzijds de rechtspleging «bij hoogdringende noodzakelijkheid» (wet van 26 juli 1962). Deze laatste rechtspleging biedt het bestuur het voordeel dat de termijnen zo berekend zijn dat de overheid reeds binnen veertig dagen over het goed kan beschikken. Om van deze spoedprocedure gebruik te kunnen maken is vereist dat de Koning of de executieve vaststelt dat de onmiddellijke inbezitting van één of meer goederen ten algemene nutte onontbeerlijk is (art. 1).

In de praktijk blijkt de toepassing van de spoedprocedure echter veeleer de regel te zijn en de toepassing van de «gewone» onteigeningsprocedure de uitzondering. Voor zover de spoedprocedure wordt uitgebreid tot niet dringende zaken kan dit echter neerkomen op een vorm van machtsver-

schrijding of machtsafwending. Machtsoverschrijding omdat een machtiging wordt verleend in strijd met de wet; machtsafwending omdat de machtiging niet wordt gegeven wegens de dringende omstandigheden, maar omwille van de voordelen van de procedure (De Jonghe, J., «Over zgn. hoogdringende omstandigheden inzake onteigening», noot onder Cass., 7 oktober 1977, *R.W.*, 1977-78, 1753).

2. *Controle op de dringende noodzakelijkheid door de rechter.* – De vaststelling dat de onmiddellijke onteigening van één of meer onroerende goederen ten algemene nutte onontbeerlijk is behoort tot de bevoegdheid van de Koning of de executieve, zodat de rechter zijn beoordeling hierover niet in de plaats mag stellen van die van het bestuur (Cass., 7 oktober 1977, *Pas.*, 1978, I, 162, en *R.W.*, 1977-78, 1753, noot J. De Jonghe; Cass., 23 juni 1978, *T.B.P.*, 1979, 241; *R.v.St.*, V.N., nr. 40.094, 13 augustus 1992 (schorsingsarrest)). De rechter is echter wel bevoegd om na te gaan of de aangevoerde dringende noodzakelijkheid overeenstemt met de werkelijkheid. Sinds het cassatiearrest van 7 oktober 1977 staat de bevoegdheid van de vrederechter in dit verband buiten kijf (Cass., 7 oktober 1977, *Pas.*, 1978, I, 162, en *R.W.*, 1977-78, 1753, noot J. De Jonghe; Cass., 30 april 1981, *Arr. Cass.*, 1980-81, 994, en *R.W.*, 1981-82, 1557).

Sinds kort wordt echter aanvaard dat ook de Raad van State bevoegd is om, op verzoek van de betrokken eigenaars en van de in art. 6 van de wet van 26 juli 1962 bedoelde derden, onteigeningsbesluiten te toetsen, althans tot op het ogenblik dat de gerechtelijke procedure is ingesteld (Arbitragehof, 21 december 1990, nr. 42/90, *R.W.*, 1990-91, 885; Arbitragehof, 14 juli 1992, nr. 57/92, *R.W.*, 1992-93, 119; Ghysels, J., «De bevoegdheid van de Raad van State inzake onteigeningen», *R.W.*, 1990-91, 1294-1300; Suetens, S., «Onteigeningen: justitiële vrede hersteld?», *R.W.*, 1992-93, 449-455). Voortaan kan dus ook de Raad van State oordelen of er al dan niet terecht een beroep werd gedaan op de dringende noodzakelijkheid (*R.v.St.*, V.N., nr. 40.094, 13 augustus 1992). In het schorsingsarrest dat aan het hierboven gepubliceerde arrest voorafging, oordeelde de Raad van State dat het verstrijken van een lange termijn zonder dat de overheid is overgegaan tot het instellen van de gerechtelijke onteigeningsprocedure, op zichzelf reeds moet worden beschouwd als een ontkenning van de aangevoerde dringende noodzakelijkheid, tenzij buitengewone omstandigheden een dergelijke vertraging zouden rechtvaardigen. Daar dergelijke buitengewone omstandigheden niet bleken uit het dossier en evenmin door de verwerende partij werden aangetoond, werd de bestreden beslissing geschorst (*R.v.St.*, V.N., nr. 40.094, 13 augustus 1992). In het daaropvolgende vernietigingsarrest wordt bevestigd dat het laten verstrijken van een termijn van zeventien maanden zonder dat de gerechtelijke procedure is ingesteld, erop wijst dat de onteigening niet dringend was, althans bij afwezigheid van buitengewone omstandigheden die de vertraging rechtvaardigen.

Het Hof van Cassatie had er eerder op gewezen dat het onvoldoende is dat de feitenrechter in abstracto vaststelt dat een lange periode is verlopen tussen het K.B. en de aanvang van de gerechtelijke procedure; hij moet in feite onderzoeken of de dringende noodzakelijkheid nog bestaat op het ogenblik van het indienen van het verzoekschrift bij het vrederecht (Cass., 7 oktober 1977, *R.W.*, 1977-78, 1753, noot J. De Jonghe). Uit het louter verstrijken van een lange termijn volgt volgens het Hof immers niet dat de door het ko-

ninklijk besluit bedoelde dringend karakter niet meer aanwezig is op het ogenblik van het instellen van de gerechtelijke procedure. Ondanks het nog steeds bestaan van deze dringende noodzakelijkheid kan de onteigenende overheid immers genoodzaakt zijn een lange periode te laten verstrijken alvorens haar verzoekschrift in te dienen, bijvoorbeeld wegens de noodzaak over te gaan tot achtereenvolgende onteigeningen met een zelfde doel of wegens de moeilijkheden die zich voordoen tijdens de pogingen tot het bereiken van «overeenstemming tussen de partijen» of in verband met de kredieten of budgettaire mogelijkheden.

Deze rechtspraak van de Raad van State inzake onteigening ligt in het verlengde van zijn rechtspraak op andere domeinen. Er is immers reeds herhaaldelijk beslist dat het langdurig stilzitten van de overheid bewijst dat het motief dat zij aanvoert voor het nemen van een bepaalde beslissing, niet bestaat. Het betreft hier onder meer rechtspraak in vreemdelingen- en tuchtzaken.

Een vreemdeling die niet in het Rijk is gevestigd, kan worden teruggewezen wanneer hij de openbare orde of de veiligheid van het land heeft geschaad (art. 20, eerste lid, Vreemdelingenwet). Een vreemdeling die wel in het Rijk is gevestigd kan worden uitgezet wanneer hij de openbare orde of de veiligheid van het land *ernstig* heeft geschaad (art. 20, tweede lid, Vreemdelingenwet). Wanneer de overheid echter te lang wacht met het nemen of het betekenen van een terugwijzings- of uitzettingsbesluit ten aanzien van een vreemdeling die de openbare orde of de veiligheid van het land (ernstig) heeft geschaad, bewijst dit volgens de Raad van State dat het motief dat de overheid aanvoert om deze maatregel te nemen – nl. het (ernstig) schaden van de openbare orde of de veiligheid van het land – niet bestaat. Termijnen van vier jaar (R.v.St., M., nr. 31.585, 14 december 1988), twee jaar (R.v.St., W., nr. 33.055, 22 september 1989, *Adm. Publ. (M)*, 1989, 130; R.v.St., D.F., nr. 33.453, 24 november 1989; R.v.St., B., nr. 33.940, 7 februari 1990) en zeven maanden (R.v.St., W., nr. 32.551, 11 mei 1989) werden in dit verband onredelijk bevonden, zodat deze terugwijzings- of uitzettingsbesluiten werden geschorst of vernietigd (zie Opdebeek, I., *Rechtsbescherming tegen het stilzitten van het bestuur*, Brugge, Die Keure, 1992, nr. 278).

Burgemeesters en schepenen kunnen tuchtrechtelijk slechts worden gestraft wegens «kennelijk wangedrag of grove nalatigheid» (artt. 82 en N.Gem.W.). Feiten die de tucht-overheid kende, maar die zij pas drie jaar later wilde bestraffen, kunnen volgens de Raad van State niet worden bestempeld als een grove nalatigheid (R.v.St., N., nr. 18.681, 12 januari 1978; Opdebeek, I., *o.c.*, nr. 839).

Wanneer het bestuur elf maanden wacht om een lid van de rijkswacht dat strafrechtelijk wordt vervolgd, preventief te schorsen in afwachting van het resultaat van het tuchten/of strafrechtelijk onderzoek, wordt het dringend karakter, dat eigen is aan de maatregel van de preventieve schorsing, tegengesproken. De preventieve schorsing werd bijgevolg vernietigd (R.v.St., G., nr. 39.016, 17 maart 1992).

Het lange tijdsverloop tussen de feiten en de reactie erop van de overheid, bewijst volgens de Raad van State dat de feiten niet de ernst hebben die de overheid ze wil toekennen en er dus geen geldig motief bestaat om op te treden.

3. *Gevolgen van het vernietigingsarrest.* – Er is evenwel, wat de gevolgen van het vernietigingsarrest betreft, een verschil tussen enerzijds de onteigeningszaken en anderzijds de

vreemdelingen- en tuchtzaken. In vreemdelingen- en tuchtzaken verliest de overheid na het verstrijken van de redelijke beslissingstermijn haar bevoegdheid om op te treden: het alsnog treffen van een terugwijzings-, uitzettings- of tuchtmaatregel wordt verboden ten gevolge van het vernietigingsarrest. Het langdurige stilzitten van de overheid bewijst immers dat het motief dat zij aanvoert om de beslissing te nemen, niet bestaat.

Wanneer de Raad van State daarentegen een machtiging tot onteigening via de spoedprocedure vernietigt omdat de onteigening niet dringend was, heeft dit niet tot gevolg dat de overheid haar bevoegdheid tot onteigenen of tot het verlenen van een machtiging om over te gaan tot onteigening verliest, maar alleen haar bevoegdheid om hierbij in beginsel een beroep te doen op de spoedprocedure. De onteigening zal echter eventueel nog wel mogelijk zijn op basis van de gewone onteigeningsprocedure.

4. *Besluit.* – De burgerlijke rechter en de Raad van State gaan meer en meer controle uitoefenen op het tijdsgebruik door de overheid (Opdebeek, I., *o.c.*, nrs. 214 e.v.). Of de overheid te lang heeft stilgezeten moet in concreto worden beoordeeld. Het feit dat de overheid kiest voor het volgen van een spoedprocedure om een voorgenomen beslissing zo snel mogelijk te kunnen nemen – bijvoorbeeld het niet vragen van een advies aan de afdeling wetgeving van de Raad van State «gelet op de dringende noodzakelijkheid» of het doorvoeren van een onteigening wegens dringende noodzakelijkheid – moet logischerwijze tot gevolg hebben dat het tijdsgebruik van de overheid *strenger* wordt beoordeeld.

De Raad van State heeft reeds herhaaldelijk beslissingen vernietigd omdat de overheid een beroep had gedaan op de «dringende noodzakelijkheid» om geen advies te hoeven vragen aan de afdeling wetgeving, maar dit dringend karakter achteraf werd tegengesproken door het stilzitten van het bestuur (zie bijvoorbeeld R.v.St., Belgische Staat, nr. 35.209, 19 juni 1990; R.v.St., b.v.b.a. Apotheek D.J., nr. 35.402, 5 juli 1990; R.v.St., D., nr. 35.720, 24 oktober 1990; Lambrechts, W., «Gelet op de dringende noodzakelijkheid», *R.W.*, 1980-81, 425-434). In dit arrest wordt echter – voor zover ons bekend – voor het eerst een onteigeningsbesluit vernietigd door de Raad van State wegens het misbruik van de spoedprocedure inzake onteigening.

Er wordt reeds lang aangedrongen op een wetswijziging, in die zin dat de machtiging tot onteigening na een bepaalde termijn zou *vervallen* indien de gerechtelijke onteigeningsprocedure ondertussen niet is aangevat (Opdebeek, I., *o.c.*, nr. 212 en de referenties aldaar). In afwachting van een dergelijke wetswijziging is dit het eerste, maar ongetwijfeld niet het laatste vernietigingsarrest in deze materie...

Prof. dr. Ingrid Opdebeek
Docent UIA en VUB

HOF VAN BEROEP TE GENT

9e KAMER – 12 OKTOBER 1990

Voorzitter: de h. Mertens

Raadsheren: de hh. Thybergin en De Cooman

Advocaten: mrs. Mortier, Nijs en Willems

Onrechtmatige daad – Aansprakelijkheid – Voetbalwedstrijd – Onvoorzichtig uitgevoerde tackling

In de concrete omstandigheden van de zaak is het Hof van oordeel dat een voetballer die in het vuur en in de dynamiek van het spel op een onvoorzichtige manier een tackling uitvoert, zonder de bedoeling te hebben zijn tegenstrever te kwetsen, geen fout in de zin van art. 1382 B.W. begaat. De verkeerde afloop van zulk een tackling is een voorval dat behoort tot de normale risico's die inherent zijn aan de beoefening van de voetbalsport en die door alle spelers worden aanvaard.

F. en Van H. t/ C. en Nationaal Verbond van Socialistische Mutualiteiten

1. Tijdens een voetbalwedstrijd tussen de junioren van S.W. en die van S.G. brak Johan C. op 12 februari 1984 zijn rechteronderbeen na een contact met tegenspeler Luc F. van S.W.

Door eerstgenoemde en door het Nationaal Verbond van Socialistische Mutualiteiten wordt schadevergoeding gevorderd op grond van de artikelen 1382-1383 van het Burgerlijk Wetboek.

2. Ten einde te kunnen beoordelen of Luc F. een fout begaan heeft in de zin van artikel 1382 B.W. dient een zo goed mogelijke reconstructie van de feiten te worden gemaakt.

Hiervoor dient voornamelijk te worden uitgegaan van het advies van de scheidsrechter; deze is het tenslotte toch die de rechter op een onpartijdige manier kan voorlichten namens de feitelijke omstandigheden en de aard van de begane overtredingen.

In het geseponeerd strafdossier bevindt zich o.m. het scheidsrechtersblad, waarin het volgende genoteerd staat: «Speler Luc F. werd uitgesloten op de 80 min. Hij gaf bezoeker Johan C. een schop op zijn been op het ogenblik dat de bal niet meer in zijn speelbereik was. Het gebeuren speelde zich af op de helft van de thuisploeg ongeveer in het midden. Ik bevond mij op een vijftien meters afstand en ik heb speler F. onmiddellijk rood gegeven.»

Ook tijdens de strafrechtelijke informatie werd de scheidsrechter verhoord en toen verklaarde hij o.m. het volgende: «Op een bepaald moment is er inderdaad een hard contact geweest tussen twee spelers. Door een te late tackling (onderstreept door het Hof) werd een van de spelers van S.G. zeer ernstig geraakt en liep een dubbele scheenbeenbreuk op. Volgens mij was het geen opzettelijke fout maar wel een heel brutale fout (onderstreept door het Hof). De bewuste speler is ook onmiddellijk door mij van het veld gezonden. Ik heb ook de match stilgelegd. (...) Ik kan ook nog meedelen dat, toen het contact zich voordeed, de bal nog in de omgeving was (onderstreept door het Hof).

De verklaringen van de betrokkenen en/of van supporters dienen met de meeste omzichtigheid te worden benaderd. Desalniettemin komt het toch aangewezen voor twee van die verklaringen naar voren te brengen omdat zij tamelijk objectief lijken daar zij min of meer overeenkomen met de door de scheidsrechter gegeven versie.

Allereerst is er de verklaring van Theofiel De C., een toeschouwer van S.G. die o.m. de volgende versie geeft van de feiten: «Op zeker moment op het laatste van de wedstrijd is Johan C. neergehaald door een tegenspeler. Op dat moment was de bal niet meer bij hem. De tegenspeler had de be-

doeling de bal van C. af te nemen doch op het moment dat hij C. neerhaalde was deze reeds weg.»

Petrus De B. verklaarde van zijn kant o.m. het volgende: «Van deze feiten ben ik inderdaad getuige geweest en wil volledig onpartijdig optreden. Ik ben bestuurslid van S.W. en was toen op 12 februari 1984 ook aanwezig op de juniorewedstrijd (...). Er werd aan beide kanten hard gespeeld, doch zeker niet brutaal. — Op de 80e minuut voerde onze middenvelder Luc F. een tackling uit op een tegenspeler. De tackling naar de bal was echter wat te laat en waardoor de tegenspeler ten gronde viel en bleef liggen. De scheidsrechter blies toen fout, doch liet verder spelen. Deze beweging heb ik duidelijk gezien. Doch gezien de speler bleef liggen en men vaststelde dat de kwetsuur erg was, heeft de scheidsrechter de wedstrijd voorlopig stilgelegd. Vanaf de scheidsrechter zag dat de speler een beenbreuk had opgelopen heeft hij maar eerst de rode kaart gegeven aan speler Luc F. Anders zou onze speler zeker geen rode kaart gekregen hebben. Volgens mijn mening zelfs geen gele kaart. — Volgens mijn mening is deze fout zeker niet opzettelijk gebeurd. Ik herhaal nogmaals dat het een te late tackling was. Zulke fouten gebeuren regelmatig tijdens een wedstrijd.»

Volledigheidshalve zij hier nog aan toegevoegd dat Luc F. voor deze feiten door de bevoegde bondsinstanties werd geschorst voor een periode van zes weken.

3. Uit al hetgeen hierboven sub 2 werd uiteengezet, mag met een aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid worden besloten:

- dat Luc F. op zijn tegenspeler C. een harde tackle heeft uitgevoerd;

- dat, op het ogenblik dat hij zijn beweging aanving, de bal nog in het bezit was van Johan C., hetgeen echter niet meer zo was toen hij deze ingreep beëindigde;

- dat Luc F. zijn tegenspeler niet opzettelijk verwondde.

4. «Tacklen» is een opzettelijke handeling, die in de voetbalsport is toegelaten op voorwaarde dat de bal gespeeld wordt en niet met beide voeten vooruit wordt getackled; dit laatste wordt niet beweerd.

Indien dus bij een korrekt uitgevoerde tackle, die altijd een harde ingreep is, een tegenspeler toch gewond wordt en bv. een beenbreuk oploopt, is er geen fout.

Het is echter geenszins zo dat in de voetbalsport alle «tackles» correct worden uitgevoerd, zoals wekelijks kan worden vastgesteld op de voetbalvelden en op de televisie.

In het geval van een verkeerd uitgevoerde tackle begaat de tacklende speler een fout, die al dan niet met een of andere kaart zal worden gesanctioneerd.

De vraag is dan of de bewuste speler ook aansprakelijk zal kunnen worden gesteld op grond van artikel 1382 van het Burgerlijk Wetboek. Het antwoord hierop is ontegenzeggelijk bevestigend indien de fout opzettelijk gebeurde of m.a.w. indien bewezen is dat de speler niet de bedoeling had de bal te spelen doch wel zijn tegenstrever te verwonden. Een dergelijke fout is in casu niet bewezen.

Indien de techniek van de tackling op een onvoorzichtige of onhandige manier wordt uitgevoerd, kan de dader aansprakelijk gesteld worden, hoewel de rechter ook hier rekening zal houden met de wedijver onder de protagonisten.

In dit concreet geval is het Hof van oordeel dat de foutieve tackling werd uitgevoerd in het vuur en in de dynamiek van het spel en dat de verkeerde afloop ervan niet als een fout

in de zin van art. 1382 B.W. kan worden toegerekend aan Luc F.

Het was een voorval dat tijdens een match veelvuldig voorkomt — gelukkig zelden met de ernstige gevolgen zoals in de onderhavige zaak — en dat tot de normale risico's behoort, die inherent zijn aan de beoefening van de voetbal-sport en welke door Johan C. als voetballer aanvaard werden.

Het is weliswaar zo dat de scheidsrechter gewag maakte van een «brutale fout» doch nalaat de brutaliteit van de ingreep nader te omschrijven en enkel spreekt van een «te late tackling zonder opzettelijke fout» zodat men zich niet van de indruk kan ontdoen dat de scheidsrechter zich in zijn uitspraak nopens de brutaliteit eerder heeft laten beïnvloeden door de gevolgen van de ingreep dan door de ingreep zelf.

Zulks was overigens ook de overtuiging van ooggetuige De B., wiens verklaring hierboven sub 2 werd weergegeven.

5. Gelet op alles wat voorafgaat, dient de vordering van geïntimeerden dan ook te worden afgewezen als ongegrond.

HOF VAN BEROEP TE BRUSSEL

1e KAMER — 2 MAART 1993

Voorzitter: de h. Van Orshoven

Raadsheren: de hh. Schöller en Vanderwegen

Advocaten: mrs. Koninckx en Van den Poel

Factuur — Endossement — Mededeling van excepties aan de geëndosseerde — Tijdstip — Beoordeling

Bij overdracht of inpandgeving van een schuldvordering door endossement van de factuur kan de gecedeerde schuldenaar dezelfde excepties tegenwerpen als de endossant. Onder omstandigheden kan het niet reageren door de schuldenaar op de kennisgeving van het endossement worden uitgelegd als een afstand van die excepties en verweermiddelen.

W. e.a. t/ N.V. K.

Overwegende dat de oorspronkelijke hoofdvordering van geïntimeerde, gegrond verklaard door de eerste rechter, ertoe strekt appellanten te horen veroordelen tot betaling van het bedrag van 116.972 frank in hoofdsom uit hoofde van een als pand geëndosseerde factuur; dat de oorspronkelijke tegenvordering van appellanten, ongegrond verklaard door de eerste rechter, ertoe strekt geïntimeerde te horen veroordelen tot betaling van het bedrag van 500.000 frank in hoofdsom als schadevergoeding;

Overwegende dat appellanten voor het hof concluderen tot de afwijzing van de hoofdvordering en tot de gegrondverklaring van hun tegenvordering; dat geïntimeerde besluit tot de bevestiging van het bestreden vonnis;

Overwegende dat de B.V.B.A. C. te Brussel in het raam van een kredietopening die haar werd toegestaan door geïntimeerde, aan deze laatste schuldvorderingen in pand gaf door endossement van de factuur;

Overwegende dat C. aldus een factuur nr. 795-86 van 17 september 1986 ten bedrage van 116.972 frank en uitgeschreven op naam van appellanten, ten titel van pand aan geïntimeerde endosseerde; dat deze factuur op 8 oktober

1986 door geïntimeerde aan appellanten werd toegezonden met verwijzing naar artikel 16, tweede lid, van de wet van 25 oktober 1919, gewijzigd bij deze van 31 maart 1958, en met de vermelding: «Behoudens tegenbericht van uwentwege binnen acht dagen te rekenen vanaf de datum van dit bericht, nemen wij aan dat U de factuur en de daaraan beantwoordende levering onvoorwaardelijk aanvaardt»;

Overwegende dat de factuur in kwestie door C. werd uitgeschreven uit hoofde van een onderhoudsovereenkomst; dat appellanten inderdaad bij C. computerapparatuur en software hadden aangekocht en met haar een onderhoudscontract hadden gesloten;

Overwegende dat appellanten de litigieuze factuur niet betaalden en niet antwoordden op de aanmaningen die hun op 6 april 1987 door geïntimeerde en op 17 april 1987 door haar advocaat werden toegezonden; dat zij pas na tussenkomst van de stafhouder en van de syndicus op 3 mei 1987 schreven dat «de factuur deel uitmaakt van een totale betwisting» met C.; dat C. intussen failliet was verklaard bij vonnis van 3 april 1987;

Over de hoofdvordering

Overwegende dat, bij inpandgeving van een schuldvordering door endossement van de factuur, de gecedeerde schuldenaar aan de overnemer dezelfde excepties kan tegenwerpen als aan de endossant;

Overwegende dat geïntimeerde echter stelt dat appellanten, door hun laattijdig protest, van hun verweermiddelen hebben afgezien;

Overwegende dat appellanten geen handelaars zijn; dat hun stilzwijgen niet zonder meer als een afstand kan worden beschouwd; dat, om als dusdanig te worden aangemerkt, hun stilzitten door een aantal bijkomende omstandigheden moet worden vergezeld;

Overwegende dat appellanten sedert begin 1986 in een zakenconflict met C. waren gewikkeld; dat een eerste levering (volgens bestelbon van 19 februari 1986 en factuur van 26 maart 1986) geen voldoening gaf, door C. werd teruggenomen en vervangen werd door een nieuwe levering (volgens bestelling van 23 april 1986 en factuur van 16 mei 1986);

Overwegende dat de nieuwe levering al evenmin voldoening gaf; dat besprekingen plaatsvonden op 18 augustus 1986 en dat C. toen beloofde het geleverde pakket in werking te stellen; dat dit blijkbaar niet lukte en appellanten bij brief van 5 september 1986 protesteerden; dat C. nieuwe beloften formuleerde op 22 september 1986; dat appellanten opnieuw krachtdadig protesteerden op 17 oktober 1986 en 7 november 1986;

Overwegende dat appellanten gerechtsdeurwaarders zijn die uit hoofde van hun ambt vertrouwd zijn met de noden van het bedrijfsleven; dat zij in een maandenlange en heftige betwisting met C. waren gewikkeld op het ogenblik dat de litigieuze factuur hun werd toegezonden; dat zij niettemin niet reageerden op de mededeling dat geïntimeerde de factuur als aanvaard zou beschouwen bij gebrek aan protest binnen acht dagen; dat zij, maanden later, niet antwoordden op ingebrekestellingen van geïntimeerde en haar advocaat en slechts na tussenkomst van hun korpschef een vaag protest hebben geuit;

Overwegende dat hun stilzwijgen aldus wordt omringd door een aantal omstandigheden die een geheel van gewichtige, bepaalde en met elkaar overeenstemmende vermoede-

dens vormen luidens welke zij ten opzichte van geïntimeerde afstand hebben gedaan van de verweermiddelen die zij ten opzichte van de onderliggende vordering konden doen gelden; dat zij bij geïntimeerde een rechtmatig vertrouwen op de deugdelijkheid van de aan haar in pand gegeven schuld vordering hebben gewekt (zie Storme M.E., «Bewijs- en verbintenrechtelijke beschouwingen omtrent het stilzitten van de aangesprokene bij een factuur en bij andere vormen van aanspraakbevestiging», *T.B.H.*, 1991, nr. 13, pp. 481-483); dat, meer nog, appellanten kunnen hebben belet dat geïntimeerde tijdig maatregelen trof ten aanzien van haar hoofdschuldenaar;

Overwegende dat de omstandigheid dat appellanten hebben geprotesteerd bij C. hieraan niet afdoet;

Over de tegenvordering

Overwegende dat appellanten bij wege van hun tegeneis van geïntimeerde vergoeding vorderen voor de schade die zij ingevolge de beweerde wanprestatie van C. zouden hebben geleden;

Overwegende dat deze vordering manifest ongegrond is; dat het endossement van de factuur geen overdracht van de verbintenissen van de endossant aan de geëndosseerde meebrengt;

...

NOOT – Zie en vergl. Hof Brussel, 12 oktober 1992, *R.W.*, 1992-93, 992.

HOF VAN BEROEP TE ANTWERPEN

8e KAMER – 2 APRIL 1993

Voorzitter-rapporteur: de h. Vandeplass
Raadsheren: de h. Michiels en mevr. Transaux
Openbaar ministerie: mevr. Van Leuven
Advocaat: mr. Groven

1. Bewijs – Strafzaken – Monsterneming – 2. Gezondheidspolitie – Dieren – Hormonenwet, art. 10 – Verhandelen

1. *Als een wet de Koning machtigt om uitvoeringsbesluiten uit te vaardigen, behoudt de Koning het recht om te bepalen of uitvoeringsbesluiten nuttig zijn en welke uitvoeringsmaatregelen eventueel gepast voorkomen. Bij ontstentenis van zodanig voorschrift blijven de algemene regels van het bewijsrecht van toepassing.*

2. *Art. 10 van de wet van 15 juli 1985 betreffende het gebruik bij dieren van stoffen met hormonale of met antihormonale werking bestraft het verhandelen van dieren waaraan stoffen met hormonale of antihormonale werking zijn toegediend. Art. 2 van deze wet bepaalt dat onder «verhandelen» moet worden verstaan o.m. het onder zich hebben.*

B.

Overwegende dat Karel B. wordt vervolgd wegens de verhandeling van landbouwdieren waaraan stoffen met hormonale of anti-hormonale werking werden toegediend;

...

Overwegende dat op 6 maart 1989 tien dieren in de stallingen van de beklaagde werden bemonsterd en dat het laboratoriumonderzoek uitgevoerd door het laboratorium voor scheikundige analyse van de faculteit diergeneeskunde te Gent heeft uitgewezen dat zes dieren sporen droegen van nortestosterone;

Overwegende dat op 3 april 1989 een nieuwe bemonstering plaatsvond van zes dieren, waarbij vijf dieren negatief werden bevonden en één dier positief op nortestosterone; dat trouwens een tegenproef die de betrokkene heeft laten uitvoeren eveneens positief is uitgevallen;

Overwegens dat op 6 februari en op 20 februari 1990 opnieuw dieren werden bemonsterd in de stallingen van de beklaagde en dat vijf van de zes dieren bemonsterd op 6 februari 1990 positief op hormonen werden bevonden en dat vijf van de acht op 20 februari 1990 bemonsterde dieren positief werden bevonden op lichaamsvreemde hormonen;

Overwegende dat de beklaagde aanvoert dat de vaststellingen nietig zijn en dat deze controleverrichtingen «volgens de vaste rechtspraak van de Correctionele Rechtbank te Tongeren» uit de debatten dienen te worden geweerd;

Overwegende dat de beklaagde deze nietigheid baseert op de vermeende schending van artikel 7 van de wet van 15 juli 1985 betreffende het gebruik bij dieren van stoffen met hormonale of met antihormonale werking; dat bewust artikel de Koning machtigt om de wijze en de voorwaarden van de monsterneming, de analysemethoden, het tarief van de analyse en de voorwaarden inzake erkenning en werking van de analyselaboratoria vast te stellen; dat hieruit echter niet mag worden afgeleid dat bij afwezigheid van enig wettelijk voorschrift ter zake, alle monsternemingen en alle analyses door nietigheid aangetast zouden zijn;

Overwegende dat, als een wet de Koning machtigt om uitvoeringsbesluiten uit te vaardigen, de Koning het recht behoudt om te bepalen of uitvoeringsbesluiten nuttig zijn en welke uitvoeringsmaatregelen eventueel gepast voorkomen en dat bij afwezigheid van bijzondere bewijsmiddelen, voorgeschreven door de wet, de algemene regels van het bewijsrecht van toepassing blijven, nl. in verband met de mogelijkheid van tegenspraak;

Overwegende dat de eerste rechter beweert dat «het geen twijfel laat dat de wetgever de ontleding van monsters uitsluitend heeft willen toevertrouwen aan erkende laboratoria»; dat deze bewering noch in de parlementaire voorbereiding, noch in de wettekst zelf enige steun vindt;

Overwegende dat de bemonstering op 6 maart 1989 in tegenwoordigheid van de betrokkene geschiedde door twee inspecteurs keurders bij het Instituut voor Veterinaire Keuring, twee inspecteurs bij het Departement van Landbouw, een eerstaanwezend commissaris van gerechtelijke politie en twee gerechtelijk inspecteurs; dat de bemonstering geen aanmerkingen uitlokte bij de beklaagde en dat ook de andere bemonsteringen regelmatig werden uitgevoerd en geen aanmerkingen of grieven uitgelokt heeft van de kant van de beklaagde;

Overwegende dat de analyses werden uitgevoerd door het afdelingshoofd eetwarenanalyse van het Dr. Willems-Instituut te Diepenbeek en de tweede analyse door Dr. De Brabander, dienshoofd van het laboratorium chemische analyse der eetwaren van dierlijke oorsprong, faculteit diergeneeskunde, te Gent; dat deze laboratoria nog geen erkende laboratoria waren daar de uitvoeringsbesluiten pas in de

loop van het jaar 1990 werden uitgevaardigd, maar deze laboratoria achteraf werden erkend voor ontleding der monsters;

Overwegende dat de monsterneming én de analyses de vereiste wetenschappelijke waarborgen bieden en dat trouwens de beklagde zelf, wat de analyse van de monsters genomen op 6 maart 1989 betreft, zelfs geen tegenanalyse heeft gevraagd; dat de beklagde heeft toegegeven dat de door hem aangevraagde tegenanalyse op 3 april 1989 hetzelfde positief resultaat heeft opgeleverd;

Overwegende dat er bijgevolg geen sprake kan zijn van enige schending van het recht van verdediging, nu de beklagde de gelegenheid heeft gekregen om een tegenonderzoek te gelasten, en de analyses ongetwijfeld met de vereiste wetenschappelijke kennis en zorgvuldigheid werden uitgevoerd; dat er evenmin een schending van de wettelijke vormen kan worden vastgesteld, nu er geen wettelijk voorgeschreven bewijsmiddelen bestonden op het ogenblik van de vaststellingen;

Overwegende dat de beklagde aanvoert dat hij niet verantwoordelijk kan worden gesteld voor de dieren die hij aankoopt; dat uit de gegevens van het dossier echter blijkt dat de dieren op stal werden bemonsterd en dat hij deze dieren sedert geruime tijd onder zich had; dat het algemeen bekend is dat de sporen van nortestosterone slechts gedurende korte tijd – maximaal zes weken – in de dieren overblijven, zodat het geen twijfel kan lijden dat de dieren met deze hormonale stoffen werden behandeld terwijl de beklagde ze onder zich had; dat trouwens bij een van de dieren op 6 maart 1989 werd vastgesteld dat het een inspuitsplaats vertoonde aan de staart;

Overwegende dat de vaststellingen werden verricht door ambtenaren van het Ministerie van Landbouw en van het Instituut voor veterinaire keuring, die officier van gerechtelijke politie zijn en bevoegd om deze vaststellingen te doen, en dat bovendien de vaststellingen werden gedaan in tegenwoordigheid van opsporingsambtenaren van de gerechtelijke politie die ongetwijfeld bevoegdheid hebben om deze verrichtingen te doen;

Overwegende dat, nu er geen voorwaarden voor monsterneming waren opgelegd, de beklagde bezwaarlijk kan beweren dat de voorgeschreven voorwaarden werden geschonden; dat integendeel de bemonstering in het onderhavige geval alle waarborgen biedt van degelijkheid en wettelijkheid;

Overwegende dat de analyses verricht door de laboratoria eveneens voldoende waarborgen bieden van degelijkheid en betrouwbaarheid; dat de onderzoeksmethodes die werden toegepast, dezelfde zijn als die welke achteraf bij koninklijk besluit van 15 maart 1990 werden voorgeschreven zodat er geen reden bestaat om aan de betrouwbaarheid van de analyses te twijfelen;

Overwegende dat de beklagde aanvoert dat de monsterneming van 20 februari 1990 «volledig onwettig» is daar hij pas na het verstrijken van de zestiende dag na de monsterneming kennis kreeg van de resultaten van het onderzoek; dat artikel 8 echter geen termijn bepaalt binnen welke de resultaten van de analyses meegedeeld dienen te worden aan de betrokkene, maar slechts betrekking heeft op de duur van de inbeslagneming die van rechtswege eindigt na het verstrijken van zestien dagen, behalve verlenging wegens tegenonderzoek;

Overwegende dat de beklagde ten onrechte beweert dat de termijn van betekening en de kennisgeving van de resultaten der analyse werd overschreden, nu artikel 8 van de hierboven vermelde wet geen melding maakt van een voorgeschreven termijn van betekening of kennisgeving;

Overwegende dat het een beklagde steeds vrijstaat een tegenexpertise te gelasten en dat hij daartoe geen toestemming van welke ambtenaar ook nodig heeft; dat de bewering dat hij geen «tegenexpertise heeft moeten doen van de ambtenaren van het I.V.K.» dan ook irrelevant is;

Overwegende ten slotte dat de beklagde beweert dat niet is aangetoond dat hij weet had van de toediening van de hormonale stoffen en bovendien dat niet is bewezen dat de hormonen werden toegediend met het oog op vetmesting;

Overwegende dat artikel 10 van voormelde wet het verhandelen van dieren bestraft waaraan stoffen met hormonale of met antihormonale werking zijn toegediend; dat artikel 2 van dezelfde wet bepaalt dat onder «verhandelen» moet worden verstaan o.m. het onder zich hebben; dat de beklagde bijgevolg verantwoordelijk is voor het onder zich houden van deze dieren die werden behandeld met bedoelde stoffen en dat hij er zich niet van kan afmaken met te beweren dat niet is aangetoond dat hij weet had van de toediening van deze stoffen;

Overwegende dat deze dieren trouwens – zoals blijkt uit het strafdossier – sedert verscheidene maanden in zijn bezit waren met het oog op vetmesting en dat het volstrekt ongeloofwaardig voorkomt dat hij geen weet zou hebben van enige hormonale behandeling;

Overwegende dat de beklagde aanvoert dat niet bewezen is dat de hormonen werden toegediend met het oog op vetmesting en niet wegens diergeneeskundige redenen; dat het aan de beklagde is, die aanvoert dat wegens redenen van diergeneeskundige aard, er hormonen werden toegediend aan de dieren die hij onder zich houdt met het oog op vetmesting, te bewijzen dat er inderdaad therapeutische redenen waren om deze dieren te behandelen; dat de beklagde hiervan echter nooit gewag heeft gemaakt en dat het dan ook volstrekt ongeloofwaardig voorkomt dat er te dezen therapeutische redenen aanwezig waren;

Overwegende dat de beklagde aanvoert dat de dieren slechts één maand tot anderhalve maand op zijn bedrijf aanwezig waren; dat deze bewering in strijd is met de schetskaarten waaruit blijkt dat van de dieren die op 6 maart 1989 werden bemonsterd, negen méér dan zes weken vroeger werden aangekocht door de beklagde en dat van de acht dieren bemonsterd op 20 februari 1990 er drie waren die sedert 6 januari 1990 waren ingeënt bij de beklagde;

Overwegende dat de toepassing van artikel 10 van de wet van 15 juli 1985 géén ander opzet vereist dan dat de beklagde desbewust dieren onder zich heeft gehouden die waren behandeld met hormonale of antihormonale stoffen;

Overwegende dat de beklagde ten onrechte aanvoert dat de dieren die positief op nortestosterone werden bevonden, slechts sporen van vroegere behandeling door vorige eigenaars vertoonden; dat deze bewering als volstrekt ongeloofwaardig wordt afgewezen nu het onderzoek zelfs heeft uitgewezen dat één bepaald dier sporen van recente inspuiting vertoonde;

...

NOOT – Zie ook Hof Antwerpen, 18 oktober 1990, *R.W.*, 1990-91, 856, en de noot van B. Spriet.

ARBEIDSHOF TE ANTWERPEN

2e KAMER – 20 NOVEMBER 1992

Voorzitter : mevr. Homans

Raadsheren in sociale zaken : de hh. Walraet en Machielsens

Advocaten : mrs. Peeters en Ongenaec loco Hanotiau

Arbeidsovereenkomst – 1. Bedienden – Proefbeding – Geldigheid – Geschrift – Datum – Bewijs – Vermoedens – 2. Handelsvertegenwoordiger – Uitwinningsvergoeding – Tewerkstelling – Duur – Proeftijd – Concurrentiebeding – Uitwerking – Aanbreng clientèle – Wettelijk vermoeden

1. *De datum van een ongedateerde schriftelijke arbeidsovereenkomst voor bedienden kan, ten aanzien van het beding van proeftijd die zij bevat, met vermoedens worden bewezen.*

2. *Noch de omstandigheid dat de voor het recht van een ontstagen handelsvertegenwoordiger op een uitwinningsvergoeding vereiste tewerkstelling van één jaar samenvalt met de duur van het in de arbeidsovereenkomst overeengekomen proefbeding, noch het feit dat een concurrentiebeding wettelijk geen uitwerking heeft, doen afbreuk aan het door art. 105 W.A.O. ingevoerde vermoeden van aanbreng van clientèle.*

D. t/ B.V.B.A. V.

1. Appellant treedt als handelsvertegenwoordiger met een proefperiode van twaalf maanden in dienst van geïntimeerde ingevolge een niet gedateerde arbeidsovereenkomst. De datum van indiensttreding is evenmin in de arbeidsovereenkomst vermeld doch partijen gaan akkoord dat dit 16 augustus 1988 is.

2. Bij aangetekend schrijven van 28 juli 1989 beëindigt geïntimeerde de arbeidsovereenkomst in de volgende bewoordingen : «Hiermee bevestigen wij ons mondeling onderhoud van 25 juli 1989, waarin wij U hebben meegedeeld dat wij aan het einde van uw proefperiode geen nieuwe arbeidsovereenkomst met U zullen sluiten. Wij beschouwen de onderhavige overeenkomst met ingang van 15 augustus 1989 als beëindigd.»

...

A. Geldigheid van het proefbeding

...

3. Ten slotte poneert appellant dat, nu de schriftelijke arbeidsovereenkomst niet gedateerd is, het niet bewezen is dat het (erin opgenomen) proefbeding schriftelijk was vastgelegd uiterlijk op het tijdstip waarop hij in dienst trad, *in casu* 16 augustus 1988. Het proefbeding is derhalve, aldus appellant, ongeldig.

In dit verband kan worden opgemerkt :

a. dat de dagtekening geen vereiste is voor de geldigheid van een arbeidsovereenkomst op zich : deze komt geldig tot stand door de enkele wilsovereenstemming, die zelfs mondeling mag zijn, tussen werkgever en werknemer ; artikel 1325 B.W. geldt niet inzake arbeidsovereenkomsten ;

b. dat, anders dan appellant stelt, de dagtekening van de arbeidsovereenkomst ook geen geldigheidsvoorwaarde is voor het erin opgenomen proefbeding : artikel 67, § 1, van de Arbeidsovereenkomstenwet stelt enkel als voorwaarde dat het proefbeding schriftelijk is vastgesteld uiterlijk op het tijdstip waarop de bediende in dienst treedt ;

c. dat eveneens, anders dan appellant stelt, dit het ogenblik is waarop de overeenkomst wordt uitgevoerd (in casu 16 augustus 1988) en niet noodzakelijk het tijdstip van de aanwerving als die aan de werkelijke indiensttreding voorafgaat (Cass., 14 september 1981, *Pas.*, 1982, I, 70) ;

d. dat, zo het al juist is dat het bestaan van een proefbeding niet met vermoedens kan worden bewezen nu de vaststelling in een geschrift een geldigheidsvoorwaarde is, dit niet betekent dat ook het tijdstip van een schriftelijke doch ongedateerde vaststelling niet door vermoedens kan worden bewezen.

Wat dit tijdstip betreft, stelt het Hof vast dat enerzijds appellant noch in zijn briefwisseling onmiddellijk na zijn ontslag waarbij hij de geldigheid van het proefbeding betwistte, noch voor de eerste rechter in antwoord op diens vraag, noch thans voor het Hof stelt dat de arbeidsovereenkomst met proefbeding op een latere datum dan de datum van indiensttreding, 16 augustus 1988, werd ondertekend : hij stelt enkel dat, indien de datum niet uit het geschrift zelf blijkt, deze zonder belang is omdat het proefbeding dan toch ongeldig is.

Nu de partijen niet betwisten dat appellant met ingang van 16 augustus 1988 bij geïntimeerde was tewerkgesteld, kan hieruit, bij gebreke van enig element dat op een vaststelling van het proefbeding op een latere datum zou wijzen en mede gelet op hetgeen hierboven sub A, 3, b, c en d werd gesteld, geredelijk worden afgeleid dat minstens op 16 augustus 1988 het proefbeding schriftelijk en afzonderlijk voor appellant werd vastgesteld.

B. Duur van de proefperiode

a. Het jaarlijks loon van appellant (wedde en voordelen krachtens de arbeidsovereenkomst, zoals het dubbele vakantiegeld) was hoger dan 821.000 fr., zodat de proeftijd maximaal 12 maanden mocht bedragen. (...)

De arbeidsovereenkomst is derhalve binnen de proeftermijn beëindigd, zodat appellant, overeenkomstig artikel 81, §§ 1 en 2, van de Arbeidsovereenkomstenwet hoogstens aanspraak kan maken op een opzeggingsvergoeding gelijk aan 7 dagen loon en voordelen verkregen krachtens de arbeidsovereenkomst. (...)

Ten aanzien van de uitwinningsvergoeding

Appellant vordert een uitwinningsvergoeding, krachtens artikel 101 van de Arbeidsovereenkomstenwet gelijk aan drie maanden loon of : $((83.916 \text{ fr.} \times 13,85) : 12) \times 3 = 290.559 \text{ fr.}$

a. Een der voorwaarden om aanspraak te kunnen maken op een uitwinningsvergoeding is een tewerkstelling van minstens één jaar.

Omtrent de juiste datum waarop de arbeidsovereenkomst als beëindigd dient te worden beschouwd, is de opzeggingsbrief van 28 juli 1989 op het eerste gezicht tegenstrijdig : alinea 1 vermeldt namelijk : «Hiermee bevestigen wij ons mondeling onderhoud van 25 juli 1989 waarin wij U hebben

meegedeeld dat wij aan het einde van uw proefperiode geen nieuwe arbeidsovereenkomst met U zullen sluiten»; alinea 2 vervolgt: «Wij beschouwen de onderhavige overeenkomst met ingang van 15 augustus 1989 als beëindigd.»

Daar de proefperiode inging op 16 augustus 1988 zou deze na een tewerkstelling van twaalf maanden lopen tot en met 15 augustus 1989. Deze laatste datum is echter een wettelijke feestdag waarop in feite niet gewerkt wordt.

Het Hof interpreteert de brief van 28 juli 1989 redelijkerwijze dan ook in die zin dat geïntimeerde beoogd heeft appelland na de proefperiode niet langer in dienst te houden: de arbeidsovereenkomst is dan ook in rechte op 15 augustus 1989 (doch in feite met ingang van 15 augustus 1989) beëindigd.

Een tewerkstelling van één jaar is aldus bewezen.

b. Een tweede voorwaarde is de aanbrenghing van clientèle door de handelsvertegenwoordiger in de loop van zijn tewerkstelling.

Het Hof stelt vast dat de arbeidsovereenkomst onder haar artikel 11 een concurrentiebeding bevat.

Ook al heeft het concurrentiebeding, krachtens artikel 104 van de Arbeidsovereenkomstenwet, geen uitwerking, aangezien de werkgeefster zonder dringende reden gedurende of na de proefperiode een einde aan de arbeidsovereenkomst heeft gemaakt, doet dit geen afbreuk aan het door artikel 105 van de Arbeidsovereenkomstenwet ten gunste van de handelsvertegenwoordiger geschapen vermoeden dat hij clientèle heeft aangebracht (Cass., 26 maart 1979, *R.W.*, 1979-80, 51).

Het Hof stelt enerzijds vast dat appelland zich beroept op het vermoeden van aanbrenghing van clientèle ingevolge het concurrentiebeding bepaald in artikel 11 van de arbeidsovereenkomst en anderzijds dat geïntimeerde dit vermoeden niet weerlegt: geïntimeerde zegt op p. 6 van haar conclusie enkel «bereid te zijn haar boeken en cijfers voor te leggen indien het Arbeidshof het nodig mocht achten de niet-aanbrenghing van clientèle te bewijzen».

Het spreekt vanzelf dat het niet aan het Hof doch wel aan partijen zelf is om te beslissen of zij al dan niet hun eis willen bewijzen of een tegenbewijs willen leveren, zodat het Hof, bij gebreke van tegenbewijs vanwege geïntimeerde (of een verzoek tot getuigenbewijs, zo er geen of onvoldoende stukken voorhanden zouden zijn) de vordering tot uitwinningvergoeding die, wat de hoegrootheid betreft (290.559 fr.) niet wordt betwist, toekent.

BURGERLIJKE RECHTBANK TE LEUVEN

8e KAMER – 26 JANUARI 1992

Beslagrechter: de h. Haex

Advocaten: mrs. Waeghebaert en Vermeire

Beslag en executie – Penitentiair recht – Reservefonds

Het door art. 66 Algemeen Reglement Strafinrichtingen georganiseerde reservefonds, dat gevormd wordt door zes tiende van de totale opbrengst van de gevangenisarbeid, heeft in hoofdzaak een dubbel doel, nl. de gevolgen van de vrijheidsberoving verzachten en de reclassering van de gedetineerde bevorderen door het instellen van een zgn. uitgaanskas.

Op grond van art. 67 Algemeen Reglement Strafinrichtingen zijn de gelden die zich bevinden in het reservefonds en die voortkomen uit gevangenisarbeid niet voor beslag vatbaar.

H. t/ K. en K.

Bij arrest van het Hof van Assisen te Gent van 4 mei 1988 werd eiser schuldig verklaard aan doodslag op de persoon van H.S. en sindsdien verblijft hij in Leuven Centraal. Bij arrest van hetzelfde Hof van 20 juni 1990 werd hij veroordeeld tot betaling aan 243.058 fr. in hoofdsom voor begrafeniskosten (43.058 fr.) en morele schade (200.000 fr.) aan K.S. (eerste verweerster) en tot betaling van 1 fr. morele schade aan K.R. (tweede verweerster).

Krachtens dit arrest gingen verweersters na betekening bevel over tot het leggen van uitvoerend beslag onder derden bij de Belgische Staat, in de persoon van de minister van Justitie, vertegenwoordigd door de bestuurder der strafinrichtingen, de directeur van de Centrale Gevangenis te Leuven, Geldenaaksevest 68 en dit voor alle sommen, penningen, waarden of voorwerpen welke ook, die zij heeft of zal hebben, moet of zal moeten, toebehorende of toekomstende, onder welke titel ook en om welke redenen het ook wezen aan eiser.

Per brief van 5 oktober 1990 deelde de gevangenisdirecteur aan de optredende gerechtsdeurwaarder een lijst van roerende goederen mee die zich in de gevangenis bevonden en toebehoorden aan eiser.

In dezelfde brief werd ook vermeld: «Verder hebben wij van betrokkene in bewaring een bedrag van 121.141 fr., gelden uitsluitend afkomstig van inkomsten uit penitentiaire arbeid.» De gevangenisdirecteur wees tevens op de onbeslagbaarheid van het reservefonds ingevolge art. 67 van het Algemeen Reglement van de Strafinrichtingen.

Verweerders deden in de loop van de onderhavige procedure afstand van het beslag op de roerende goederen die zich in de cel van eiser bevonden, zodat enkel nog dient te worden onderzocht of beslag mogelijk is op som van 121.141 fr. en de in de toekomst te ontvangen opbrengst uit penitentiaire arbeid.

1. De aard van de in beslag genomen bedragen – Het reservefonds

In de eerste plaats moet een onderscheid gemaakt worden tussen het reservefonds en in bewaring gegeven gelden.

In bewaring gegeven gelden zijn die welke effectief eigendom zijn van de gevangene, die hij in bezit had bij zijn binnenkomst of in de loop van zijn verblijf in de gevangenis verkreeg anders dan door gevangenisarbeid. Dergelijke gelden zijn zonder enige twijfel vatbaar voor beslag.

In casu gaat het evenwel duidelijk om gelden die deel uitmaken van het reservefonds. De gevangenisdirecteur spreekt weliswaar over «in bewaring hebben» maar voegt er tevens aan toe dat de gelden uitsluitend afkomstig zijn van gevangenisarbeid en dus deel uitmaken van het reservefonds in de zin van art. 66 van het K.B., waarin 6/10 van de opbrengst van de gevangenisarbeid gestort wordt (4/10 komt toe aan de staat als beheerskosten); van die 6/10 is de helft bestemd voor een uitgangskas die aan de betrokkene zal worden uitgekeerd bij zijn ontslag, volgens bepaalde modaliteiten en de andere helft is bestemd om hem enige «verzachting» te bezorgen tijdens zijn vrijheidsberoving.

Afgezien van de onbeslagbaarheid worden door het K.B. specifieke beperkingen opgelegd aan de bestemming van de gelden.

Uit die beperkingen volgt dat eiser hoe dan ook tijdens de duur van zijn vrijheidsberoving niet vrij over het reservefonds, de opbrengst van zijn arbeid, kan beschikken. Slechts na zijn invrijheidstelling kan hij er effectief aanspraak op maken en dan nog onder bepaalde modaliteiten.

Art. 68 van het K.B. bepaalt dat de minister kan beslissen dat er op de helft van de uitgangskas afhoudingen mogelijk zijn om schuldenaars te voldoen.

Ondanks die beperkingen kan gesteld worden dat het reservefonds behoort tot het vermogen van eiser, zij het dat het minstens tijdelijk niet beschikbaar is.

Het gaat niet om loon in de zin van art. 1409 Ger.W. De situatie van eiser kan immers niet gelijkgesteld worden met die van een persoon die onder het gezag van een ander persoon arbeid verricht buiten een arbeidsovereenkomst. Het gaat om verplichte arbeid waarvan de voorwaarden eenzijdig bepaald worden door de overheid. (cf. L. Dupont en L. Verstraeten, *Handboek Belgisch Strafrecht*, nr. 1091).

Indien het reservefonds wel beslagbaar zou zijn, dienen verweersters als beslagleggers in ieder geval rekening te houden met die beperkingen, wat in concreto inhoudt dat zij bv. slechts op effectieve betaling van het saldo van de uitgangskas aanspraak zouden kunnen maken op zijn vroegst bij de invrijheidstelling van eiser.

Verweerders kunnen, als beslagleggers, immers niet meer rechten doen gelden dan eiser, hun debiteur.

De andere beperking opgenomen in het K.B. worden trouwens niet aangevochten, ook niet dat een voorafgaande toestemming nodig is van de minister om schulden te betalen. Nochtans zou door het beslag dit voorschrift ontkracht worden.

2. Beslagbaarheid – Strijdigheid van art. 67 van het K.B. van 21 mei 1965 met art. 6 en 6bis van de Grondwet en met art. 7 en 8 van de Hypotheekwet

Van strijdigheid van het grondwettelijk gelijkheidsbeginsel is geen sprake.

Het K.B. regelt immers de situatie van een bepaalde categorie van personen die zich in een soortgelijke feitelijke toestand bevinden, wat niet verboden is door het gelijkheidsbeginsel.

De niet-beslagbaarheid ingesteld door het K.B. vormt inderdaad een uitzondering op het principe vooropgesteld in art. 7 van de Hypotheekwet, uitzondering die principieel enkel uit de wet kan voortvloeien of uit de aard van de goederen of omdat het goed uitsluitend aan de persoon van de beslagene verbonden is.

Terecht werd door de Raad van State in het advies bij het K.B. m.b.t. art. 67 gewezen op het feit dat het regelen van de onbeslagbaarheid principieel aan de wetgever toekomt.

Ondanks dit advies werd de onbeslagbaarheid ingesteld. Dit was in feite echter niet meer dan een bevestiging van de voordien reeds lang bestaande toestand (zie *Pandectes Belges, Régime pénitentiaire*», nr. 523, met verwijzing naar het vroegere reglement waarin ook de volledige onbeslagbaarheid voorkwam).

De op het eerste gezicht formele bevoegdheidsoverschrijding door de uitvoerende macht kan in casu evenwel niet lei-

den tot de niet-toepassing van art. 67 van het K.B. om de hierna volgende redenen.

In art. 30bis Sw. (ingevoerd door de wet van 18 maart 1970) is er niet uitdrukkelijk sprake van de onbeslagbaarheid van het reservefonds maar wordt enkel bepaald dat de Koning het gedeelte van de opbrengst van de arbeid bepaalt dat in het reservefonds wordt gestort en dat hij de bestemming en verdeling ervan regelt.

In de voorbereidende teksten wordt evenwel uitdrukkelijk naar de bestaande regeling verwezen (zie o.m. *Parl.Doc.*, 1969-70, nr. 509).

Uit het geheel van de voorbereidende teksten dient besloten te worden dat de wetgever de bestaande regeling minstens impliciet bevestigde, terwijl het verlenen van de bevoegdheid aan de Koning om de bestemming van het reservefonds vast te leggen de mogelijkheid om de onbeslagbaarheid in te voeren omvatte vermits dit overeenstemde met het doel van de wetgever.

Zoals uit bovenstaande uiteenzetting en uit de voorbereidende teksten bij art. 30bis Sw. blijkt, dient het reservefonds zoals opgevat door de wetgever in hoofdzaak een dubbel doel, nl. de gevolgen van de vrijheidsberoving te verzachten (volgens de voorbereidende teksten er een meer humaan karakter aan te geven) en de reclustering te bevorderen door het voorzien van een uitgangskas.

De betaling van schuldeisers is secundair, zeer beperkt en aan een beslissing van de minister onderworpen.

De uitgewerkte regeling is derhalve in overeenstemming met art. 30bis Sw. en met de eisen van het E.V.R.M., dat weliswaar geen recht op loon voor de gevangenisarbeid zou waarborgen (zie G. Smaers, «De toepassing van het E.V.R.M. op de strafuitvoeringsfase», *Panopticum*, 1991, 45).

Volgens de rechtspraak van het Hof van Cassatie maakt het feit dat goederen een bepaalde bestemming hebben of aan een bepaald doel zijn verbonden het niet mogelijk te besluiten tot de onbeslagbaarheid ervan (zie Cass., 27 januari 1983, *R.W.*, 1983-84, 1637, inzake toelagen voor onderwijsinstellingen; E. Dirix en K. Broeckx, A.P.R., *Beslag*, nr. 107). Die rechtspraak kan in casu evenwel niet gevolgd worden.

De onbeslagbaarheid is slechts het logisch gevolg van het doel van het reservefonds zoals gezien door de wetgever, zodat de vraag zou kunnen worden gesteld of zelfs zonder art. 67 van het K.B. het reservefonds vatbaar zou zijn voor beslag, een vraag waarover partijen niet argumenteerden.

Toestaan van het beslag zou er in een groot aantal gevallen toe leiden dat de betrokken gevangene over geen middelen meer zou beschikken, niet tijdens zijn vrijheidsberoving en niet bij zijn invrijheidlating, waarmee hij van zijn minimale rechten beroofd zou worden en waardoor de essentiële bedoeling van de wetgever met de instelling van het reservefonds onmogelijk zou kunnen worden verwezenlijkt.

NOOT – Het statuut en de bestedingsmodaliteiten van de gelden van gedetineerden

1. Het statuut en de bestedingsmodaliteiten van de gelden van gedetineerden varieert afhankelijk van a) de oorsprong van die gelden en b) de aard van de te ondergane straf.

a) Ofwel betreft het opbrengsten die hun oorsprong vinden in de gevangenisarbeid of die wegens arbeidsongeschiktheid (M.C., 27 december 1972, 1169/X, *Bull. Straffinr.*,

1973, 42-43) of beroepsziekte (M.C., 10 december 1957, 773R/X, *Bull. Strafinr.*, 1958, 71-72) als «vervangingsinkomen» uitgekeerd werden (zie nrs. 2 tot 5), ofwel betreft het gelden die geen verband houden met de gevangenisarbeid (zie nrs. 6 en 7).

b) De te ondergane straf kan leiden tot een verplichte of een facultatieve gevangenisarbeid (nrs. 3 en 4), en al dan niet de wettelijke onbekwaamheid van de gedetineerde met zich brengen (nrs. 5 en 7).

De relevante rechtsregels liggen verspreid over het Strafwetboek, het K.B. van 21 mei 1965 houdende algemeen reglement van de strafinrichtingen, afgekort A.R., het M.B. van 12 juli 1971 houdende algemene instructie voor de strafinrichtingen, afgekort A.I. en ten slotte over talrijke ministeriële circulaire.

2. Ter uitvoering van art. 30bis Sw., dat als kader fungeert voor de regeling i.v.m. de vergoeding voor de gevangenisarbeid, bepaalde de Koning dat vier tienden van de «opbrengst van de arbeid» (en niet van het «loon»: Dupont en Verstraten, *Handboek Belgisch Strafrecht*, nr. 1091) als beheerskosten aan de Staat zouden toekomen. De overige zes tienden vormen het reservefonds (voor beperkt gehechten en gedetineerden onderworpen aan het regime van halve vrijheid wordt een andere verdeelsleutel gehanteerd: zie o.a. art. 143 A.I.; M.C., 13 oktober 1969, 1080/I, *Bull. Strafinr.*, 1969, 266-267; M.C., 9 februari 1973, 1172/I, *Bull. Strafinr.*, 1973, 95-96; Gilson, «De halve vrijheid», *Bull. Strafinr.*, 1959, 90).

Ingevolge art. 67, eerste lid, A.R. is deze reserve niet vatbaar voor beslag. Aldus werd een gedeelte van de goederen van gedetineerden onttrokken aan het gemeenschappelijk onderpand van diens schuldeisers en werd daardoor een uitzondering gecreëerd op de artt. 7 en 8 van de Hypotheekwet. De vraag die door bovenstaand vonnis opgelost diende te worden, is of de Koning met zijn art. 67 A.R. binnen de bevoegdheid is gebleven die hem door art. 30bis Sw. gegeven was. Wij menen, samen met de Leuvense beslagrechter, dat deze vraag in positieve zin beantwoord moet worden. De wetgever streefde met zijn artikel 30bis Sw. immers naar een «redelijke en menswaardige» bestemming van de vergoeding en verwees daarbij uitdrukkelijk naar de regeling die jaren voorheen vorm had gekregen in het Algemeen Reglement van 1965 (*Gedr. St., Kamer*, 1969-70, nr. 509/2, 2). Aanvaarden dat de Koning zijn bevoegdheden te buiten is gegaan, zou daarenboven kunnen leiden tot verregaande en ongewilde gevolgen. Welke veroordeelde zal immers nog gemotiveerd zijn om te werken voor (symbolische) vergoedingen die op elk ogenblik vatbaar zijn voor beslag? En door deze motivatie weg te nemen, zou meteen ook de hele opzet van art. 30bis Sw., dat in de tewerkstelling een middel tot heropvoeding en reclassering zag, vervallen.

Deze onvatbaarheid voor beslag houdt meteen in dat ook het Bestuur van Registratie en Domeinen bij de invordering van geldboeten en gerechtskosten (*Pand.B.*, v° «Régime pénitentiaire», nr. 523), en zelfs onderhoudsgerechtigde familieleden van de gedetineerde niet de hand zullen kunnen leggen op de gelden uit het reservefonds. Wel werd in art. 68 A.R. aan de minister van Justitie de bevoegdheid gegeven om ter betaling van schulden of ten bate van de leden van het gezin van de gedetineerde wanneer ze in nood verkeren, afnemingen te verrichten op een gedeelte van deze tegoeden.

3.a. Tot de categorie van gedetineerden die aan het regime van de verplichte arbeid onderworpen zijn, behoren zij die tot dwangarbeid, opsluiting, een correctionele of eventueel zelfs een politiegevangenisstraf veroordeeld werden (art. 30bis, eerste en derde lid, Sw.). Hun reservefonds dient gelijkelijk verdeeld te worden over een *beschikbaar gedeelte* en een *uitgaanskas* (art. 67, tweede lid, A.R.) en op afzonderlijk rubrieken geboekt op de rekening-courant van de gedetineerde omdat elk van die tegoeden aan een bepaald doel verbonden zijn (men zou hier kunnen spreken van de zgn. kwaliteitsrekeningen: Dirix en Broeckx, *Beslag*, A.P.R., 1992, nr. 658).

b. Het beschikbaar gedeelte is bij uitstek bedoeld om de gedetineerden, d.m.v. aankopen in de kantine, in staat te stellen voor zichzelf enige verzachting te verschaffen tijdens hun vrijheidsberoving en dit binnen de grenzen door de directeur bepaald (artt. 72 A.R. en 111 A.I.; sinds 1991 kunnen alle gedetineerden in principe onbeperkt aankopen doen in de kantine: M.C., 16 januari 1991, 1562/VIII, *onuitg.*). Maar de beschikbare tegoeden mogen uiteraard ook aangewend worden om familieleden te steunen of derden te vergoeden. Schenkingen of andere daden van beschikking tussen gedetineerden onderling daarentegen zijn verboden (art. 79, 1°, A.R.).

c. De uitgaanskas, waarover pas beschikt kan worden vanaf het ontslag, moet ervoor zorgen dat de gedetineerde bij zijn invrijheidstelling over een minimaal startkapitaal kan beschikken zodat zijn herintegratie niet onmiddellijk gehypothekeerd wordt (artt. 67, tweede lid, en 69 A.R.). Deze uitgaansmassa wordt hem, samen met het resterende beschikbaar gedeelte, geheel overhandigd, ineens of in verscheidene malen toegestuurd, of aan zijn postpenitentiaire voogd gezonden (artt. 67, tweede lid, en 69 A.R. en 105 A.I.).

Vanaf dit ogenblik is het restant van het beschikbaar gedeelte vatbaar voor beslag aangezien de ratio – verbetering van het lot tijdens de detentie – komt te vervallen. Maar de tegoeden uit de uitgaanskas die nu net bedoeld waren om bij de invrijheidstelling een minimale financiële houvast te bieden, blijven niet voor beslag vatbaar! Dit kan natuurlijk tot problemen leiden voor zover er vermenging ontstaat met andere vermogensbestanddelen van de ex-gedetineerde. Om de verdere onbeslagbaarheid van die gelden tegenwerpbaar te maken aan zijn schuldeisers lijkt het ons dan ook raadzaam dat deze tegoeden ingeschreven worden op een afzonderlijke (kwaliteits)rekening. Goederen aangekocht met deze gelden lijken ons eveneens niet voor beslag vatbaar voor zover de betrokkene kan aantonen dat dit met geld gebeurde uit deze speciale massa.

4.a. Voor de gedetineerden voor wie de arbeid slechts facultatief is, blijft de totale opbrengst van de arbeid beschikbaar (art. 67, derde lid, A.R.). Tot deze categorie behoren o.m.: zij die veroordeeld zijn tot hechtenis; zij die op grond van de aard van het misdrijf of van de beweegreden tot het misdrijf met de tot hechtenis veroordeelden gelijkgesteld werden door de Koning of de minister (zie art. 30bis, vierde lid, Sw. en artt. 93-94 A.R.); zij die tot een politiegevangenisstraf veroordeeld zijn; de niet definitief veroordeelden tot aan het in kracht van gewijsde treden van hun veroordeling; ter dood veroordeelden tot aan de genade (*Gedr. St., Kamer*, 1969-70, nr. 509/2, 2); alle op basis van de Wet Bescherming Maatschappij geïnterneerde gedetineerden (*con-*

tra : E.H.R.M., 24 juni 1982, *Publ. E.C.H.R.*, serie A, vol. 50, en Cass., 4 april 1978, *Arr. Cass.*, 1978, 884, die beide uit art. 95 A.R. menen te mogen afleiden dat ter beschikking van de regering gestelde recidivisten onderworpen zijn aan de verplichte arbeid); ...

b. Bij hun invrijheidstelling worden de vruchten van hun arbeid integraal overhandigd (art. 69, zesde lid, A.R.). Vanaf dat ogenblik zijn ze dan ook perfect vatbaar voor beslag aangezien er geen enkele reden meer bestaat om tegoeden die bestemd waren om de detentie te verzachten, nog langer een bijzondere bescherming te laten genieten.

5.a. De wettelijk onbekwaamheid, die een specifieke vorm van beperkte rechtsonbekwaamheid en een volledige handelingsonbekwaamheid in het leven roept t.a.v. bepaalde categorieën van veroordeelden (artt. 20 en 21 Sw.), verdient, met het oog op de bepaling van de bestedingsmodaliteiten van opbrengsten uit gevangenisarbeid, onze bijzondere aandacht. Immers is er niet alleen het principiële genotsverbod van art. 24 Sw. (b), art. 32 Sw. maakt daarenboven dat de wettelijk onbekwame in de regel niet zelf aan het rechtsverkeer kan deelnemen (c).

b. Het eerste probleem – nl. de vraag of het beschikbaar gedeelte van de tegoeden van wettelijk onbekwamen eveneens onderworpen zijn aan dit genotsverbod – is snel opgelost. Door het oude art. 15 Sw., dat niet voorzag in een beschikbaar gedeelte voor crimineel veroordeelden, samen met art. 27 uit de afdelingen II en III van het eerste hoofdstuk van het Strafwetboek te lichten en onder te brengen onder de titel «Bepalingen aan afdelingen II, III en IV gemeen» heeft de wetgever duidelijk een gelijkschakeling gewild tussen alle veroordeelden, de wettelijk onbekwamen inclusief. Aldus staat niets eraan in de weg dat ook hier het beschikbaar gedeelte aangewend kan worden om het lot van de betrokkene te verzachten.

c. Van een totaal andere orde is natuurlijk de vraag of de wetgever meteen ook de bedoeling heeft gehad om de wettelijk onbekwame m.b.t. tot die gelden handelingsbekwaam te maken. Wij menen dat deze vraag negatief beantwoord moet worden. Door de «bestemming en de verdeling» van de opbrengsten over te laten aan de Koning heeft de wetgever op geen enkele wijze willen raken aan de onbekwaamheid van de gedetineerde. Toch hoeft dit niet voor onoverkomelijke problemen te zorgen. Men zou hier immers een beroep kunnen doen op de constructie van het stilzwijgend mandaat zoals dat ook gehanteerd wordt voor dagelijkse rechtshandelingen verricht door onbekwame minderjarigen. Deze constructie is natuurlijk alleen werkbaar voor zover er een curator of voorlopig bewindvoerder was aangesteld. De benoeming van zo'n curator of de aanstelling van een voorlopig bewindvoerder blijkt echter een hoogst uitzonderlijke gebeurtenis (en dit terwijl art. 23, tweede lid, Sw. o.i. de verplichting inhoudt t.a.v. de bestuurscommissie tot de onmiddellijke aanstelling van een voorlopig bewindvoerder in elk geval van wettelijke onbekwaamheid).

6. De situatie van de inkomsten die niet te maken hebben met de gevangenisarbeid, is totaal verschillend. Bedoeld worden alle sommen die de gedetineerde bij zijn opneming in de inrichting bij zich had, giften van derden, opbrengsten uit de verkoop van goederen, de opbrengst waarvan sprake in art. 71bis A.R.,... Deze tegoeden dienen – net zoals het reservefonds (zie nr. 3.a) – ingeschreven te worden op de persoonlijke rekeningcourant van de gedetineerde en opge-

nomen onder de aparte rubriek *in bewaring gegeven gelden* (artt. 57, tweede lid, 60, 71, 96 en 105 A.I.). Deze rubricering, die slechts in één Belgische gevangenis op systematische wijze schijnt te geschieden, is noodzakelijk omdat afhankelijk van de oorsprong van de tegoeden andere mogelijkheden en verplichtingen gelden t.a.v. de directie, derden en de gedetineerde zelf.

Al die sommen kunnen gebruikt worden voor aankopen in de kantine, voor steun aan de familie, of voor de afbetaling van schulden. Anders dan de opbrengsten uit de gevangenisarbeid zijn die gelden perfect vatbaar voor beslag. Wel blijkt uit de lezing van de artt. 69, 1°, en 71 A.R. dat de overheid – behoudens het Bestuur van Registratie en Domeinen in één welomschreven geval – tijdens de detentie geen *invorderingen* kan doen op deze in bewaring gegeven gelden (*Pand. B.*, v° «Régime pénitentiaire», nrs. 525 en 526). De praktijk die erin bestaat dat gedetineerden die teruggestuurd worden naar hun land van herkomst, zelf moeten zorgen voor de betaling van hun repatriëringskosten is dan ook volkomen onwettig.

7.a. Zoals blijkt, beschikt de gedetineerde over een grote vrijheid m.b.t. de opbrengsten die niet te maken hebben met de gevangenisarbeid. In het geval van een wettelijk onbekwame zal echter rekening gehouden moeten worden met specifieke bepalingen. Zo verhindert art. 24 Sw. dat een wettelijk onbekwame, om zijn detentie te verzachten, van deze gelden gebruik kan maken.

De invloed van de wettelijke onbekwaamheid zal zich echter niet beperken tot de gedetineerde en diens vertegenwoordiger. Ook voor familieleden (b) en derden (c) zal nagegaan moeten worden welke gevolgen deze regeling kan hebben op het moment dat zij hun geldelijke belangen t.a.v. de wettelijk onbekwame willen laten gelden.

b. Daar het principe van het persoonlijk karakter van de straffen bij ons aanvaard wordt in al zijn gevolgen, zal het genotsverbod van artikel 24 Sw. geen nadeel mogen brengen aan de rechten van de personen t.a.v. wie de veroordeelde de verplichting heeft in het onderhoud te voorzien (nl. vrouw en kinderen : Nypels en Servais, *Le Code pénal belge interprété*, I, 1896, 58, nr. 7). Deze personen moeten het genot kunnen blijven houden van de gelden en inkomsten van de gedetineerde, niet alleen om in hun behoeften te voorzien maar om dezelfde levensstandaard te kunnen behouden (Trousse, *Les Nouvelles*, 1956, I, nr. 1063). Het zal dan ook de taak zijn van de curator – na vooraf de toestemming van de familieraad gevraagd te hebben (*Pand.B.*, v° *Interdiction légale*», nr. 50) – of van de voorlopige bewindvoerder om de nodige sommen over te maken aan de familie.

Hier rijst een probleem in de veronderstelling dat geen curator of voorlopig bewindvoerder was aangesteld. Daar de wettelijk onbekwame niet zelfstandig gelden kan overmaken, zijn zodanige transacties – al dan niet met medewerking van de gevangenisdirectie – absoluut nietig (Janssen, «L'Interdiction légale», *Bull. Straffnr.*, 1950, 115).

c. Derden-particulieren (en niet de overheid : zie nr. 6) kunnen ongehinderd beslag leggen op die goederen van een wettelijk onbekwame. Wel dienen zij rekening te houden met het feit dat een wettelijk onbekwame, als volledig handelingsonbekwame, niet persoonlijk aan het rechtsverkeer kan deelnemen en dus noch als eiser noch als verweerder persoonlijk in rechte kan optreden ter verdediging van zijn vermogensrechten (Cass., 16 oktober 1951, *Pas.*, 1952, I, 84,

en Luik, 23 juni 1971, *J.T.*, 1971, 645). Dit heeft dan ook tot gevolg dat een beslagprocedure door en tegen de wettelijke vertegenwoordiger van een onbekwame gevoerd moet worden, een verplichting waaraan zowel de procespartijen als de beslagrechter totaal zijn voorbijgegaan. Het verzet tegen het uitvoerend derdenbeslag diende nl. ambtshalve nietig verklaard te worden omdat de procedure gevoerd werd door de onbekwame zelf, zonder vertegenwoordiging door een curator of voorlopig bewindvoerder (geen van beiden was in casu ooit benoemd of aangesteld!). Daarenboven moet de aanzegging van een derdenbeslag, wil zij de termijn voor het aantekenen van verzet doen lopen, gericht worden aan de wettelijke vertegenwoordiger, en niet aan de onbekwame gedefinieerde zelf zoals in casu gebeurd was (art. 57, derde lid, Ger.W.; De Leval, G., *Traité des saisies*, nr. 141; Vincent, J., *Voies d'exécution et procédures de distribution*, 13e ed., nr. 19). Een beslagleggende partij, die geconfronteerd wordt met zo'n onbekwame zonder vertegenwoordiging moet dan ook vooraf een verzoek tot bijeenroeping van de familieraad en aanstelling van een curator richten tot de vrederechter van de woonplaats van de onbekwame (art. 406 B.W.). Een tijdrovende en omslachtige procedure, maar noodzakelijk wegens een oude, vergeten sanctie als de wettelijke onbekwaamheid...

Wauter Van Laethem
K.U.Leuven

RECHTSPRAAK IN KORT BESTEK

Hof van Cassatie (1e Kamer), 11 juni 1992

Hoven en rechtbanken – Taak van de rechter – Afwijzing van een vordering – Bepaling van de toepasselijke rechtsregel – Toepassing van een niet door de partijen aangevoerde rechtsgrond – Schending van het recht van verdediging

Het bestreden vonnis (Rb. Brussel, 8 februari 1991) wordt om de volgende redenen vernietigd:

«Overwegende dat de rechter weliswaar tot taak heeft de geldende rechtsregels toe te passen, maar daarbij ook het recht van verdediging in acht moet nemen;

«Overwegende dat het vonnis de afwijzing van de vordering van de eisders, verhuurders, ten gevolge van de opzegging van de huurovereenkomst door de verweerders voor de bij overeenkomst bepaalde vervalddag, inzonderheid hierop steunt dat er sprake is van rechtsmisbruik van hunnentwege: dat die juridische grondslag door de partijen in conclusie niet is aangevoerd.»

(Voorzitter: de h. Sace – Rapporteur: mevr. Charlier – Openbaar ministerie: de h. Piret – Advocaten: mrs. Delahaye en De Bruyn – In de zaak: F. e.a. t/ D. e.a.)

Hof van Cassatie (2e Kamer), 16 februari 1993

Voorlopige hechtenis – Handhaving – Termijn – Berekening – Toepassing van art. 52 Ger.W.

Het middel van eiseres tegen het bestreden arrest (Hof Gent, 5 februari 1993) wordt om de volgende redenen verworpen:

«Overwegende dat krachtens artikel 21, § 6, van de wet van 20 juli 1990 betreffende de voorlopige hechtenis de beschikking tot handhaving van de hechtenis één maand geldig is vanaf de dag waarop ze wordt gegeven;

«Overwegende dat geen enkele bepaling van de wet van 20 juli 1990 zich verzet tegen de toepassing van artikel 52 van het Gerechtelijk Wetboek, naar luid waarvan de termijn wordt gerekend van middernacht tot middernacht en vanaf de dag na die van de akte of van de gebeurtenis welke hem doet ingaan en alle dagen omvat, ook de zaterdag en de zondag en de wettelijke feestdagen;

«Overwegende dat de beschikking van de raadkamer te Oudenaarde die de handhaving van de hechtenis beveelt, dagtekent van 22 december 1992; dat de door artikel 21, § 6, van de wet van 20 juli 1990 bepaalde termijn van één maand gedurende welke de beschikking tot handhaving van de voorlopige hechtenis geldig is, inging op 23 december 1992 en verliep op 22 januari 1993 te middernacht;

«Overwegende dat de beschikking van de raadkamer van 22 januari 1993 is geweest binnen de wettelijke termijn; «Dat het middel faalt naar recht.»

(Voorzitter: de h. D'Haenens – Rapporteur: de h. De Peuter – Openbaar ministerie: de h. D'Hoore – Advocaten: mrs. Van der Steen en Van Eeckhaut – In de zaak: Van B.)

NOOT – Zie Cass., 8 januari 1991, *Arr. Cass.*, 1990-91, nr. 232; Cass., 24 april 1991, *Arr. Cass.*, 1990-91, nr. 444. Anders: I. Mennes, «De wet van 20 juli 1990 betreffende de voorlopige hechtenis», *R.W.*, 1990-91, 421.

Hof van Cassatie (1e Kamer), 19 februari 1993

Inkomstenbelastingen – Personenbelasting – Ingehouden bedrijfsvoorheffing – Terugbetaling wegens tardieve aanslag – Geen moratoire rente verschuldigd

Het bestreden arrest (Hof Brussel, 21 mei 1991) wordt om de volgende redenen vernietigd:

«Overwegende dat uit een akkoordconclusie door de partijen aan de appelrechtters voorgelegd, blijkt dat de partijen vroegen dat de Belgische Staat wegens tardieve vaststelling van de personenbelasting ten name van verweerder zou worden veroordeeld de ingehouden bedrijfsvoorheffingen terug te betalen; dat de verweerders in de bedoelde conclusie uitdrukkelijk verklaren dat zij geen aanspraak maken op interest op de gevorderde hoofdsom;

«Dat het arrest 'de betwiste aanslag vernietigt' en 'de teruggave beveelt van de ingehouden bedrijfsvoorheffing ten bedrage van 279.448 fr., te vermeerderen met de interesten overeenkomstig artikel 308 W.I.B.';

«Dat de voorziening slechts gericht is tegen de beslissing die interest toekent aan de verweerder ;

«Overwegende dat, ingevolge de te dezen toepasselijke tekst van artikel 308 van het Wetboek van de Inkomstenbelastingen, rente verschuldigd is bij terugbetaling van belastingen ;

«Dat bedrijfsvoorheffing in de regel geen belasting is, maar een wijze van inning van de over de gezamenlijke inkomsten van de door de belastingplichtige verschuldigde belasting waarmee ze dient te worden verrekend ;

«Dat, wanneer die bedrijfsvoorheffing wegens de tardiviteit van de aanslag moet worden terugbetaald, de rechter niet vermag, op grond van artikel 308 van het Wetboek van de Inkomstenbelastingen, de Staat te veroordelen tot betaling van moratoire interest.»

(Voorzitter : mevr. Baeté-Swinnen – Rapporteur : de h. Verougstraete – Openbaar ministerie : de h. Goeminne – In de zaak : Belgische Staat t/ Van der B. en V.)

Rb. Antwerpen (37e Kamer), 20 april 1993

Pand – Handelszaak – Pandverzilvering – Evenredige verdeling – Bevoegdheid beslagrechter

«Overwegende dat de betwisting tussen de partijen de vereffening betreft van de pandverzilvering van de handelszaak «Patro» ten laste van de C.V. De P. thans failliet ; dat tot deze pandverzilvering werd overgegaan op verzoek van de C.L. ; dat bij beschikking van 14 juli 1989 de voorzitter van de Rechtbank van Koophandel te Antwerpen, gerechtsdeurwaarder C. aanstelde als vereffenaar van het pand ; dat eiseres thans de afrekening betwist die werd opgemaakt door de gerechtsdeurwaarder in zijn hoedanigheid van pandvereffenaar ;

«Overwegende dat door de C.L. onze onbevoegdheid wordt opgeworpen, nu het hier niet over een executiegeschil zou gaan ;

«Overwegende dat een pandverzilvering ongetwijfeld een vorm is van gedwongen tenuitvoerlegging in de zin van art. 1395 Ger.W. ; dat bij pandverzilvering er immers evengoed sprake is van een uitwinning van het vermogen van de debiteur ; dat enkel hier bepaalde aspecten van die uitwinning aan de bevoegdheid van de beslagrechter worden onttrokken, zoals de geldigverklaring van het beslag door de pandhouder op de handelszaak (art. 11 Wet 25 oktober 1919) en de aanstelling van de vereffenaar ; dat hiervoor telkens de voorzitter van de rechtbank van koophandel de bevoegde rechter is ; dat voor de overige geschillen (bv. revindicaties) de beslagrechter bevoegd blijft ; dat verder algemeen wordt aangenomen dat de aangestelde vereffenaar van het pand bij de verdeling van de opbrengst moet handelen als bij een evenredige verdeling na uitvoerend beslag op roerend goed en dat de bepalingen van de artt. 1627 e.v. Ger.W. van overeenkomstige toepassing zijn (A.P.R., tw. Handelszaak, 78, nr. 176) ;

«Overwegende dat het inmiddels ingetreden faillissement van de C.V. De P. aan deze bevoegdheid geen afbreuk doet, nu het geschil kan worden opgelost zonder verwijzing naar de regels uit het faillissementsrecht.»

(Beslagrechter : de h. Dirix – Advocaten : mrs. Blommaert loco Vanhoucke, Vervliet loco Van der Donckt, Raeymaekers en Van Orshaegen – In de zaak : N.V. A. t/ C. e.a.)

BOEKEN

St. DECAMP, *Les solutions aux conflits d'intérêts en assurance protection juridique en Belgique*, Brussel, Bruylant-Academia 1993, 104 pp. en bijlagen

Het is betreurenswaardig te moeten vaststellen dat sommige Franstalige juristen nog steeds de Nederlandstalige rechtsliteratuur volledig negeren. Dit boek is hiervan een treffende illustratie. Het wordt gekenmerkt door een indrukwekkende bibliografie. De auteur heeft de onmiskenbare verdienste zowat alles gelezen te hebben wat over de rechtsbijstandsverzekering verschenen is in Franstalig België, Frankrijk en Zwitserland. Van de Nederlandstalige studies is daarentegen niet het minste spoor te vinden.

De auteur ontleedt op nauwkeurige en diepgaande wijze de voor- en nadelen verbonden aan elke schaderegelingsformule (gescheiden beheer, schaderegelingskantoor, vrije keuze van advocaat), waartussen rechtsbijstandsverzekeraars sedert het K.B. van 12 oktober 1990 verplicht een keuze moeten maken.

Een bondig besproken maar voor de praktijkjurist uitermate belangrijk onderwerp betreft de vraag naar het beroepsgeheim dat op de schaderegelelaar rust (pp. 60-62).

Vervolgens bespreekt de auteur de gevallen, waarin, ongeacht de gekozen schaderegelingsformule, de verzekerde verplicht een beroep moet kunnen doen op een vrij gekozen advocaat, m.n. zodra een gerechtelijke of administratieve procedure ingeleid wordt en telkenmale zich een belangenconflict met de verzekeraar voordoet.

Terecht wordt gewezen op de leemte in het koninklijk besluit, dat nagelaten heeft de vrije keuze van deskundigen door de verzekerde te vrijwaren (pp. 76-77). Men merke evenwel op dat in vele polissen die wettelijke tekortkoming spontaan opgevuld is.

Ten slotte wordt aandacht geschonken aan de *objectiviteitsclausule*. Dit is de procedure die gevolgd moet worden in geval van meningsverschil tussen verzekeraar en verzekerde omtrent de regeling van het schadegeval.

Het gerecenseerde werk is zeker lezenswaardig, vooral voor verzekeraars. De problemen waarmee de advocaat of juridische raadgever in de praktijk van de rechtsbijstandsverzekering hoofdzakelijk geconfronteerd wordt, worden daarentegen niet of nagenoeg onbesproken gelaten : Wat is het gedekte risico ? Wanneer wordt het risico geacht verwezenlijkt te zijn, zodat de verzekeraar dekking moet verlenen ? Wat omvat precies de dekking ? Over welke middelen of instrumenten beschikt de verzekerde om de nakoming af te dwingen van de verplichtingen, die uit het koninklijk besluit voor de verzekeraar voortspruiten ?

*Philippe Colle
V.U.B. en U.I.A.*

B. WINTERS, *De procedure na cassatie en verwijzing in civiele zaken*, W.E.J. Tjeek Willink, Zwolle, 1992, 291 pp.

Het betreft de handelseditie van het proefschrift waarop de auteur op 9 januari 1992 aan de Erasmus Universiteit Rotterdam is gepromoveerd. Merkwaardig genoeg bevat dit boek geen stellingen en blijft het rechtsvergelijkend overzicht beperkt tot Frankrijk. Wie meer wil vernemen over de civiele cassatie in een ruimer perspectief, blijft op zijn honger.

De auteur beperkt zich tot een uitvoerig commentaar op in hoofdzaak artikel 424 van het Nederlandse Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering, waarin bepaald wordt dat de rechter na verwijzing de zaak verder dient te behandelen en te beslissen met inachtneming van de uitspraak van de Hoge Raad. Hij doet dit aan de hand van jurisprudentie-overzichten die de lectruur van dit boek

niet vergemakkelijken. Weliswaar komen aldus tal van onderwerpen van burgerlijk procesrecht aan de orde.

Ongetwijfeld voorziet dit boek in een leemte, daar in de (Nederlandse) literatuur tot op heden weinig aandacht is besteed aan de procedure na cassatie en verwijzing in civiele zaken. De auteur is erin geslaagd een oplossing aan te bieden voor een aantal onduidelijkheden waarmee de rechtspractici in Nederland geconfronteerd worden.

Jean Laenens

P. SENAËVE, (red), **Concubinaat. De buitenhuwelijkse tweerelatie**, Leuven, Acco, 1992, 230 pp.

1. Dit werk is het verslagboek van de vijfde studiedag van het Instituut voor Familierecht van de K.U. Leuven, gehouden rond het thema concubinaat.

2. In een eerste bijdrage onderzoekt P. Senaëve de rechtswaardering van het concubinaat in België anno 1992. Na kort te hebben stilgestaan bij de vraag naar de begripsbepaling, frequentie en oorzaken van het concubinaat, schetst de auteur in een tweede onderdeel de evolutie van de houding van rechtspraak en rechtsleer ten aanzien van het concubinaat. Ruime aandacht gaat hierbij naar de recente rechtspraak van het Hof van Cassatie (arresten van 1 februari 1989 en 15 februari 1990), waardoor het niet-overspelige concubinaat niet langer als een ongeoorloofde verhouding wordt beschouwd en het overspelige concubinaat, hoewel ongeoorloofd, slechts tot een relatieve onrechtmatigheid aanleiding geeft. Dit laatste betekent dat het ongeoorloofde karakter van de overspelige concubinaatsverhouding uitsluitend door de bedrogen echtgenoot, voor zover deze zich beledigd kan achten; kan worden aangevoerd.

In een derde deel wordt aandacht besteed aan de invloed van supranationaal recht op de juridische waardering van het concubinaat: E.V.R.M., E.G. recht en aanbeveling 88(3) van het ministercomité van de Raad van Europa. Na een korte bespreking van de Deense wetgeving inzake geregistreerd partnerschap en de Nederlandse en Franse projecten dienaangaande, onderzoekt Senaëve op welke vlakken er voor de Belgische wetgever een opdracht is weggelegd met betrekking tot de juridische regeling en vormgeving van de concubinaatsverhouding.

3. De tweede bijdrage, van de hand van J. Herbots, analyseert op systematische wijze de verbintenisrechtelijke aspecten die in een concubinaatsverhouding aan de orde kunnen komen. Allereerst wordt gewezen op de Franse rechtspraak die het bestaan van een natuurlijke verbintenis tot bijstand aanvaardt bij de beëindiging van een stabiel concubinaat. In een volgend onderdeel wordt besproken wanneer de verbreking van de concubinaatsrelatie een onrechtmatige daad kan uitmaken. Hierbij neemt Herbots de reeds aangehaalde innoverende cassatierechtspraak ten gevolge waarvan het ongeoorloofd karakter van het overspelige concubinaat slechts kan worden aangevoerd door de bedrogen echtgenoot, op de korrel.

Na een voorbeeld van een mogelijke toepassing van de sinds enige jaren erkende vertrouwensleer als bron van verbintenissen, wordt de overeenkomst onderzocht. Allereerst komen de problematiek van de ongeoorloofde oorzaak, het bewijs en de hoofdelijkheid aan bod. Daarnaast wordt de toepassing van een aantal bijzondere overeenkomsten in de verhouding tussen concubanten beschreven: bezetting ter bede, huur, lening, lastgeving, vennootschap en natuurlijk ook de samenlevingsovereenkomst waarbij de concubanten een vermogensrechtelijke regeling voor hun relatie proberen uit te werken. De auteur stelt de notaris gerust omtrent de geldigheid van dit laatste contract. Wel raadt hij aan om bij de redactie van een dergelijk contract in een preambule te verwijzen naar een rechtmatige oorzaak, zodat niet kan worden geargumenteed dat de oorzaak gelegen is in de bedoeling om seksuele betrekkingen te doen ontstaan, in stand te houden of te vergoeden. Oneigenlijke contracten zoals zaakwaarneming en verrijking zonder oorzaak worden in een laatste onderdeel besproken.

De auteur concludeert dat concubanten via het gemene verbintenissenrecht de nodige rechtszekerheid kunnen krijgen, voor zover ze bepaalde juridische veiligheidsmaatregelen in acht nemen. Hij wijst op de taak van het notariaat om de cliënt hierin bij te staan, onder meer door de redactie van een samenlevingscontract.

4. Onderhoudsrechtelijke aspecten van de concubinaatsverhouding worden bestudeerd door J. Roodhooft. In een eerste deel wordt de alimentatie in de interne relatie tussen de concubanten zelf behandeld. Hierbij wordt een onderscheid gemaakt tussen de vraag naar alimentatieaanspraken van concubanten tijdens het samenleven en de problematiek van alimentatie na het verbreken van de samenleving. Vooral met betrekking tot dit laatste wordt nagegaan op welke rechtsgronden een vergoeding kan worden gekregen: onrechtmatige daad en natuurlijke verbintenis (zie ook het referaat van J. Herbots), en vervolgens een viertal alternatieve voorstellen door de doctrine uitgewerkt. Daarnaast is het natuurlijk mogelijk dat een conventionele alimentatieregeling voorhanden is. Ten slotte onderzoekt de auteur nog op welke rechtsgronden een vergoeding kan worden gevorderd voor tijdens de samenleving geleverde onbezoldigde prestaties.

Het tweede deel betreft de alimentaire aspecten van het concubinaat in de verhouding met derden. Hierbij rijst eerst de vraag naar de invloed van de buitenhuwelijkse samenleving van een onderhoudsgerechtigde en/of onderhoudsplichtige echtgenoot op de gerechtigdheid van deze eerste op alimentatie of op de beoordeling van de draagkracht van deze laatste. Daarnaast wordt onderzocht in welke mate derden-schuldeisers kunnen optreden tegen de niet contracterende concubant voor huishoudelijke schulden aangegaan door de andere concubant. Ook op dit vlak kan aansluiting worden gezocht bij de bijdrage van J. Herbots.

5. W. Pintens onderzoekt de problematiek van vrijgevheden tussen concubanten. Allereerst wordt de nietigverklaring van een gift op grond van de ongeoorloofde oorzaak behandeld. Van een ongeoorloofde oorzaak is sprake wanneer een der determinerende beweegredenen van de gift gelegen is in het doen ontstaan, het in stand houden of het belonen van ongeoorloofde betrekkingen. Bij overspelig concubinaat aanvaardt bepaalde rechtspraak, m.i. ten onrechte, het bestaan van het concubinaat op zich als grond voor de vaststelling dat de gift haar oorzaak vindt in de overspelige relatie. Een dergelijk onderscheid tussen gewoon en overspelig concubinaat is in elk geval niet meer houdbaar, gelet op de reeds aangehaalde nieuwe rechtspraak van ons hoogste gerechtshof, waardoor het overspelige concubinaat slechts een betrekkelijk ongeoorloofd karakter meer heeft.

Gebaseerd op diezelfde cassatierechtspraak stelt de auteur de vraag of de erfgenaam nog wel de nietigheid van de gift kan aanvoeren, uitsluitend gebaseerd op het overspelige karakter van het concubinaat. Het antwoord op deze vraag lijkt negatief te zijn: slechts de bedrogen echtgenoot, en dan nog in het kader van een echtscheidingsvordering, kan het ongeoorloofd karakter van het overspelige concubinaat aanvoeren. Er dient bovendien te worden opgemerkt dat deze rechtspraak met zich meebrengt dat, in geval van een niet-overspelig concubinaat, giften tussen concubanten niet meer nietig kunnen worden verklaard op grond van een op de concubinaatsverhouding gebaseerde ongeoorloofde oorzaak, aangezien het niet-overspelige concubinaat niet meer als ongeoorloofd kan worden beschouwd (cf. Verbeke, Commentaar bij art. 893 B.W., in *Commentaar Erfrecht, Schenkingen en Testamenten*, Antwerpen, 1992, 20-21, nr. 38).

In een tweede deel wordt een aantal andere familiaalvermogensrechtelijke overeenkomsten tussen concubanten onderzocht. Als eerste komt het levensverzekeringscontract aan bod. Dit kan worden gekwalificeerd als een indirecte schenking, met het kapitaal als voorwerp.

Vervolgens wordt een aantal verblijvingsbedingen bestudeerd, waarbij terecht wordt gewezen op de begripsverwarring tussen de tontine (verrijking langstlevende rechtstreeks van de verkoper) en het aanwasbeding (verrijking rechtstreeks van deelgenoot). Dit verschil tussen tontine en beding van aanwas blijkt trouwens ook uit de aard van de rechten der deelgenoten *pendente conditione*. Bij de tontine wordt over het algemeen aangenomen dat er geen onverdeeldheid bestaat, doch slechts een onzeker eigendomsrecht, omdat door de retroactieve werking van de vervulde voorwaarde, slechts de langstlevende deelgenoot, en hij alleen, eigenaar wordt van geheel het goed. Derhalve kan geen der deelgenoten de verdeling vorderen. Bij het beding van aanwas bestaat er wel een echte onverdeeldheid, doch ook hier kan de verdeling niet worden gevorderd, omdat elke deelgenoot zijn aandeel reeds heeft verkocht in ruil voor een kans op geheel het goed. Hieruit volgt ook dat het aandeel van een deelgenoot niet vatbaar is voor beslag (*contra* de bij-

drage van Dirix, pp. 218-219, nr. 353). Het betreft hier natuurlijk alleen de privé-schuldeisers van een deelgenoot en niet de gemeenschappelijke schuldeisers, die zonder enig probleem tot uitwinning kunnen overgaan. Bovendien moet de onbeslagbaarheid van het aandeel van een deelgenoot worden beperkt tot het uitvoerend beslag. Bewarend beslag blijft mogelijk (cf. Casman, *Notarieel Familierecht*, Gent, 1991, 185, nr. 524).

Tot slot wordt kort ingegaan op enige constructies zoals de aankoop van blote eigendom door de ene concubant en van vruchtgebruik door de ander, de aankoop op naam van één concubant, het toestaan van een aankoopoptie en het contract van levenslange huur.

6. In het laatste referaat onderzoekt E. Dirix een aantal vermogensrechtelijke aspecten van het concubinaat. Uitgangspunt is dat de concubinaatsverhouding geen bijzondere vorm van vermogensrechtelijke gemeenschap of onverdeeldheid doet ontstaan. De eigendomsrechten van partijen worden er niet door aangetast. Men zal natuurlijk eventueel in staat moeten zijn om zijn exclusieve eigendomsrecht, door alle middelen rechtens, te bewijzen. Vooral bij roerende goederen valt een dergelijk bewijs vaak moeilijk te leveren en zal worden besloten tot het bestaan van een onverdeeldheid.

De auteur betreurt dat in ons recht het principe van de eigendomstitel in absolute zin regeert: diegene op wiens naam het goed staat, is zakenrechtelijke eigenaar, ongeacht of de ander de aankoop ervan heeft (mede)gefinancierd. Deze laatste verkrijgt geen zakenrechtelijke aanspraken ten aanzien van het goed, en beschikt slechts over een verbintenisrechtelijk verhaalsrecht, afhankelijk van de voorliggende rechtsverhouding.

De onmogelijkheid om bij tontine en aanwasbeding de verdeling te vorderen (zie hoger) heeft volgens Dirix slechts interne werking (*contra* de bijdrage van Pintens, pp. 199-200, nr. 330). Persoonlijk kan ik evenmin dit standpunt onderschrijven (cf. Verbeke, *Commentaar bij art. 893 B.W.*, in *Commentaar Erfrecht, Schenkingen en Testamenten*, Antwerpen, 1992, 43-44, nrs. 79-81).

Het vermogensrechtelijk naast elkaar bestaan van de concubanten betekent ook dat de schuldeisers die slechts met een der partners hebben gecontracteerd, alleen het vermogen van deze contractant als onderpand kunnen aanspreken. De bewijsproblematiek dient zich hier op een soortgelijke wijze aan als in de interne verhouding tussen de concubanten. Terecht verwerpt Dirix de analoge toepassing van het wettelijk vermoeden van onverdeeldheid van roerende goederen tussen van goederen gescheiden echtgenoten (art. 1468, tweede lid, B.W.).

Ten slotte wijst de auteur op de mogelijke onbillijke gevolgen van het beginsel van de eigendomstitel voor de concubant die gedurende jaren gezorgd heeft voor de huishouding en die bij de beëindiging van het concubinaat riskeert met lege handen achter te blijven. Deze problematiek doet zich op vergelijkbare wijze voor tussen van goederen gescheiden echtgenoten, hoewel natuurlijk een aantal belangrijke verschilpunten blijft bestaan. Correcties zijn mogelijk: ofwel via conventionele weg, ofwel via een rechterlijk ingrijpen op grond van de redelijkheid en billijkheid.

Alain Verbeke
K.U. Leuven – U.I. Antwerpen

I. OPDEBEEK, **Tuchtrecht in de lokale besturen**, Brugge, Die Keure, 1992, XXIV + 312 pp.

Nauwelijks enkele maanden na de publikatie van haar indrukwekkend proefschrift *Rechtsbescherming tegen het stilzitten van het bestuur* (Brugge, Die Keure, 1992, XXVII + 482 blz.), heeft mevr. Ingrid Opdebeek nu ook van haar in 1985 verschenen monografie *De tuchtregeling in de lokale besturen* een volledig herwerkte versie op de markt gebracht.

Een actualisering van dit boek was nodig sinds de wet van 24 mei 1991 tot wijziging van de Nieuwe Gemeentewet wat de tuchtregeling betreft (*B.S.*, 6 juni 1991), de desbetreffende voorschriften voor het gemeentepersoneel ingrijpend had veranderd. Zo werden, met het oog op een grotere transparantie, alle tuchtrechtelijke bepalingen samengebracht onder een nieuwe titel XIV, «De tuchtregeling». Ook inhoudelijk is het oude tuchttelsel gemoderniseerd en aangepast aan het «ongeschreven recht» dat de Raad van State in de vorm van beginselen van behoorlijk bestuur in lengte van jaren

had ontwikkeld. Het zal wel geen toeval zijn dat de wetgever daarbij rekening heeft gehouden met meerdere opmerkingen en suggesties die de auteur in vroegere publikaties had geformuleerd (zie bv. Opdebeek, I., «Tuchtrecht in de lokale besturen: recente tendensen», *T. Gem.*, 1990, 276-293).

Blikvangers in de nieuwe wet zijn alvast de meer precieze omschrijving van de tuchtprocedure, met ruimere aandacht en respect voor het recht van verdediging, de invoering van drie nieuwe tuchtstraffen (inhouding van wedde, terugzetting in graad en ontslag van ambtswege), het bestaansminimum waarop de geschorste ambtenaar in elk geval recht heeft, de wettelijke regeling van de preventieve schorsing en van de doorhaling van tuchtstraf, enz.

Aansluitend bij de nieuwe wetsbepalingen omvat het decreet van 24 juli 1991 (op de pp. 239 en 290 staat verkeerdelijk juni) de toezichtsmaatregelen op de verschillende tuchtstraffen en de preventieve schorsing die de gemeentebesturen aan hun personeel kunnen opleggen. Bovendien is, ten gevolge van de wet van 5 augustus 1992, titel XIV van de Nieuwe Gemeentewet eveneens van toepassing op het statutair O.C.M.W.-personeel (*B.S.*, 8 oktober 1992; nieuwe artt. 51 en 52 O.C.M.W.-Wet).

Al die hervormingen worden door prof. Opdebeek nauwgezet geanalyseerd en gecommentarieerd. In het eerste hoofdstuk wordt het tuchtrecht vergeleken met het strafrecht en de maatregelen van orde. Anders dan voor de rijksambtenaren bepaalt de wet van 24 mei 1991 niet dat de strafvordering de tuchtprocedure schorst. Bijgevolg behoort het tot de discretionaire bevoegdheid van het bestuur of al dan niet gewacht wordt op de uitspraak van de strafrechter. Aangezien elk verder optreden op eigen risico geschiedt, pleit de auteur voor grote voorzichtigheid, al was het maar omdat de tuchtverheid bij de feitenvinding door de zorgvuldigheidsplicht gehouden is en de strafrechtelijke procedure betere waarborgen biedt dan de tuchtprocedure.

Daarna komen in enkele korte hoofdstukken de belangrijkste facetten van het tuchtrecht aan bod: het toepassingsgebied *ratione personae* van titel XIV van de Nieuwe Gemeentewet, de tuchtrechtelijke strafbare feiten (wat de tekortkoming aan de beroepspllichten betreft is er op p. 69 e.v. een interessante verwijzing naar het K.B. 22 november 1991 (en niet 1992) dat de algemene beginselen van het rijksambtenarenstatuut vastlegt en dus beschouwd kan worden als het «gemene recht» in deze materie), de tuchtstraffen en de straftoemeting in het tuchtrecht, de instanties bevoegd voor het opmaken van het tuchtverslag en voor het opleggen van de tuchtstraf. Hoofdbrok vormt natuurlijk de bespreking van de tuchtprocedure zelf (hoofdstuk 7). Door de nieuwe regeling moeten de besturen bij de uitoefening van de tuchtbevoegdheid heel wat vormvereisten en stringente termijnen naleven. Mevr. Opdebeek ontleedt zorgvuldig het verloop van het tuchtproces en ze illustreert haar betoog daarbij overvloedig met rechtspraak van de Raad van State. Al wie in een tuchtzaak betrokken is, als tuchtrechtelijk bevoegd orgaan, betrokken ambtenaar of raadsman (de wet spreekt van verdediger), zal in dit «draaiboek van het tuchtproces» een antwoord vinden voor de meest diverse problemen en knelpunten uit de praktijk.

Ook het hoofdstuk over de preventieve schorsing zal door de practici nuttig gebruikt kunnen worden. Gelet op zijn beperkte geldingskracht in de tijd (maximaal vier maanden), met mogelijkheid tot verlenging in geval van strafrechtelijke vervolging, zal ook deze maatregel met de nodige omzichtigheid uitgevaardigd moeten worden.

De auteur beëindigt haar studie met twee hoofdstukken over de administratieve resp. jurisdictionele rechtsbescherming. In tegenstelling met de andere onderdelen van het boek is de uiteenzetting hier nogal summier (zo worden de artt. 7 tot 13 decreet 24 juli 1991 gewoon overgenomen; ook aan het administratieve kort geding voor de Raad van State zijn slechts een beperkt aantal regels gewijd). Wellicht was de auteur van oordeel dat deze thema's niet specifiek zijn voor het tuchtrecht in de plaatselijke besturen en dat de lezer daarvoor terecht kan in andere, meer geëigende publikaties.

Toch verdient de handleiding van prof. Opdebeek wegens haar volledigheid en hoge kwaliteiten (de rechtspraak van de Raad van State is tot halverwege 1992 bijgehouden!) een ruime verspreiding in de lokale administraties. De kleine vormelijke tekortkomingen (zo is er met de randnummering op p. 88 duidelijk iets fout gelopen; ook worden de woorden supra en infra wel eens door elkaar gehaald zoals op p. 198 of p. 207) doen daaraan geen afbreuk. Volledigheidshalve vermeld ik nog dat de auteur eerder al een samenvattend

overzicht van de nieuwe wettelijke regeling publiceerde in *T. Gem.*, 1991, 261-282.

A. Coppens

MEDEDELINGEN

Lunchcauserie «Recente ontwikkelingen inzake Electronic Data Interchange»

De Belgische Vereniging voor Informaticarecht organiseert een lunchcauserie op 17 september 1993 om 11u15 in het hotel S.A.S., Wolvengracht 47, 1000 Brussel

Sprekers zijn de heer R. Heibrink (Kredietbank) over «Technische aspecten van E.D.I.: het standpunt van een gebruiker» en mevrouw L. Elias (Facultés Universitaires de Namur) over «Juridische problemen i.v.m. E.D.I.».

Inlichtingen: M.E. Meysmans, tel. 02/517.58.82.

Voordracht «L'ordre public et le droit des sociétés»

Het Centre de Droit Privé et de Droit Economique van de Université Libre de Bruxelles organiseert een voordracht op 14 oktober 1993 om 12u30 in het Auditorium 1302 (gebouw H), Paul Hegerlaan te Brussel.

Spreker is mevrouw V. Simonart over «L'ordre public et le droit des sociétés».

Inlichtingen: Centre de Droit Privé et de Droit Economique de la Faculté de Droit, F.D. Rooseveltlaan 50, 1050 Brussel (tel. 02/650.38.72 - fax: 02/650.40.74).

Studienamiddag «Het Sint Michielsakkoord en het milieubeleid»

De Belgische Vereniging voor Milieurecht organiseert een studienamiddag over «Het Sint-Michielsakkoord en het milieubeleid» op 24 september 1993 in het Auditorium 1.54 van Vlekho, Koningstraat 336, 1210 Brussel.

Programma:

14u00 La répartition des compétences en matière d'environnement door de heer N. De Sadeleer (Cedre)

14u45 Les conséquences de la réforme de l'état pour l'élaboration et la mise en oeuvre du droit international et Européen de l'environnement door prof. Ergec (U.L.B.)

16u00 De weerslag van de grondwetsherziening op de milieufiscaliteit door prof. Van Orshoven (K.U.Leuven)

16u45 De weerslag van de grondwetsherziening op het milieustrafrecht door de heer B. Bronders.

Inlichtingen: Belgische Vereniging voor Milieurecht v.z.w., p/a Seminarie voor Milieurecht, Universiteitstraat 4, 9000 Gent (tel. 091/264.69.22; fax: 091/264.69.90).

Studiedag «De Belgische wet op de kredietinstellingen in Europees perspectief»

Het Belgisch Financieel Forum organiseert op 6 oktober 1993 in het Congrespaleis een studiedag met als thema «De Belgische wet op de kredietinstellingen in Europees perspectief».

Programma:

9u00 Les lignes de force de la réforme ou Les grands axes de la réforme door prof. J. Le Brun (U.C.L.)

9u45 De nieuwe wet in het licht van de Europese richtlijnen door de heer W. Wilms (Belgische Vereniging van Banken)

10u45 De vrijheid van vestiging overeenkomstig de nieuwe wet door prof. H. Swennen (U.I.A.)

11u15 La liberté de prestation de services selon la loi Belge vue dans une perspective Européenne door de heer D. Ducoulombier (Commissie E.E.G.)

11u45 Panelgesprek m.m.v. de heer J. Pardon (Belgische Vereniging van Banken), prof. A. Bruyneel (U.L.B.), de heer J. Tyteca (Kredietbank) en de heer M. Lambrechts (H.B.K.)

13u00 Lunchrede: Les orientations générales de la Commission bancaire et financière après la loi du 22 mars 1993 door de heer J.L. Duplat, voorzitter van de Bankcommissie.

14u30 De weerslag van de richtlijn beleggingsdiensten door prof. G. Schrans (U.G.)

15u00 La coopération administrative entre organes de contrôle door de heer P. Clarotti (Commissie E.E.G.)

16u00 Evaluatie en perspectieven – panel onder leiding van de heer J.L. Duplat en m.m.v. de heren H. Detremmerie (B.A.C.), H. Verwilt (A.S.L.K.-Holding), P.E. Janssen (Generale Bank) en M. Cardon de Lichtbuer (B.B.L.).

Inlichtingen: Belgisch Financieel Forum, Ravensteinstraat 36, bus 5, 1000 Brussel (tel. 02/507.68.11; fax: 02/511.19.51).

Symposium – «Aansprakelijkheid voor het nucleaire risico»

Het Studiecentrum voor Kernenergie te Mol organiseert in samenwerking met Metro (Maastrichts Europees Instituut voor Transnationaal Rechtswetenschappelijk Onderzoek) een symposium over de aansprakelijkheid voor het nucleaire risico op vrijdag 22 oktober 1993 in de Grote Conferentiezaal Vito, Studiecentrum voor Kernenergie, Boeretang 20 in Mol.

Programma:

9u30 De civielrechtelijke aansprakelijkheid voor kernongevallen naar Nederlands recht door prof. G.E. Van Maanen (Metro-RL)

10u15 De civielrechtelijke aansprakelijkheid voor kernongevallen naar Belgisch recht door de heer L. Veuchelen (SCK)

11u15 De strafrechtelijke aansprakelijkheid voor het nucleaire risico naar Nederlands recht door prof. Th. De Roos (Metro-RL)

12u00 De strafrechtelijke aansprakelijkheid voor het transport van nucleair materiaal naar Belgisch recht door de heer B. Spriet (K.U.Leuven)

12u45 De volkenrechtelijke aansprakelijkheid voor kernongevallen door prof. C. Flinterman (Metro-RL)

15u00 De aansprakelijkheid voor en besluitvorming rond de lokalisatie van kerncentrales door de heren M. Heldeweg en R. Seerden (Metro-RL)

15u45 Naar een nieuw model van verzekering van het nucleaire risico door prof. M.G. Faure (Metro-RL)

16u45 Economische aspecten van ernstige nucleaire ongevallen door de heer P. Govaerts (SCK)

17u30 Economische en positief-wetenschappelijke aspecten van de behandeling van radio-actieve afvalstoffen door de heer C.M. Malbrain (SCK)

18u15 Slotwoord door prof. R. Van Geen (SCK)

Inlichtingen: Metro, Rijksuniversiteit Limburg, Postbus 616, 6200 MD Maastricht (tel. 00-31-43-883060; fax: 00-31-43-259091)

Studiedag «Nieuwe wetgeving inzake fusies en splitsingen»

Het Jan Ronse Instituut voor Venootschapsrecht en het Instituut Fiscaal Recht van de K.U.Leuven organiseren gezamenlijk een studiedag over «Fusies en splitsingen: de nieuwe venootschapsrechtelijke en fiscaalrechtelijke wetgeving», op vrijdagmiddag 29 oktober en zaterdagmorgen 30 oktober 1993 in de Grote Aula te Leuven.

Inlichtingen: mevr. G. Liekens (016/28.52.61) en mevr. I. Matthijs (016/28.52.06) fax: 016/28.53.14.